

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**MASALLARIN TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMI'NDAKİ
KÖK DEĞERLER BAKIMINDAN İNCELENMESİ: BİLECİK
İLİ SÖĞÜT İLÇESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NESLİHAN GÖCEN

DANIŞMAN

PROF. DR. RABİA GÖKCEN KAYABAŞI

AKSARAY-2025

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

MASALLARIN TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMI'NDAKİ KÖK DEĞERLER BAKIMINDAN
İNCELENMESİ: BİLECİK İLİ SÖĞÜT İLÇESİ ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

NESLİHAN GÖCEN

DANIŞMAN : PROF. DR. RABİA GÖKCEN KAYABAŞI

ÜYE : PROF. DR. MURAT ATEŞ

ÜYE : DOÇ. DR. BETÜL KERAY DİNÇEL

AKSARAY-2025

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(...) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Neslihan
Soyadı : Göcen
Bölümü : Türkçe Eğitimi (Tezli Y. L.)
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Masalların Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki Kök Değerler
Bakımından İncelenmesi: Bilecik İli Söğüt İlçesi Örneği

İngilizce Adı: Examination of Fairy Tales in Terms of Root Values in the
Turkish Language Curriculum: The Example of Söğüt District in Bilecik
Province

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Neslihan GÖCEN

İmza :.....

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Neslihan GÖCEN tarafından hazırlanan “Masalların Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki Kök Değerler Bakımından İncelenmesi: Bilecik İli Söğüt İlçesi Örneği” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Kabul</u>	<u>Ret</u>	<u>İmza</u>
Danışman: Prof. Dr. Rabia Gökçen KAYABAŞI (Türkçe Eğitimi, Aksaray Üniversitesi)	☐	☐	
Üye: Pof. Dr. Murat ATEŞ (Türkçe Eğitimi, Necmettin Erbakan Üniversitesi)	☐	☐	
Üye: Doç. Dr. Betül KERAY DİNÇEL (Türkçe Eğitimi, Aksaray Üniversitesi)	☐	☐	

Tez Savunma Tarihi: 15/01/2025

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Aybala ÇAYIR
İmza

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca destek ve katkılarını esirgemeyen kıymetli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Rabia Gökçen KAYABAŞI'na sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezin yazım aşamasında kaynak kişilere ulaşmamı sağlayan misafirperver Söğüt halkına teşekkür ederim. Kıymetli katkıları için Zeliha GÖCEN'e, Necla KIRIŞ'a ve Nefise AKALIN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Her koşulda yanımda olan, evlatları olmaktan gurur duyduğum canım annem Emine YURDAGÜL ve canım babam Faruk YURDAGÜL'e teşekkür ederim. Çalışmamın en büyük destekçisi sevgili eşim Şeref GÖCEN'e; zaman zaman ihmal etmek zorunda kaldığım, çalışmamım şevk kaynağı oğullarım Yiğit ve Hasan Kerem GÖCEN'e teşekkür ederim.

ÖZET

Bu çalışmada Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan masallar Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerler açısından incelenmiştir. Çalışmada araştırmacı tarafından derleme yoluyla elde edilen 11 masal ve kaynaklarda yer alan 17 masal; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerleri çerçevesinde ele alınmıştır. Verilerin toplanmasında nitel araştırma yöntemlerinden mülakat (görüşme) yapılarak kaynak kişilerden yararlanma ve doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İncelenen masallarda Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan kök değerlerin ne sıklıkta ve nasıl kullanıldığı belirlenmiştir. Masallarda en çok yardımseverlik kök değerinin, en az ise saygı ve vatanseverlik kök değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda Bilecik ili Söğüt ilçesinde sözlü gelenekte yer alan 28 masal tespit edilmiştir. Bu masalların kök değerler açısından zengin olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler : Bilecik- Söğüt masalları, kök değerler, masallar, Türkçe Dersi Öğretim Programı.

Bilim Kodu : 11101

Sayfa Adedi : 146

Danışman : Prof. Dr. Rabia Gökçen KAYABAŞI

ABSTRACT

In this study, the fairy tales told in Söğüt district of Bilecik province were examined in terms of root values in the Turkish Course Curriculum. In the study, 11 tales obtained through compilation by the researcher and 17 tales included in the sources; it is discussed within the framework of the root values of justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, responsibility, patriotism and helpfulness. In collecting data, qualitative research methods such as interviewing, using source people and document review were used. Content analysis method was used to analyze the data. It was determined how often and how the root values in the Turkish Curriculum were used in the tales examined. It has been determined that the root values of charity are the most present in the fairy tales, and the root values of respect and patriotism are the least. As a result of the study, 28 tales in the oral tradition were identified in the Söğüt district of Bilecik province. It has been seen that these tales are rich in root values.

Key Words : Bilecik-Söğüt tales, Fairy tales, root values, Turkish Lesson Curriculum.

Science Code : 11101

Page Number : 146

Supervisor : Prof. Dr. Rabia Gökçen KAYABAŞI

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Alt problemler	2
1.3. Çalışmanın Önemi.....	2
1.4. Çalışmanın Amacı	3
1.5. Sınırlılıklar	3
1.6. Varsayımlar	3
1.7. Tanımlar	4
İKİNCİ BÖLÜM.....	5
BİLECİK- SÖĞÜT	5
2.1. Bilecik İli.....	5
2.2. Söğüt İlçesi ve Özellikleri	6
2.2.1. Söğüt Adının Kaynağı	6
2.2.2. Coğrafi Yapısı	6
2.2.3. Söğüt'ün Tarihî ve Kültürel Değerleri	6
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	8
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	8
3.1. Değerler Eğitimi.....	8
3.1.1. Değer Nedir?	8
3.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması	9

3.1.3. Değerler ve Eğitim	13
3.1.4. Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kök Değerler	16
3.1.5. Kök Değerler	17
3.1.5.1. Adalet.....	18
3.1.5.2. Dostluk.....	18
3.1.5.3. Dürüstlük	19
3.1.5.4. Öz Denetim.....	20
3.1.5.5. Sabır	20
3.1.5.6. Saygı	21
3.1.5.7. Sevgi	22
3.1.5.8. Sorumluluk	22
3.1.5.9. Vatanseverlik	23
3.1.5.10. Yardımseverlik	24
3.2. Masal	25
3.2.1. Masal Nedir?	25
3.2.2. Masalların Özellikleri.....	26
3.2.3. Masallar ve Değerler Eğitimi	26
3.3. İlgili Araştırmalar.....	28
3.3.1. Değerler Eğitimi ve Kök Değerler İle İlgili Yapılan Çalışmalar	28
3.3.2. Masal Türünü Kök Değerler ve Değerler Eğitimi Açısından İnceleyen Çalışmalar	30
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	34
YÖNTEM.....	34
4.1. Araştırma Modeli	34
4.2. Araştırmanın Kaynağı	34
4.3. Çalışma Grubu	35
4.4. Veri Toplama Araçları	35
4.4.1. Kaynaklarda Yer Alan Masallar	36
4.4.2. Derleme Yoluyla Elde Edilen Masallar.....	36
4.5. Verilerin Toplanması	37
4.6. Verilerin Analizi.....	37
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	38
BULGULAR.....	38
5.1. Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular.....	38
5.2. İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular	39

5.3. Üçüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular	40
SONUÇ VE TARTIŞMA	53
KAYNAKÇA.....	57
EKLER.....	67
Ek 1. Kaynaklarda Yer Alan Masallar	67
Ek 2. Araştırmacı Tarafından Kaynak Şahıslardan Derlenen Masallar	107
Ek 3. Sözlü Kaynaklar.....	128
Ek 4. İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Uygunluğu	129
Ek 5. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	130
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	131

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Kızıler ve Canikli'nin Değer Sınıflaması	10
Tablo 2. Akbaş'ın Değer Sınıflaması.....	11
Tablo 3. Schwartz'ın Değer Sınıflaması	12
Tablo 4. Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar ..	17
Tablo 5. Kaynaklarda Yer Alan Masalların Adları ve Numaraları	39
Tablo 6. Araştırmacı Tarafından Kaynak Şahıslardan Derlenen Masalların Adları ve Numaraları	40

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kök Değerlerin İncelenen Masallardaki Genel Dağılımı	40
---	----

KISALTMALAR

ev.	: Çeviren
haz.	: Hazırlayan
KK	: Kaynak Kişi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDP	: Türkçe Dersi ğretim Programı
TTKB	: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
vd.	: ve diğerleri
YK	: Yükseköğretim Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın problem durumu, alt problemleri, araştırmanın önemi, araştırmanın amacı, araştırmanın sınırlılık ve varsayımları yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Değer; bireyin aile ve toplum vasıtasıyla edindiği, bireye yol gösteren özelliklerdir. Bireyin edindiği özellikler nesilden nesile aktararak toplum değerlerini oluşturur. Toplumun sahip olduğu değerler, geçmiş ve bugün arasındaki bağı sağlayan en önemli unsurlardandır (Bozkurt, 2023, s. 4). Bu bağ ile toplumun devamlılığı ve işlerliği sağlanmaktadır.

Teknolojik gelişmeler, günümüzde büyük bir hız kazanmıştır. Bu hız; sanayi, ulaşım, iletişim alanlarındaki gelişmeleri sağlarken insan ilişkilerinde birtakım sıkıntıların oluşmasına sebep olmaktadır. İnsanların giderek bireyselleşme isteğinin artması ve toplumun değer yargılarından uzaklaşması sıkıntıların temelini oluşturmaktadır. Sıkıntıların çözülmesi için de bireyin ve toplumun taşıdığı değerlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bireysel ve toplumsal yaşamın temel unsuru, vazgeçilmezi olduğu için, hassasiyetler değer üzerindedir (Cemaloğlu, 2019, s. 67). Bu durum değerlerin ne denli önem arz ettiğini ortaya koymakta, gün geçtikçe değerler yaşamın odak noktası olmaktadır.

Değer yolculuğu ailede başlar, çocuğun okul yaşamıyla devam eder. İnsana insan özelliği katan değerlerin aktarılması ve kazandırılmasında eğitimin rolü büyüktür. Bireyi iyiye, güzele ve doğruya yönlendirirken aynı şekilde kötülüklerden uzaklaştırma okuldaki eğitim yoluyla gerçekleşmektedir. Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimizle uyumlu bir şekilde bilgi, beceri ve davranışları bir araya getirerek donanımlı bireyler yetiştirmektir (Türkçe Dersi Öğretim Programı [TDÖP] 2019, s. 4). Bu sebeple öğretmenlere büyük bir görev düşmektedir. Kültürün ve değerlerin aktarımı olan dil, okulda Türkçe dersi aracılığıyla öğrenciye verilmektedir. Türkçe dersinin ana kaynağı olan metinler vasıtasıyla öğrencinin değerleri kazanmasında bilinç oluşturulmaktadır. 2024 yılında yapılan çalışma neticesinde

birtakım hususlar belirlenmiştir. Ders kitaplarındaki metinlerin seçiminde masallara çok az yer verildiği, yoğunluğun hikâye ve şiir türlerinde olduğu tespit edilen hususlardandır (Kayabaşı ve Göcen, 2024). Bu bakımından yapılan çalışma ile değerlerin kazandırılmasında masalların kullanılmasına dikkat çekilmiştir. “*Bilecik İli Ağız İncelemesi*” (Özden, 2009) adlı doktora çalışmasında yer alan masallar, araştırmacı tarafından İstanbul Türkçesine aktarılmıştır. Çalışmaya “*Bilecik İli, Söğüt İlçesi, Küre Köyü Folkloru*” (Çakıcı, 2015) adlı yüksek lisans çalışmasında yer alan masallar da eklenmiştir. Ayrıca yörede anlatılan masalların doktora ve yüksek lisans tezi dışında herhangi bir kaynakta yer almaması sebebiyle araştırmacı tarafından derleme çalışması yapılmıştır. Yapılan derleme neticesinde yörede anlatılan masallarının yazıya aktarılması sağlanmıştır.

Yapılan çalışma masalların kök değerler açısından incelenmesiyle ilgilidir. Alan yazın taraması yapıldığında değerler eğitimi ve kök değerler ile ilgili çok sayıda çalışma yapıldığı saptanmıştır. Çalışmalar içinde masal türü ile ilgili çalışmaların daha sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Ayrıca yapılan çalışmalarda yer alan masalların derleme yoluyla elde edilmediği tespit edilmiştir. Yapılmış olan çalışmalar, yazılı kaynaklarda yer alan masalların incelenmesine yöneliktir. Bu noktada çalışmanın hem araştırmacılar için kaynak oluşturacağı hem de değerler eğitimi yönüyle okullarda kullanılmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.2. Alt problemler

1. Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan ve yazılı kaynaklara aktarılan masallar nelerdir?
2. Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan ve yazılı kaynaklarda yer almayan masallar nelerdir?
3. Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan masallarda 2019 TDÖP’de yer alan kök değerlerin kullanım sıklığı nedir?

1.3. Çalışmanın Önemi

Bu çalışma, Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan masalların derleme yoluyla yazıya geçirilmesine ve kök değerler açısından incelenmesine katkı sağlayacak niteliktedir.

Masallar, sözlü kültürümüzün en önemli örneklerindendir. Hayal ürünü öğelerin bulunması ve eğlence yönünün yanı sıra içerisinde taşıdığı ahlaki değerler eğitim açısından kullanıldığında etkili bir sonuç teşkil edecektir. Ayrıca dört temel becerinin tesirli bir biçimde kullanılabilmesi için öğrencinin kelime dağarcığının geliştirilmesi,

zenginleştirilmesi ve konuştuğu dilin kurallarını fark etmesi gerekmektedir (Ateş, 2008). Bu açılardan masallar eşsiz bir kaynak teşkil eder. Yapılan çalışma yazıya geçirilen masalların araştırmacılar tarafından kullanılmasına ve Türkçe ders kitaplarında yer verilmesine katkı sağlayacaktır. Masallar, insanlığın geçmişiyle ilgili sırların yanı sıra derlendikleri toplumun gelenek ve göreneklerini de yansıtır (Seyidoğlu, 2016, s. 10). Bu bağlamda, çalışma toplumun kültürel özelliklerini taşıması yönüyle de araştırmacılara faydalı olacaktır.

TDÖP’de yer alan kök değerler öğrencilerin kazanması gereken, öğrencilere kılavuzluk yapan kurallardandır. Kök değerlerin masallar aracılığıyla verilmesi etkili öğrenmeyi gerçekleştirerek değer aktarımına katkı sağlayacaktır. Ayrıca halk edebiyatı alanında yapılan bilimsel çalışmalar, toplumların taşıdıkları özelliklerin (gelenek- görenek, ortak değerler...) belirlenerek yazıya geçirilmesi yönüyle kültürümüzün dünyaya tanıtılmasında önem arz etmektedir (Kayabaşı, 2013).

1.4. Çalışmanın Amacı

Değerler sayesinde birey kendisini geliştirir, kendisine değer katar. Birey kendisini değerlerle ne kadar beslerse toplumun düzen ve huzuru o kadar sağlam olur. Bu nedenle gelecek nesillere değerlerin aktarılması önem arz etmektedir. Değerlerin aktarılmasında dil önemli bir araçtır, masal türü de önemli bir yere sahiptir. Bu araştırmanın amacı Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan masalların tespit edilerek 2019 TDÖP’de yer alan kök değerler açısından incelemektir. Çalışmada Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan masalların değerlerin aktarımına nasıl bir katkı sağladığını ortaya koymak hedeflenmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma, doğrudan Bilecik ili Söğüt ilçesinde araştırmacı tarafından derlenen ve tez çalışmalarında yer alan toplamda yirmi sekiz masal ile 2019 TDÖP’de bulunan on kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) kapsamında sınırlandırılmıştır.

1.6. Varsayımlar

Araştırmada Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan halk edebiyatı anlatı türlerinden olan masalların kök değerler açısından eğitimde kullanılabileceği varsayılmıştır.

1.7. Tanımlar

Değer: İnsanların yaşadıkları hadise, durum ya da bireyler karşısında sergiledikleri hassasiyetlerdir (Yaman, 2014, s. 17).

Değerler Eğitimi: Günümüzde uygulanan eğitim sistemleri, eğitim ve bilimsellik perspektifi çerçevesinde gerçekleştirilen veya tavsiye edilen uygulamalar (Bacanlı, 2017, s. 78).

Öğretim Programı: Bir dersin öğretiminin sağlanması amacıyla okul veya okul dışında yapılması planlanan tüm faaliyetlerdir (Demirel, 2006, s. 6).

İKİNCİ BÖLÜM

BİLECİK- SÖĞÜT

2.1. Bilecik İli

Bilecik ili coğrafi konumu itibariyle Marmara Bölgesi'nin güneydoğusunda bulunmakta; Karadeniz, İç Anadolu, Marmara ve Ege Bölgeleri'nin kesişim noktasında yer almaktadır. Sakarya Irmağı' nın etrafında yer alan şehir, tarihin izlerini eski çağlardan günümüze kadar taşımaktadır (Bilecik Kültür ve Turizm Müdürlüğü, t.y.). Bulunduğu konum sebebiyle farklı coğrafi iklim özellikleri görülmektedir.

Bilecik isminin kaynağı tam olarak bilinmese de tarihte “Agrilium Bileydik, Belekoma, Bileyleme ve Bilad” (Bilecik Valiliği, 2005) isimleri kullanılmıştır. Tarih boyunca farklı medeniyetlerin egemenliği altına giren Bilecik'te ilk yerleşimin MÖ 3000'lere kadar uzandığı bilinmektedir. Bölge; Mısır, Hitit, Frig, Kimmer, Lidya, Pers, Makedonya, Bithynia Krallığı, Roma ve Bizans İmparatorlukları ile Emeviler, Abbasiler ve Osmanlılar gibi birçok devletin hâkimiyetine girmiştir (Özdemir, 2016, s. 17). Bu yönüyle Bilecik tarih ve medeniyet açısından büyük bir zenginliğe sahiptir. Milli Mücadele Dönemi'nde önemli bir rol oynayan Bilecik, Ankara hükümeti ile İstanbul hükümetinin görüşmesine ev sahipliği yapmıştır. Bilecik istasyonunda gerçekleşen bu görüşmede hem iki taraf uzlaşma arayışına girmiş hem de Bilecik ili önemli bir gelişmeye sahne olmuştur (Aygün, 1998, s. 31). Ancak kentte yaşanan işgaller ve yangınlardan dolayı yapılar zarar görmüştür. Bu sebeple Bilecik merkezde zengin tarihî doku geleceğe taşınamamıştır (Bilecik Valiliği, 2005).

Bilecik ilinin toplamda yedi ilçesi vardır: Söğüt, Bozüyük, İnhisar, Pazaryeri, Yenipazar, Gölpazarı ve Osmaneli. Araştırmaya konu olan ilçe, Söğüt ilçesidir.

2.2. Söğüt İlçesi ve Özellikleri

Söğüt, Bilecik iline bağlı ilçelerden biridir. Ertuğrul Gazi'nin kuşatma ve mücadelesi ile Bizanslılardan 1232 yılında alınmıştır. Osmanlı Beyliğinin ilk başkenti olması yönüyle de tarihî önem taşımaktadır.

2.2.1. Söğüt Adının Kaynağı

Söğüt'ün ismi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla beraber bilinen ilk ismi İTEA'dır. Bizans döneminde ise "THEBASİON veya SEBASİYON" isimleri kullanılmıştır. Abbasi Halifesi Harun Reşit döneminde (796 veya 797 yıllarında) Müslümanların eline geçen Söğüt, Arap kaynaklarında "BELDET" us SAFSAF" adıyla anılan bölge, Farsça kaynaklarda ise "HITTA-İ BİD" olarak geçmektedir. SAFSAF ve BİD kelimelerinin anlamlarına bakıldığında ikisinin de söğüt ağacı anlamına geldiği görülmektedir. İncelenen Osmanlıca kaynaklar ve günümüz belgeleri incelendiğinde, bu kelimelerin Türkçede Söğüdcük, Söğütçük, Söğütlü Saraycık, Söğüd ve Söğüt olarak karşılık bulduğu görülmektedir (Söğüt Belediyesi, t. y.).

2.2.2. Coğrafi Yapısı

Söğüt'ün coğrafi yapısı incelendiğinde kuzeyinde Bilecik, doğusunda Gölpazarı, batısında Bozüyük, güneyinde Eskişehir ve güneydoğusunda İnhisar bulunmaktadır. Bilecik'e 28 km, Eskişehir'e 50 km uzaklıktadır.

Yüz ölçümü 599 km² olan Söğüt'ün deniz seviyesinden yüksekliği 695 metredir.

Geçiş iklimi yaşanan Söğüt'te üç iklim etkili olmaktadır: karasal iklim, Akdeniz iklimi ve Karadeniz iklimi. Sıcaklık ortalama 21° C'dir. Yıl içinde en sıcak ay ağustos, en soğuk ay ise ocak olarak belirlenmiştir. Ancak kar yağışı bölgede çok düşüktür. Sıcaklık ortalaması yıl olarak ele alındığında 12° C'dir (Söğüt Kaymakamlığı, t.y.).

2.2.3. Söğüt'ün Tarihî ve Kültürel Değerleri

Kuruluş toprakları olan Söğüt, zengin tarihî ve kültürel değerlere sahiptir. Ancak Eskişehir, İnönü ve Bursa'ya yakın olması sebebiyle Kurtuluş Savaşı'ndan yoğun bir şekilde etkilenmiştir. 4 Eylül 1922'de savaştan kurtarılan kentin tamamına yakını yanmış bir

haldeydi. Savaş öncesinden kalan yapı bulmak çok zordu. Kalan yapılar savaş sonrasında onarılarak günümüze ulaştırılmıştır (Bilgin, 2015, s. 60).

Tarihî ve kültürel değerler:

- Ertuğrul Gazi Türbesi
- Ertuğrul Gazi Mescidi
- Hamidiye Camii
- Hamidiye Külliyesi
- Çelebi Sultan Mehmet Camii
- Kaymakam Çeşmesi
- Dursun Fakih Türbesi
- Türk Dünyası Anıtı
- Söğüt Ertuğrul Gazi (Etnografya) Müzesi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Değerler Eğitimi

3.1.1. Değer Nedir?

Alan yazın incelendiğinde “değer” kavramının sosyal bilimlerin yanı sıra çeşitli bilim dallarına da konu olduğu görülmektedir. İnsan hayatını doğrudan etkileyen değer kavramının farklı bilim dallarına konu olması sebebiyle de farklı tanımlamaları ortaya çıkmaktadır. Yapılan bu tanımlamalarda değer kavramının birey ve toplum ilişkisinin vurgulandığı tespit edilmektedir.

“Değer” kelimesine birçok anlam yüklenmiş olsa da bu çalışma kapsamında Türkçe Sözlük’te “Üstün ve yararlı niteliklere sahip kişi.” ve “ Bir milletin sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel varlıklarını içeren maddi ve manevi unsurların bütünü” tanımları öne çıkmaktadır: (TDK, 2024, s. 607). Toplum bilimi açısından değer kelimesi “Nesnelerin ve olayların bir toplum, sınıf veya birey açısından taşıdığı önemi belirleyen özellik ya da bu gruplar için önemli kabul edilen nesne veya olay” şeklinde tanımlanmaktadır (Püsküllüoğlu, 2002, s.424).Bu tanımlardan yola çıktığımızda değer kavramının bireyi topluma uyumlu hâle getirip, milli ögelere sahip ve nitelikli bireyler yetiştirmeyi amaçladığı görülmektedir.

Değer kavramının bireysel yönü oldukça önemlidir. İnsan, bireylerin gerçekleştirdikleri ve deneyimledikleriyle varlığa yeni anlamlar katmaktadır. Bu anlamların en önemlilerinden biri de değerdir. Bireyin yaşantıları ve eylemleri doğrultusunda değerlendirilmesi, varlığın önemli bir parçasını oluşturur. Bu değerlendirme, varlığın kendine özgü bir boyutunu oluşturur (Kuçuradı, 2006, s. 42). Her bir birey önce kendisi değer kazanmalıdır. Birey de toplumu oluşturduğu için böylece toplum da güçlenmektedir.

Değer kavramının önemli yönlerinden biri istenebilir olması yani birey ve toplum tarafından kabul görmesidir. Güngör'e göre (2010, s. 27) değer kavramı, bir şeyin istenilebilir ya da istenilemez niteliklerine ilişkin inançları ifade eder. Doğan (2012, s. 341) da değer kavramını varlıkları ve onların davranışlarını istenir, saygın hâle getirme olarak tanımlar.

Değer, insanı değerli hale getiren ve insanın üstün özelliklere sahip olmasını sağlayan nitelikler taşır (Yaman, 2014, s. 18). Değerlerin en belirgin özelliği özümseyerek hayatlarına uygulayan bireylerde kişilik özellikleri haline gelmesidir (Kaymakcan ve Meydan, 2014 s. 26). Değerler, bireye kılavuzluk ederken kişiliğini de uygun şekilde oluşmasına katkı sağlar.

Değerler, insanların davranışlarını seçerken, bu davranışların doğruluğunu değerlendirirken ve kendilerini, çevresindeki bireyleri, hadiseleri gözden geçirirken başvurdukları ölçütlerdir (Meydan ve Bahçe, 2010, s. 20-37). Bu bağlamda değer kavramının yazılı olmayan kurallar bütünü olmasına rağmen toplumların devamını sağlayan, toplumları şekillendiren güç olduğu görülmektedir.

Bu çalışma bağlamında ve sosyal yaşamda değer kelimesi farklı anlamlarda kullanılabilir. Nitekim değer toplumsal yönünü ortaya koyan Ulusoy ve Arslan (2016, s. 3)'a göre değer kavramı, toplumsal kuralların temelini oluşturma özelliklerinden dolayı toplumu denetleyen bir araç olarak görev yapar. Değer kavramı toplumun temelini oluşturduğundan yitirmeye başlayan toplumların yapısında bozulma meydana gelir.

Uluslararası alan yazında da değerlerin tanımlanmasına dair Schwartz'ın değer tanımı önem arz etmektedir. Bu bağlamda Schwartz (1992) değerleri şu şekilde özetlemiştir: Değerler, bir kavram veya inançtır ve arzu edilen sonuç, durum veya davranışlarla ilişkilidir. Ayrıca, değerler belirli durumların ötesine geçer ve davranışlar ile hadiselerin seçimi veya belirlenmesinde kılavuzluk yapar. Değerler, göreceli önemlerine göre sıralanabilir (Schwartz, 1992' den aktaran Bacanlı, 2017, s. 45).

Değerler sadece bireylerin değil toplumların ve kültürlerin en temel göstergesidir. Değerler ile ilgili yapılacak her araştırma bireylerin, toplumların ve kültürlerin ortaya konması yönüyle önem taşımaktadır (Avcı, 2007, s. 3).

3.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması

İnsan, farklı değer türlerine göre yaşayan varlıktır (İşcan vd., 2021, s. 39). Bireyin benimsediği değer yargılarında iki durum etkilidir: kendisi ve yaşadığı toplum. Bu sebeple

değer kavramı, çeşitli tanımlamalar ve buna bağlı olarak farklı gruplandırmalar yapılarak sınıflandırılmıştır. Çalışmada bazı sınıflandırmalara yer verilmiştir.

Bu sınıflandırmalar şu şekildedir:

Spranger (1928) kuramsal, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dini değerler.

Lickona (1991) sorumluluk, saygı, hoşgörü, sağduyu, kendini alışkanlık ve hareketlerini denetim altında tutma, yardımseverlik, merhamet, işbirliği, cesaret, dürüstlük, doğruluk ve demokratik değerler (İşcan vd., 2021, s. 39).

Rokeach (1973) değerleri iki grupta sınıflandırılmıştır:

1. Gaye değerler: aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dini olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir hayat, iç huzur, mutluluk, kendine saygı, gerçek dostluk, özgürlük, rahat bir hayat, sosyal kabul ulusal güvenlik, zevk.
2. Vasıta değerler: bağımsız olma, affedici, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı, itaatkâr, kendini kontrol edebilen nazık, kendine hâkim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk bilinci olan, temiz yardımsever, oluşturmacı ‘yaratıcı’ (Ulusoy ve Dilmaç, 2020, s. 25).

Kızıler ve Canikli (2018) değerleri, bireysel ve toplumsal değerlerimiz başlığı altında olmak üzere iki grupta inceler:

Tablo 1. Kızıler ve Canikli’nin Değer Sınıflaması

Bireysel Değerlerimiz	Alçak gönüllülük, bağışlama, bilimsellik, cesaret, cömertlik, doğruluk, dostluk, duyarlılık, emaneti korumak, empati, güvenilirlik, hakkı gözetmek, haya, hoşgörü, iffet, merhamet, misafirperverlik, nezaket, ölçülülük, paylaşımcı olmak, sabır, sadelik, samimiyet, selamlaşmak, sevgi ve saygı, sorumluluk, sözünde durmak, şükür, tutumluluk, vefalı olmak, yardımseverlik.
Toplumsal Değerlerimiz	Adalet, aile, bağımsızlık, barış, dayanışma, demokrasi bilinci, doğal çevreye duyarlılık, estetik, kardeşlik, şehitlik ve gazilik, tarihsel ve kültürel mirasa duyarlılık, vatanseverlik.

Kızıler ve Canikli (2018, s. 91).

Ülken (2016, s. 364-366) değerleri üç ana grupta inceler:

1. İçkin değerler: Bilinç verileri yani değerün üç esaslı vasfından ikincisi olan tabii unsurlar ve muhteva özelliği üstün değerlerdir. Bunlar teknik, sanat ve bilgi değerleridir. Teknikte madde, sanatta duyular ve duygular, bilgide kavramlar esas teşkil ederler fakat hepsi bilinç muhtevasına dayanırlar.
2. Aşkın değerler: Bir insanla bir insan arasındaki ahlaki ilişkide bilinç verileri ya yazılmış sözleşmeye dayanan iki insanın bu sözleşmeye sadık kalması ve vefalılık gibidir ki bu sözler ve yazılar duyu verileridir, bilinç muhtevalarıdır. Bunlar bu değerlerde vesileden ibarettir. Esas olan dini ve ahlaki alanda aşkınlıktır.
3. Normatif değerler ise aslında değer değil ancak bütün değerlerin ölçüleri, değişim örnekleridir. Bu değerlerin görevi başka değerleri birbirleriyle karşılaştırmak ve ölçmektir. Bu ölçü değerler iktisadi, hukuki, lisani değerlerdir.

Akbaş (2004) geliştirdiği sınıflamasında temelde değerleri beş ana gruba ayırmıştır.

Tablo 2. Akbaş'ın Değer Sınıflaması

Geleneksel Değerler	Ulusal güvenlik, güvenilir olmak, tutumlu olmak, yardımsever olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek, aile güvenliği
Demokratik Değerler	Saygılı olmak, kibar olmak, hoşgörülü olmak, iş birliği yapmak
Çalışma- İş Değerleri	Çalışkan olmak, azimli olmak, girişimci olmak, sorumluluk sahibi olmak
Bilimsel Değerler	Araştırmacı olmak, yaratıcı olmak, meraklı olmak, bilimsel olmak, eleştirel olmak
Temel Değerler	Estetik, sağlıklı olmak, çevreyi koruma, temiz olmak

Kaynak: Akbaş, 2004, s. 107-126.

Schwartz, Rokeach'in önerdiği listeyi referans alarak ve literatürde yer alan farklı değerleri dikkate alarak değer tanımlaması yapmıştır.

Tablo 3. Schwartz'ın Değer Sınıflaması

Açıklama	Değerler	Kaynaklar
Güç (power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntümü koruyabilmek(insanlar tarafından benimsenmek)	Etkileşim Grup
Başarı (Achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak(zeki olmak)	Etkileşim Grup
Hazcılık (Hedonism): bireysel zevke ve hazzaya yönelim	Zevk, hayattan tat almak	Organizma
Uyarılma (Stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak	Organizma
Özyönelim (Self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak(kendine saygısı olmak)	Organizma Etkileşim
Evrenselcilik (Universalism): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak(iç uyum)	Grup Organizma
İyilikseverlik (Benevolence): Bireyin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak(gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat)	Organizma Etkileşim
Geleneksellik (Tradition): Kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçak gönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak(dünyevi işlerden el ayak çekmek)	Grup
Uyuma (Confirm): Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması	Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek	Etkileşim Grup
Güvenlik (Securiyt): Toplumun var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek (bağlılık duygusu, sağlıklı olmak)	Organizma Etkileşim Grup

Kaynak: Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000, s. 61.

3.1.3. Değerler ve Eğitim

Türkçe Sözlük'te eğitim kelimesi “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme; terbiye” (TDK, 2019, s. 761) şeklinde tanımlanmaktadır. Sezgin de (2019, s. 20) eğitim kelimesinin kullanılmaya başlanmadan önce terbiye kelimesinin kullanıldığını belirterek Ziya Gökalp'in *Terbiye'nin Sosyal ve Kültürel Temelleri* adlı eseri ve ‘Gazi Terbiye Enstitüsü’, ‘Talim Terbiye Dairesi’ kullanımlarını örnek vermiştir, eğitimi şu şekilde tanımlamıştır: Eğitim, bireyin kendisini, ailesini, toplumunu, milletini, tüm insanlığı ve evreni kapsayarak; yeteneklerini, kapasitelerini ve performanslarını en yüksek düzeye çıkarma sürecidir. Bu süreç, bireyin ait olduğu kültürü bilmesi, sevmesi ve onurla yaşaması, eksikliklerini tamamlayıp hatalarını düzelterek kültürünü evrensel bir boyuta taşıması, analiz ve sentez yapabilen bir zihin geliştirmesi, duygusal dengeyi kurarak neye ve ne kadar üzüleceğini veya sevineceğini bilmesi, güçlü bir iradeyle hareket etmesi ve hedeflerini soyut düşüncelerden somut hedeflere taşımasıyla gerçekleşir. Ayrıca, birey toplumda huzuru sağlamalı ve tüm varlıklara faydalı olma yolunda olgunlaşmalıdır.

Birey yetiştirilirken hedeflenmesi gereken iki şey vardır: Bireyin kültür sahibi olması ve belirli bir alanda uzmanlık bilgisine sahibi olması (Whitehead, 2020, s. 15). Birey, hem bir alanda uzmanlık bilgisinin sahibi olacak hem de değerlerin varlığı ile kültürü nesilden nesile aktaracaktır.

Eğitimin amacı bireyi her yönüyle hayata hazırlamaktır. Bu açıdan ele alındığında eğitim kavramının işlevsel olması beklenmektedir. Aydın'a (2014, s. 96) göre eğitimin işlevsel olması yaşamla doğrudan ilişkilendirilmesiyle gerçekleşir. Eğitim; bireye değer duygusu, öğrenme isteği ve eleştirel düşünme yeteneği kazandırır. İnsan ilişkilerinde saygılı olmayı, inceliği, hoşgörüyü ve anlayışı tutuma dönüştürür. Böyle bir eğitim bir mesleğe yönelik olmasa da işlevsel olma özelliğini taşır. Zira hayatın her alanında ve meslek dalı fark etmeksizin bu yeteneklere ihtiyaç duyulmaktadır. Sonuç itibarıyla eğitimin gayesine ulaşması için bireyin bir mesleğe sahip olması yetmemektedir. Eğitimin değer kavramı ile de bütünleşmiş olması gerekmektedir.

Değerler eğitimi bir kavram olarak ele alındığında Yıldırım ve Demirel (2020, s. 52) şu şekilde tanımlamaktadır: Aileden başlayarak toplumun her kademesinde örgün veya sargın şekilde verilen, duyuşsal özelliklerin hedef alındığı eğitim şeklidir.

Lickona(1988), değerlerin okullarda geliştirilmesi gerektiğini üç temel nedene bağlar:

1. Aile kurumunun etkisini çeşitli sebeplerle yitirmesi. (Aile yapısının geniş aileden çekirdek aile haline gelmesi, ailelerin sahip olduğu çocuk sayısında azalma, aile bireylerinin çalışma hayatında yer alması, boşanmış ailelerin sayılarının artması.)
2. Çocukların ailesinde ya da çevresinde gördüğü kötü davranışlardan etkilenmesi.
3. Toplumun devamlılığı için ortak değerlerin yeni nesillere düzenli bir şekilde aktarılması gerekmektedir (Cheek ve Lynn,1994'ten aktaran Tunca 2012, s. 49).

Dünya son yıllarda büyük bir gelişim ve değişim içindedir. Dünya gelişir ve değişirken değer yargılarının bireye kazandırılma sürecinin eğitimin uzak, yakın ve özel hedeflerine ulaşılabilmesi için bu duruma ayak uydurması beklenmektedir. Bu bağlamda ülkemizde 2005 yılından sonra değerler eğitimi önem kazanmış, 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda değerler eğitimi ile ilgili "Genel Amaçlar" ve "Okuma Metinlerinde Olması Gereken Özellikler" kısmında bazı kararlar alınmıştır:

1. "Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,
2. Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.
3. Metinlerde millî, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.
4. Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, demokratik değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır " (MEB, 2006, s. 5).

2010 yılında yapılan 18. Milli Eğitim Şûrası'nda değerler eğitime ilk defa ayrı bir başlık olarak yer verilmiştir. "Spor, Sanat, Beceri ve Değerler Eğitimi" başlığı ile değerler konusu ele alınmış ve değerler eğitiminin kazandırılmasında nasıl bir yol izleneceği açıklanmıştır. Değerler eğitimi ile ilgili alınan kararlar şunlardır:

- "Sanat İnsanı Yetiştirme Projesi ve 'Değerler ve Eğitimi Projesi' hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.
- Öğretim programlarında, değerler eğitiminde değer aktarımı yerine ulusal ve evrensel değerler birlikte düşünülerek farkındalık kazandıracak yaklaşımlara öncelik verilmelidir.

- Değerin bir tercih olduğu ve toplumların benzer tercihlere sahip kişilerden oluştuğu vurgulanarak öğretmenlere değer eğitimi bilinci kazandırılmalıdır.
- Öğretmen yetiştiren tüm programlara değerler eğitime yönelik bir ders konulmalı ve sistemdeki öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarında değerler eğitime yer verilmelidir.
- Ortak değerlerin vurgulanması ve değer farklılıklarının zenginlik olduğu bilincinin kazandırılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Tüm eğitim-öğretim kademelerinde değerler eğitime yönelik, STK'larla iş birliği yapılarak alan öğretmenlerinin ortak kullanabileceği program ve materyal geliştirilmelidir.
- Değerler eğitime, okul öncesinden başlayarak yaygın eğitim dâhil olmak üzere eğitim-öğretimin her kademesinde, tüm dersler ve okul kültürü içerisinde yer verilmeli ve bu konuda öğretmen, yönetici, öğrenci, aile ve çevre ile iş birliğine gidilmeli, farkındalık oluşturulması için kitle iletişim araçlarından faydalanılması amacıyla gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Ödüllendirme kriterlerinde, değerler eğitimi açısından örnek davranışlar sergileyen öğrencilere yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.
- Medya ve değerler eğitimi ilişkisi konusunda farkındalık kazandırmaya yönelik araştırma ve eğitim çalışmalarına önem verilmeli; bu konuda gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Öğrencilerin akademik başarıları yanında değerlerin oluşumunda önemli yeri olan duygusal, sosyal ve ruhsal zekâ gelişimlerine yönelik de yatırım yapılmalıdır” (TTKB, 2017).

Eğitim kurumları, bilimin ışığında milli ve manevi değerlerin bir sistem içerisinde öğretildiği yerlerdir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2015, s. 23). Bu sebeple bireyi şekillendirmede aileden sonra okul kurumu önem arz etmektedir. Değerler eğitimi, ailede başlar ve belirli bir plan dâhilinde okullarda devam eder (Uzun ve Güven, 2020, s. 111). Kurum olarak okul, bireyi şekillendirirken eğitimin hedeflerinde ve örtük programda yer alan değerleri ön plana çıkarıp bireyi hayata hazırlamalıdır.

3.1.4. Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kök Değerler

Eğitimin amaca uygun bir şekilde yürütülebilmesi öğretim programları ile sağlanmaktadır. Öğretim programı, bir dersin özel hedeflerini, bu hedeflerin davranışsal boyutlarını, hedeflere ulaşmayı destekleyecek çevresel faktörleri ve bunların gerçekleşme düzeylerini belirleme yöntemlerini içeren temel bir kılavuz niteliğindedir (Güneş, 2015, s. 274). Öğretim programları dersin öğretiminde uygulanması için hazırlanan geniş kapsamlı planlardır.

Programlar, eğitimi oluşturan temel öğelerdendir. Öğretim süresi boyunca öğretmene izlemesi gereken yol ile ilgili rehberlik ederler (Keray Dinçel ve Savur, 2018.) Öğretim programları içerikleriyle ihtiyaçları karşılamalıdır. Bu amaçla öğretim programları gelişen ve değişen veriler temel alınarak güncellenmektedir. Türkçe öğretim programları da 1924, 1927, 1929, 1938, 1949, 1981, 2006, 2015 ve 2019 yıllarında yapılan güncellemeler neticesinde günümüze kadar ulaşmıştır.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı incelendiğinde kök değerlerimiz ile ilgili detaylı bir bilgiye yer verilmediği tespit edilmiştir. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda belirlenen Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri çerçevesinde ortaya konan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçlarında değerler eğitimi şu şekildedir:

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019, s. 8) kapsamında, bireylerin millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel ve sosyal değerlere önem vermesi, millî duygu ve düşüncelerinin güçlenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, Türk ve dünya kültürü ile sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmeleri ve benimsemeleri amaçlanmıştır.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda değerler eğitimine “Değerlerimiz” başlığı altında yer verilmiştir:

Değerler, öğretim programlarının temelini oluşturan ilkeler bütünüdür. Geçmişten gelen geleneklerimize dayanan bu değerler, zamanla gelişip günümüze ulaşarak geleceğe yön vermektedir. İnsan hayatının temel özelliklerini şekillendiren değerler, günlük yaşamın akışı içinde karşılaşılan zorluklarla başa çıkmada bireylere güç ve motivasyon sağlar (MEB, 2019, s. 4).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Öğretim programında yer alan bu kök değerler eğitimde alt değerler ve diğer kök değerlerle birlikte kullanılacaktır (MEB, 2019, s. 4). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 2017 yılında

yayınladığı “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” başlıklı yazıda değerlerle ilgili bazı tutum ve davranışlar şu şekilde verilmiştir:

Tablo 4. Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar

Değerler	Değerlere İlişkin Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma...
Dostluk	Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, düzgün ve istikrarlı olma, güvenilir olma, sözünde durma...
Öz denetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
Sabır	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme, dirençli ve dayanıklı olma, sebatkâr olma...
Saygı	Alçak gönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme; muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
Sevgi	Uygun şekilde sevgisini ifade etme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, aile birliğine önem verme, diğerkâm olma, vefalı olma...
Sorumluluk	Kendisine, çevresine, ailesine, vatanına karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
Vatanseverlik	Çalışkan ve üretken olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme, katılımcı olma...
Yardımseverlik	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma, dayanışma içinde bulunma, destek sunma...

Kaynak: TTKB, 2017, s.22.

3.1.5. Kök Değerler

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda on kök değer bulunmaktadır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik (MEB, 2019, s.4).

3.1.5.1. Adalet

Adalet kavramı, insanlığın başlangıcından itibaren sosyal hayatta yer almıştır. Adalet sözcüğü a-d-l kökünden gelen Arapça bir sözcüktür. Büyük Türkçe Sözlük'te “Ölçülü, dengeli olma; orta yolu tutma; insanlar arasında hakkı koruyup eziyet ve zulüm olgularını kaldırma işi; doğru ve dürüst olmak, inşafı davranmak, vicdanlı olmak, herkese hakkını vermek erdemliliği” (Çağbayır, 2017, s. 80) olarak tanımlanmaktadır.

Adalet, herkesin her yerde ihtiyaç duyduğu bir değerdir. Çeçen'e göre (2003, s. 12) değer yargısı olarak karşımıza çıkan adalet kavramının temeli toplumsal hayattaki gerçeklerin oluşturduğu duyguya dayanmaktadır. Bu duyguya adalet duygusu denilmektedir. Adalet kavramı hem mantıksal hem de duygusal yönleri sahiptir. Adalet kavramının hem mantık hem de duygu yönünün var olması kavramı daha da önemli kılmaktadır.

Temel olarak ahlaki ve vicdani yönüyle karşımıza çıkan adalet, bu yönüyle bireylerde kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz bir şekilde kendini göstererek topluma yansır (Ekinci, 2008, s. 20). Herkeste var olan adalet duygusunun uygun olan yani olumlu bir davranış hâline getirilmesi ise eğitim yoluyla gerçekleşecektir. Adaletin en temel göstergesi olan kendisi dışındakilerin hakkına saygı göstermek öğrencilere davranış olarak kazandırılması gereken en önemli öğedir (Kayan, 2022, s. 296).

3.1.5.2. Dostluk

Dost kelimesi incelendiğinde “Sevilen, güvenilen, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse; yâr, düşman karşıtı” (TDK, 2024, s. 706) anlamlarını taşıdığı görülmektedir. Aristoteles'e göre dost edinmek bir zarurettir. Çünkü kimse dostsuz bir hayat yaşamayı düşünemez (Tüzer ve Ulutürk Erkaya, 2023, s. 25-44). Sosyal bir varlık olan insanın arkadaşına, dostu her zaman ihtiyacı olmuştur. Bu ihtiyacın giderilmesi için insanoğlu hep bir arayış içindedir. Arayışlar edebiyata da konu olmuştur. Hz. Mevlana dosttun insana kattığı değeri şu dizelerinde vurgulamaktadır:

“Dost, dostla birlikte oturduğunda yüz binlerce sır levhası bilinir,

Dostun alını Levh-i mahfuz'dur; iki âlemin sırrı ona açıkça görünür

Dost ilerlemede yol gösterir ” (Mevlana Celaleddin, 2004, s. 379).

Dost, insanın düşüncelerini paylaşıp akıl alabileceği kişidir. Onun yanında bulunmak bile huzur verir. Bacon, *Denemeler* adlı eserinin “Dostluk Üzerine” bölümünde dostluğun önemi

üzerinde durmuştur. Kafası türlü düşüncelerle dolan insanların birkaç saat düşünerek sorularına cevap bulduğunu dile getirir. Bunu da dostlarıyla bulunduğu fikir alışverişi sağlar (Bacon 2013'ten çev. Akşit Göktürk).

Anlayışlı olma, sadık olma, güven duyma, yardımlaşma vb. davranışları içermesi sebebiyle dostluk kavramının değer olarak kazandırılması önem arz etmektedir. Gerek ders içi etkinliklerle gerek ders dışında yapılan etkinliklerle dostluk değerinin öğrenciye kazandırılmasına özen gösterilmelidir.

3.1.5.3. Dürüstlük

Ahlakın temel ögesi olan dürüstlük, *Türkçe Sözlük*'te “Doğruluk” dürüst kelimesi ise “Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru (kimse)” (TDK, 2024, s. 738-739) olarak tanımlanmaktadır. Dürüst insanlar, toplumca güvenilir insan olarak kabul edilir. İnsanlar yeri geldiğinde mallarını yeri geldiğinde canlarını onlara emanet eder. Dürüst davranan her insan toplumu sağlam bir temele oturtur. Böylece insanlar arasında saygı ve güven ortamı oluşur.

Dürüstlük kavram olarak incelendiğinde 11. Yüzyılda Yusuf Has Hâcib'in yazdığı *Kutadgu Bilig*'de eserde de geçtiği tespit edilmiştir. Şimşek, *Kutadgu Bilig*'de dürüstlük kelimesinin yerine eş anlamlısı olan doğruluk kelimesi kullanıldığını belirterek şu beyitlere yer vermiştir:

“Hükümdar dedi ki: Bak, kimin düşündüğü ve söylediği bir olursa, işte doğru insan odur. Onun içi dışı gibi, dışı da içi gibidir; doğru ve dürüst kişi böyle olur. Kişi gönlünü çıkarıp avucuna koyarak, başkalarının önünde mahcup olmadan dolaşabilmeli. Mutluluğa yükselmek için insana doğruluk gerekli; insanlık doğruluğun adıdır, inan. İnsan nadir değil, insanlık nadirdir; insan az değil, doğruluk azdır. Şimdi benim sana söylediğim söze benzer bir sözü de şair söylemiştir. Gezip dolaşan insan pek çoktur; fakat benim için aziz olan doğru, dürüst ve güvenilir kişidir. İnsan nadir değil, insanlık nadirdir; akıl doğru ve dürüst kişileri övmüştür” (KB, 862-869. b. aktaran Şimşek, 2021).

“Doğru ol, dürüst hareket et; doğruluk insanı mutlu eder. Hareketi doğru olan insan ne der, dinle; doğru insan her iki dünyayı da kazanır. Kişi gününün mutlu geçmesini isterse, bunun çaresini doğrulukta aramalıdır. Sen mutlaka zengin olmak istersen, bil ki, asıl zenginler kısmeti doğrulukta bulmuşlardır. Büyüklüğü ve halka baş olmayı istersen, doğru yoldan şaşma. Kişi akıllı, tavrı ve hareketi doğru olursa, her iki dünyada güneşi parlar” (KB, 1289-1294. b. aktaran Şimşek, 2021).

3.1.5.4. Öz Denetim

Budak (2009, s. 553), öz denetimi, bireyin kendi davranışlarını kontrol edebilme ve içsel dürtülerini yönetebilme yetisi olarak tanımlamaktadır.

Öz denetim kelimesi incelendiğinde bireyin yapmak istediği önemli hedefleri başarması, plan yapması, istemediği davranışlarını engellemesi ve sosyal davranışlarına yön vermesi ile ilgili olduğu görülmektedir (Büyük, 2022, s. 9). Birey, öz denetim becerisine sahip olduğunda her yönüyle kendini kontrol eder.

Bireyin öz denetim değerini kazanması hemen gerçekleşmeyecektir, bir süreç gerekecektir. Bu süreçte aile ve okul tarafından desteklenen birey, karakterini o denli sağlam temeller üzerine oturtacaktır.

Yapılan bir araştırmada öz denetim becerisi yüksek olan öğrenciler ile ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır: Etkili öğrenme yöntemlerini daha iyi kullanırlar, zaman yönetimi becerilerine sahiptirler ve daha iyi akademik sonuçlar elde ederler (Pintrich ve De Groot, 1990; Zimmerman, 2000'den aktaran Yavuz, s. 2024). Bu bağlamda okul içi ve dışındaki etkinlikler ile okul-aile iş birliğiyle yapılan etkinliklerle de öğrencilerin öz denetim becerisini kazanması sağlanmalıdır.

3.1.5.5. Sabır

“Sabır; yaşanan sıkıntılı ve üzücü bir olaya veya bir haksızlığa karşı ses çıkarmama, katlanma, dayanma” (Yelten ve Özkan, 2002, s. 437). Sabır, kişinin başına gelenlere karşı gösterdiği dayanma gücüdür. Kişi olaylar karşısında soğukkanlı davranıp sabır göstermelidir. Sabır gösteren insanların özellikleri, çözüme odaklanmaları ve problemin çözümünde lazım olan akıl ve mantık çerçevesinde olaylara yaklaşmalarıdır. 1960 yılında Stanford Üniversitesi kampüsündeki yuvada yapılan araştırma sabır değerinin önemini göstermiştir:

“Lokum Testi” adıyla literatüre geçen araştırmada yuvadaki çocuklar 4 yaştan liseden bitene kadar izlenerek değerlendirilmiştir. Yapılan testte çocukların 15-20 dakika beklediklerinde iki lokum, beklemediklerinde bir lokum alacakları belirtilmiştir. Çocuklardan bazıları beklemeden lokumlarını almış, bazılarıysa dikkatlerini başka şeyler üzerine çekerek (şarkı söyleme, kendi kendine konuşma vb.) ödül olan iki lokumu kazanmışlardır. Lokumu beklemeden alan çocuklarla sabır gösterip iki lokum alan çocuklar arasında önemli ölçüde

duygusal farklar görülmüştür. İki lokum almak için bekleyen çocukların sosyal beceri açısından yeterli, kendine güvenen, güvenilir, soğukkanlı vb. özelliklere sahip oldukları tespit edilmiştir. Sabır göstermeyip lokumu hemen alan çocukların ise kendine güveni ve öfke kontrolü olmayan, stresli durumlarla başa çıkmayan, doyumsuz vb. özelliklere sahip oldukları gözlemlenmiştir (Goleman, 1999'dan aktaran Özdemir, 2015 s. 107-109).

Sabır değeri kazandırılmaya çalışırken öncelikle rol model olunmalıdır. Çocuğun etrafındaki insanların olaylar karşısındaki tutumu, sıkıntılı durumlara dayanıklılığı çocuk için örnek teşkil etmektedir. Ayrıca okulda var olan kurallar öğrencinin sabır değerinin farkına varmasını sağlayacaktır. Kantinde sıra beklerken, söz almak için, sınav süresi, ödev teslimi... vb. durumlarda öğrenci sabır değerini uygulama fırsatı da bulacaktır.

3.1.5.6. Saygı

Türkçe Sözlük'te saygı kelimesi “Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu; hürmet, ihtiram” (TDK, 2024, s. 2047) şeklinde tanımlanmaktadır. Kişi en başta kendisi olmak üzere ailesine ve çevresine saygı göstermelidir. Gösterilen saygı neticesinde toplumu oluşturan insanlar arasındaki ilişkiler düzenlenir.

Çocuğun saygı ortamında yetişmesi büyük önem taşır. Bu doğrultuda, günlük hayat içerisinde görgü kuralları çocuğa başkalarına saygı duymayı ve onlara saygılı davranmayı öğreten temel prensipleri kapsar.

Saygı eğitiminde dikkate alınması gerekli bazı hususlar şunlardır:

- Saygı eğitimi verilirken beraberinde adalet duygusunun verilmesi,
- Yapılan saygısızlık veya haksızlığa karşı durulması,
- Saygı eğitimi empati duygusuyla verilmeli
- Örnek teşkil etme,
- Ailenin sıcak bir ortama sahip olması,
- Davranışların saygıyla yapıldığının fark edilmesi,
- Sergilenen davranışların tutarlı olması,
- Saygı eğitiminde eleştirme ve korkutma yönteminin tercih edilmemesi,
- Saygısızlık içeren ifadeleri düzeltme,
- Kurallara uymanın sonuçlarını açıklama,

- Doğru yönlendirme,
- Saygı konusunda sınırların ne olduğunu açıklama,
- Gün içerisinde hangi saygı davranışlarının yapılabileceği (Hökelekli, 2013, s. 51).

Saygı değeri kazandırılırken kişinin kendi ve etrafındakilerin kişilik özelliklerine hoşgörü ile bakması temele alınmalıdır. Korkutucu öğelerden uzak, menfaate dayalı olmayan bir saygı anlayışı geliştirilmelidir.

3.1.5.7. Sevgi

Sevgi kavramına geçmeden önce “Sevmek nedir?” onun üzerinde durulması gerekmektedir. *Türkçe Sözlük*’te sevmek “Sevgi ve bağlılık duymak” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019, s. 2082). Fromm’a (2022, s. 43) göre; zorlama olmaksızın bireyin özgür bir şekilde iradesiyle ortaya koyduğu somut bir davranıştır. Aydın (2013, s. 163) sevmek kelimesini insanın kendisiyle ve diğer insanlarla kurabileceği en yoğun iletişim biçimi olarak tanımlamaktadır. Sevgi kelimesi incelendiğinde ise “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu; muhabbet” (TDK, 2019, s. 2081) olarak tanımlandığı görülmektedir.

Sevgi değerini karşımızdaki insana duyduğumuz bağlılık olarak tanımlamak kavramı sınırlandırmamıza sebep olacaktır. Çünkü sevgi iki yönü olan bir kavramdır. Seven mutlu olurken sevilen de yüreğinde şefkat duygusunu hisseder (Beyaz, 2020, s. 63). Hissedilen ve hissettirilen bu duygular ortamın huzurlu ve güvenli olmasına katkıda bulunur.

Sevgi, karşımızdaki insana verdiğimiz değeri gösterirken seven kişiye de bazı değerler katar. Kişinin başarısı artar; öz saygıyı besler, sosyal çevrenin genişlemesini sağlar, kötü alışkanlıklardan korur, kişinin manevi doyumu artar, zorluklara direnç göstermeyi kolaylaştırır; insanın huzur ve sağlığa ulaşmasını sağlar (Bozdağ, 2016, s. 19-21).

Sevgi; insanları diğer insanlarla birleştiren, insanın içindeki etkili güçtür (Fromm, 2022, s. 41). Bu etkili güç, okulda öğrencilere kazandırılarak toplumun kuşatılması sağlanmalıdır.

3.1.5.8. Sorumluluk

Sorumluluk duygusu, kişinin kendi isteği doğrultusunda ya da başkaları tarafından verilen bir vazifeyi yapması ve sonucu ile ilgili hesap vermesidir (Özen, 2017, s. 66). Burada önemli olan husus, çocuğun aldığı bütün sorumlulukları eksiksiz yerine getirmesi değildir. Çocuğa

verilen ya da çocuğun kendi isteği ile yapmaya gönüllü olduğu sorumlulukları yerine getirme çabasıdır. Herhangi bir problem karşısında ise ortaya çıkan sonucu yani davranışın bedelini ödemeye hazır olmasıdır.

Sorumluluk, çocukluk çağından itibaren bireyin yaşına, cinsiyetine ve gelişim seviyesine uygun görevleri üstlenip yerine getirmesi olarak tanımlanmaktadır (Yavuzer, 2012, s. 107). Çocuğa sorumluluk kazandırılırken çocuğun sorumluluk konusunda cesaretlendirilmesi ve desteklenmesine dikkat edilmelidir. Koruyucu yaklaşımdan uzak durulmalıdır. Zira koruyucu yaklaşım çocuğun bağımsız olmasını engelleyici niteliktedir.

Sorumluluk duygusu, ailede başlar. Ebeveynler, çocuk ya da çocuklarını yaşlarına uygun konularda yönlendirerek sorumluluk almalarını sağlarlar. Böylece çocuklar hayata hazırlanır. Okul çağına geldiklerinde okuldaki sorumluluklara uyumlu hâldedirler. Okul ortamı ise çocuğun sorumluluklarının artırılmasına katkıda bulunur. Ancak sorumluluk verilirken birtakım hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu hususlar şunlardır:

Verilen sorumluluklar çocuğun yaş ve gelişimine uygun olmalı; Çocuk, sorumluluğunu yerine getirmedeğinde küçümsenmemeli ve başkaları ile kıyaslanmamalı; çocuklara yapamayacakları kadar zor ya da yapabileceklerinden basit sorumluluklar verilmemeli (Yıldız Akman, 2015, s. 209).

3.1.5.9. Vatanseverlik

Vatan kelimesini insanın üzerinde yaşadığı, aidiyet hissettiği toprak parçası olarak tanımlayabiliriz. Vatansever yani yurtsever ise “Yurdunu, milletini büyük bir tutku ile seven, bu uğurda her türlü özveriye katlanan kimse” (TDK, 2024. s. 2618) anlamını taşımaktadır.

Vatanseverlik kelimesi, kelime anlamıyla ele alındığında iki yönü vardır. Bazı insanlar için yurduna bağlılık, yaşadığı ülkenin kültürüyle gurur duyma, ülkeye aitlik hissetme anlamlarını taşır. Bazı insanlar içinse siyasi açıdan ileri gelen sevgidir (Finn, 2007; Fonte, 1997; Lutovinov, 2006; Ravitch 2007’den aktaran Elban, 2015, s. 1302-1319).

Vatanseverlik kelimesini yalnızca askerlik, savaş, vatani savunma kavramları ile açıklamak kavramın eksik olarak ortaya konmasıdır. Çünkü vatanseverlik değeri savaş zamanında vatani savunmak kadar refah zamanında da ülkeyi muasır medeniyetler seviyesine çıkarmaya çalışmaktır. Bu bağlamda vatanseverlik değerinin içinde şu davranışlar

bulunduğu unutulmamalıdır: çalışkan ve üretken olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme, katılımcı olma...

Öğrencilerimize vatanseverlik değeri kazandırırken Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün "Vatanını en çok seven görevini en iyi yapandır." sözü ulaşılacak istenen temel hedef olmalıdır.

3.1.5.10. Yardımseverlik

Yardım kelimesi "Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet." (TDK, 2024, s. 2535) anlamlarına gelmektedir. Yardımseverlik ise karşılık beklentisine girmeden başkalarının iyiliğini düşünerek hareket etme olarak tanımlanabilir. Aktepe (2010) çalışmasında yardımseverlik değerinin fedakârlık, merhamet, sosyal sorumluluk, iş birliği, paylaşmak, gönüllülük, cömertlik kavramları ile ilişkili olduğunu belirtir ve yardımseverlik değerini şu şekilde açıklar:

1. Sahip olduğu güç ve olanaklarını diğer insanların iyiliği için kullanma
2. Güç ve imkânlarını başkaları için iyi yönde kullanma
3. Zor durumda olanlara yardım etmek
4. Bireylerde bulunması gereken bir değer
5. Muhtaç insanlara yardımda bulunmak
6. Sosyal örgütlere bağışta bulunmak
7. Gönüllü bir şekilde yapılan bir iş
8. Hassasiyet sahiplerinin yaptığı bir iş
9. Maddi ve manevi olarak yapılabildiği gibi jest ve mimikle de yapılan iyilik
10. Zengin olmaksızın bile yapılabilen yardım
11. İmece
12. Toplumdaki dayanışmanın ve bağlılığın sonucu ortaya çıkmış olan durum
13. Toplumun varlığını sürdürmesi için gerekli olan bir değer
14. Toplumların ilerlemesi ve kalkınması için gerekli olan bir değer
15. Toplumda yaygınlaşması için aileye, okula ve çevreye büyük görevler düşmektedir.

3.2. Masal

3.2.1. Masal Nedir?

Masal, halk edebiyatının sözlü anlatım temelli türlerinden biridir. Arapça mesel sözcüğünün karşılığı olan masal, *Türkçe Sözlük*’te “Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür” (TDK, 2019, s. 1630) olarak tanımlanmaktadır. Masal türü ele alındığında karşımıza birçok tanım çıkmaktadır. Aşağıda bazı tanımlara yer verilmiştir:

Kamus-ı Türki’de “Çocuklara söylenilen hikâye; İnanılmayacak hikâye, cin ve peri hikâyesi” (Sami, 2011, s. 1044).

“Olayların geçtiği yer ve zamanı belirli olmayan peri, dev, cin, ejderha, Arap bacı vb. kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikâyedir” (Tezel, 2008, s. 8).

“Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olayların bulunduğu bir varmış bir yokmuş gibi sıradan bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi içti muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türüdür” (Seyidoğlu, 1986, s. 5).

Esma Şimşek’e (2001, s. 3) göre masal, genellikle belirli kişiler tarafından, özgün (olağanüstü) zaman, mekân ve karakterlerle, gerçek hayat ile hayal dünyasının düzenli bir şekilde anlatıldığı; belirli kalıp ifadelerle başlayıp, yine aynı kalıpla biten hayal ürünü sözlü anlatım türüdür.

Güzel ve Torun (2008, s. 196), masalı insanüstü ve doğaüstü özelliklere sahip karakter ve olayları anlatan hikâyeler olarak tanımlamaktadır.

Boratav (2013, s. 95) ise masalı, nesir biçiminde anlatılan, dini ve toplumsal inançlardan ve geleneklerden bağımsız, tamamen hayal ürünü, gerçeklikle ilgisi olmayan ve anlatılanları doğrulatma amacı gütmeyen kısa bir anlatıdır şeklinde açıklamaktadır. Sakaoğlu (2003, s. 2) ise masalı, kahramanlarının bazıları hayvanlar ve doğaüstü varlıklar olan, olayların masal dünyasında geçtiği, hayal ürünü olmasına rağmen dinleyiciyi ikna edebilen bir sözlü anlatım türü" olarak tanımlamaktadır.

Yukarıda geçen tanımlar ışığında masal türünü şu şekilde tanımlamak mümkündür. Masallar; olağanüstü olay ve kişilerin yer aldığı, zaman ve mekânın belirsiz olduğu hayal ürünü eserlerdir.

3.2.2. Masalların Özellikleri

Masallar, üç ana bölümden oluşur: masal başı, masalın kendisi ve masal sonu (Tezel, 2019, s. 9). Masalların çoğu dinleyici veya okuyucusunu tekerleme ile karşılar. Tekerlemeler zaman zaman masalın ortasında veya sonunda karşımıza çıkabilmektedir. Boratav (2013, s. 96-97) masal tekerlemelerinin görevi olduğunu belirtir: Masalın giriş kısmındaki “Bir varmış, bir yokmuş... Evvel zaman içinde...” gibi tekerlemelerin masalın gerçek olmadığını uyarmak, eğlendirmek ve ders vermek amacıyla; masalın ortasındaki “Masallarda zaman çabuk geçermiş... Sözü uzatmayalım...” gibi tekerlemeler anlatımı hızlandırmak amacıyla; masalların sonundaki “Onlar ermiş muradına... Ben de yanlarından geliyorum...” gibi tekerlemeler ise masalın mutlu sonla bittiğini ya da uydurma olduğunu belirtmek için kullanılır.

Şekil olarak incelediğimizde masalların manzum bölümler eklenmiş olmasına rağmen çoğunlukla nesir olduğu görülmektedir. Anlatması birkaç gece sürebilen masallar olsa da birkaç dakika içerisinde anlatılıp bitirilen kısa masallar çoğunluktadır. Masalların geçtiği yer belirsizdir. Olaylar kimi zaman masallar ülkesinde kimi zaman da Kaf Dağı’nın ardında yaşanır. Masalı oluşturan kahramanlar gerçeküstü özelliklere sahip peri, cin, dev vb. olabilir. Bu özellikleri ile masallar ayırt edicidir. Kahramanların ortaya koyduğu tipler, anlatıcıların ya da toplumun hayalindeki tipler olabildiği gibi bazen de istenmeyen, kabullenilemeyen tiplerdir (Kayabaşı, 2016, s. 129-142). Masallarda imkânsızlık yoktur. Her şey gerçekleşebilir. Göz açıp kapayıncaya kadar bir yıl sürecektir olan yol alınabilir (Rayman, 2010, s. 44). Masallar dil olarak incelendiğinde sade bir özellik gösterir. Masalların içinde sözlü edebiyat ürünlerinden olan efsane, atasözü, deyim, alkış, kargış, mâni... vb. sözlü edebiyat türü kullanılabilmektedir (Çobanoğlu, 2018, s. 134).

3.2.3. Masallar ve Değerler Eğitimi

Halk edebiyatı; halkın kültür özelliklerini ortaya koymakta, duygu ve düşüncelerine tercüman olmaktadır. Sözlü halk edebiyatı türlerinden biri olan masallar aracılığıyla da

geçmişten geleceğe kültürün ve değerin aktarımı yapılmaktadır. Bu bağlamda Tezel (2019, s. 17)'in dediği gibi masallar bir milletin zengin hazinesidir.

Masallar yalnızca büyüklerin çocukların uyumasını sağlamak ya da onları avutmak için söyledikleri kısa hikâyeler değildir. İlk bakışta, çocukları eğlendirmek amacıyla anlatılıyormuş gibi görülseler de, masalların gerçek amacı bundan çok daha derindir. Bir masal metninde, o masalın ait olduğu bölgenin kültürünü, dinini, dilini, yaşam biçimini, geleneklerini ve inançlarını görmek mümkündür. Ayrıca, masallar çocukları eğitir, onları kötü davranışlardan uzak tutar ve iyilik, doğruluk, çalışkanlık gibi değerleri aşılar (Şimşek, 1991, s. 20).

Masallar çocuğa farklı dünyaların kapılarını açar. Çocuk, dinlediği masallardan yola çıkarak kendi hikâyesini oluşturur. Olağanüstü özellikler taşıyan maceralarda kendini ortaya koyup tanımaya çalışır. Bu şekilde gerçekler dünyasında ayakta durabilmeyi öğrenir (Şirin, 2007, s. 81).

Masallar, çocuğun hayal gücünün gelişmesini sağlar. Çocuk, gerçeküstü olay ve kişilerin yer aldığı masalı bir yandan heyecanla dinlerken bir yandan da kendisini masal kahramanlarının yerine koyar. Ayrıca çocuk zihninde estetik duyguları, dilin incelik ve zenginliğini masal aracılığıyla öğrenir (Derman, 2002).

Masallar dinleyicilere mesaj verir. Şimşek (2022, s. 31)'in belirttiği gibi bu mesajlar insanları iyiliğe, güzelliğe ve doğruluğa yönlendirir. Genel olarak masalların sonunda iyi davranış sergileyenler istediklerine ulaşırken kötü davranış sergileyenler bunun karşılığını ceza çekerek görür.

Masallar olağanüstü özellikler ihtiva etse de amaç dinleyenleri eğitmek, uyarmaktır. Bu yönüyle masallar eğitici özelliklere sahiptir. Dinleyici masalların hayal ürünü olduğunu bilir ve akıl süzgecinden geçirerek çıkarması gereken dersleri belirler (Önal, 2011, s. 36).

Masallar toplumsal kuralları ve değerleri örneklendirir. Çocuk; masallar aracılığıyla geçmişteki bilgileri öğrenir, geçmişle bağ kurar. Milli eğitimin amaçlarında yer alan iyilik, kötülük, yardımseverlik, arkadaşlık vb. değerleri ise hayatın içinde öğrenme fırsatına sahip olur (Tahiroğlu vd., 2013, s. 483).

Masallar çoğu zaman hoşça vakit geçirmek için anlatılsa da asıl amaç çocukları geçmişin şartlarında eğitmektir. Dış dünyadan haberi olmayan çocuğu kötülüklerden koruyarak onların içinde yaşadığı toplumun kültür özelliklerini özümsemesini sağlamaktır. Böylece çocuklar kültürünü tanır, hayatına adapte eder, kültürü ile bağ kurar. Bu açıdan masallar,

yeni nesillere değerleri kazandırma noktasında gücü yüksek, kültürün aktarılmasında önemli bir araç ve değerler eğitiminde kullanılması gereken kaynaklardır (Kahramanoğlu vd., 2023, s.97).

Alptekin (2005, s. 23) masalların çocuğun hayal dünyasını geliştirdiğini ancak Ziya Gökalp'in ifadesiyle masallar arasında “muzır” olanları unutmamak gerektiğini belirtir. Bu bağlamda masalların seçiminde ve anlatılmasında pedagoğ hassasiyeti ile davranılması gerektiğini vurgular. Masallar çocukların gelişiminde olumlu rol oynasa da masal seçiminde dikkatli olmak gerekmektedir.

3.3. İlgili Araştırmalar

Yapılan araştırmada değerler eğitimi ile ilgili alanda ve alan dışında birçok çalışmanın olduğu görülmüştür. Bu bağlamda çalışmalar değerler eğitimi ve kök değerler ile ilgili yapılan çalışmalar ile masal türünü kök değerler ve değerler eğitimi açısından inceleyen çalışmalar olmak üzere iki başlık halinde değerlendirilmiştir.

3.3.1. Değerler Eğitimi ve Kök Değerler İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Çırak (2013), “Cengiz Aytmatov Romanlarının Değerler Eğitimine Katkısı” adlı çalışmasında Cengiz Aytmatov'un romanlarını incelemiş, eserlerin değerler eğitimine katkısını belirlemiştir. Bu romanlar “Beyaz Gemi”, “Cemile”, “Dişi Kurdun Rüyalari”, “Gün Olur Asra Bedel” ve “Toprak Ana” dır. İncelenen eserlerde değerler (adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik) tespit edilmeye çalışılmıştır. İnceleme neticesinde 810 değere ulaşılmıştır. Cengiz Aytmatov'un beş romanının değerler eğitimi açısından zengin bir eser olduğu ve değerler eğitimi alanında yararlanılması gereken eserler arasında olduğu görülmüştür.

“Mustafa Ruhi Şirin'in Masallarında ve Öykülerinde Eğitsel İletiler” başlıklı tez çalışması Taşkiran (2015) tarafından hazırlanmıştır. Taşkiran, Mustafa Ruhi Şirin'in masal niteliğinde “Mavi Rüyalari Gören Çocuk” ve “Guguklu Saatin Kumrusu” adlı eserleri ile öykü niteliğinde “Geceleri Mızıka Çalan Kedi” ve “Her Çocuğun Yıldızı Var ” eserleri olmak üzere toplamda dört eserini belirlemiş, eserleri ilettikleri eğitsel unsurlar açısından ortaya koymuştur.

Calp ve Kaplan (2021) “Samed Behrengi’nin Sevgi Masalı, Bir Şeftali Bin Şeftali ve Kel Güvercinci Adlı Öykülerinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmalarında Samed Behrengi’nin üç eserini kök değerler açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda öykülerin kök değerleri taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Becel (2021), “Sabahattin Ali’nin Yapıtlarında Söz Varlığı, Kök Değerler ve Çocuk” başlıklı doktora çalışmasında, yazarın roman ve hikâyelerinde yer alan söz varlığı unsurlarını ve kök değerleri inceleyerek, çocuk olgusunun eserlerdeki yansımalarını analiz etmiştir. Bu araştırmada, Sabahattin Ali’nin “Bütün Eserleri - Eleştirel Basım” (2015) adlı kitabında bulunan üç roman ve altmış hikâye analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, kök değerler ve çocuğa ilişkin sonuçlar olarak iki başlıkla değerlendirilmiştir. İncelenen üç romanda öz denetim ve sorumluluk değerinin, hikâyelerde ise sevgi değerinin en çok vurgulanan değer olarak öne çıktığı görülmüştür. Çocuk kavramına iki roman ve sekiz hikâyede başkişi veya olay örgüsünü yönlendirecek konumda yer verildiği, incelenen diğer eserlerde ise çocuk kavramının olay örgüsünde işlevi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bulut (2021) Ayla Kutlu’nun ‘Merhaba Sevgi’ Adlı Çocuk Romanının Değerler Eğitimi ve On Kök Değer Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmasında “Merhaba Sevgi” adlı romanı kök değerler açısından incelemiştir. Yapılan çalışmayla romanda 42 farklı değer yer aldığı ulaşılmıştır. En çok sevgi, en az vatanseverlik ve adalet kök değerlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Yazıcıoğlu (2022), “Çok Okunan Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi ” başlıklı çalışmada okuyucular tarafından en çok tercih edilen çocuk kitapları arasından sekiz çocuk kitabı seçmiştir. Bu kitaplar 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kök değerler doğrultusunda değerlendirilmiştir. “Harry Potter ve Felsefe Taşı”, “Harry Potter ve Sırlar Odası”, “Küçük Prens”, “Dedemin Bakkalı”, “Abartma Tozu”, “Çizgili Pijamalı Çocuk”, “Kiraz Ağacı İle Aramızdaki Mesafe” ve “Pal Sokağı Çocukları” kitapları kök değerler bakımından inceleyerek değerlerin olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koymuştur. Yapılan değerlendirmede en fazla yer alan olumlu değer yardımseverlik, olumsuz değer de saygı olduğu belirlenmiştir.

Tarakcı ve Kalenderoğlu (2022) tarafından hazırlanan “Kök Değerler Açısından Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinler” başlıklı çalışmada 2021-2022 eğitim öğretim yılına ait 8 Türkçe ders kitabındaki 102 metin kök değerler açısından incelenmiştir. İncelenen ders kitaplarındaki metinlerde en fazla sevgi ve yardımlaşma değerinin en az ise sabır ve adalet değerinin yer aldığı tespit edilmiştir.

Yıldırım (2022), “6. sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Kök Değerler Açısından İncelenmesi ve Öğretmen Görüşlerinin Alınması” başlıklı yüksek lisans çalışmasında ders kitaplarını kök değerler açısından inceleyerek öğretmen görüşlerine yer vermiştir. Türkçe ders kitabı olarak iki ders kitabı kullanılmıştır: 2020-2021 eğitim- öğretim yılı 6. Sınıf Türkçe ders kitabı (EKOYAY) ve 6. Sınıf Türkçe ders kitabı (Ata Yayınları). Çalışma konusu ile ilgili öğretmen görüşlerine ise görüşme formu (yarı yapılandırılmış) ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular yoluyla yer verilmiştir. Belirlenen (ortaya çıkan) bulgular ışığında incelenen her iki kitabın da değerler aktarımı konusunda yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır. Branş fark etmeksizin bütün öğretmenlere değerler eğitimi seminerlerinin verilmesinin faydalı olacağı ebeveynlerin de kök değerler konusunda bilinçlendirilip ders kitaplarında bulunan değerlerin hazırlanan materyallerle (görsel, video, animasyon) desteklenmesi gerektiği önerilerinde bulunmuştur.

Altıntaş (2023), “Ömer Seyfettin’in Hikâyelerinde Kök Değerler ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” de yapılan bir başka yüksek lisans çalışmasıdır. Ömer Seyfettin’e ait “Ant, Binecek Şey, Bir Muhterî, Bahar ve Kelebekler, Başını Vermeyen Şehit, Bomba, Büyücü, Cesaret, Diyet, Deve, Falaka, Ferman, Forsa, Gizli Mabet, Kaşığı, Keramet, Kesik Bıyık, Kurbağa Duası, Kurumuş Ağaçlar, Nadan, Pembe İncili Kaftan, Perili Köşk, Rüşvet, Topuz, Yüksek Ökçeler” hikâyeleri incelemiştir. Çalışma TDÖP(2023)’de yer alan kök değerler ışığında hazırlanmıştır. Çalışmanın sonucunda incelenen eserlerin kök değerler açısından zengin olduğuna ulaşmıştır.

3.3.2. Masal Türünü Kök Değerler ve Değerler Eğitimi Açısından İnceleyen Çalışmalar

Özcan (2017) “Türk Dünyası Masallarının Değerler Eğitiminde Kullanılabilirliği” başlıklı yüksek lisans çalışmasında Türk Dünyası masallarının değerler eğitiminde kullanılma düzeyini tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmasında üçü Azerbaycan, Kazakistan ve Uygur; ikisi Kırgızistan; altısı Özbekistan; on ikisi Türkiye; biri Türkmenistan; ikisi Başkurt ve Karaçay-Malkar; beşi Kırım-Tatar masalı olmak üzere kırk adet masal incelenmiştir. Çalışmanın Türk Dünyası masallarının değerler eğitimi aracılığıyla aktarılması yönüyle büyük önem taşıdığı görülmüştür.

Tümen (2018) “Naki Tezel’in Masalları ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans çalışmasında Naki Tezel’in “Türk Masalları” adlı eserinde yer alan 54 masalı incelemiştir. Yapılan incelemede masallar epizot, konu, tema, ileti, formeller, söz varlığı,

figürler, ve değerler eğitimi açısından ortaya konmuştur. Çalışma Doğan Aksan'a ait söz varlığı öğeleri yönüyle değerler eğitiminde ise Cahit Kavcar'ın "Edebiyat ve Eğitim" adlı eserinde belirlediği değer sınıflandırması yönüyle değerlendirilmiştir. Masallarda tespit edilen değerlerin bireyde olumlu davranışlar oluşturacağı sonucuna varılmıştır.

Şahin (2019) "Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Kök Değerler Açısından Rafadan Tayfa Çizgi Filminin İncelenmesi" başlıklı çalışmada Türkiye Radyo Televizyonu (TRT) kanalında 2018 yılında yayımlanan "Rafadan Tayfa" adlı çizgi filmin ilk on bölümü Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerler açısından incelemiştir. Hazırlanan "Çizgi Film İnceleme Formu aracılığıyla görsel ve sözlü bulgulara ulaşılmış, 742 veri tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, kök değerler arasında en fazla vurgulanan değer öz denetim olurken, en az vurgulanan değer ise vatanseverliktir.

Öner (2019) "Elâzığ Masallarından Seçilmiş 15 Masalın Yeniden Yazımı ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans çalışmada "Elâzığ Masalları ve Propp Metodu" isimli kitaptan seçtiği 15 masal incelenmiştir. Masallar şu açılardan değerlendirilmiştir: çocuk psikolojisi, dil ve üslup, içerik, masal formatı. İnceleme sonucunda tekrar yazılmıştır. Daha sonra masalları değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Çalışmada sosyal ve bireysel değerler olmak üzere değerler iki grupta incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda bireysel değerlerden yardımlaşma değerinin, sosyal değerlerden ahlâk ve ideal değerinin en çok kullanılan değer olduğu tespit edilmiştir.

Özer (2019) "Keloğlan Masalları Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans çalışmada Keloğlan masallarını değerler aktarımı açısından incelemiştir. Çalışmada Keloğlan Masalları (Tahir Alangu), Keloğlan Masalları (Mustafa Özçelik), Türk Masalları(Saim Sakaoğlu) ve Keloğlan Çanakkale Savaşı'nda (Fahri Celal Göktulga) adlı kitaplarda yer alan toplamda otuz masal incelenmiştir. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki değerler erçevesinde kitaplardaki değerler tespit edilmiştir.

Özbaşı (2020) "Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kök Değerler Çerçevesinde Aytül Akal Masallarının İncelenmesi" başlıklı çalışmada Aytül Akal'ın "Masal Masal" isimli kitabında yer alan 58 masalı kök değerler çerçevesinde incelemiştir. Masallarda dürüstlük değerine az yer verildiğini ancak sorumluluk, sevgi ve yardımseverlik kök değerlerinin yoğunlukta kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Kaya (2022) “Sivas masallarının Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Kök Değerler Açısından İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans çalışmasında “Has Bahçenin Gülleri-Sivas Masalları” kitabında yer alan masalları Türkçe Öğretim Programı'ndaki kök değerler açısından incelemiştir. Yaptığı incelemeler neticesinde “Has Bahçenin Gülleri-Sivas Masalları” kitabında on kök değerinin tamamının bulunduğunu tespit etmiştir. Yapılan çalışmada Türkçe dersine Sivas masallarının değerler eğitimi yönüyle katkı sağlayacağı sonucuna varılmıştır.

“H. Salih Zengin'in Eserlerinde Kök Değerler” Tokat Osmangazi Üniversitesi bünyesinde Şahin (2023) tarafından yapılan bir yüksek lisans çalışmasıdır. Çalışma H. Salih Zengin'e ait on beş eser seçilmiş ve Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerler çerçevesinde incelenmiştir. Eserlerde olumlu değerler tespit edilirken olumsuz değerlerin de olduğu ortaya konmuştur.

Aslan (2023) "Farklı Kültürlere Ait Yayımlanmış Masalların Kök Değerler Açısından İncelenmesi" başlıklı çalışmasında, farklı kültürlerde yayımlanmış olan masalları kök değerler perspektifinden analiz etmiştir. Çalışma; Afrika, Arap, Azerbaycan, Ermeni, İran, İskandinav, Japon, Kore, Rum, Rus, Sefarad Yahudileri ve Türk kültürüne ait masal kitapları seçilerek sınırlandırılmıştır. İncelenen yetmiş masal içinden Afrika masallarının zengin bulunduğu tespit edilmiştir. Birçok masalda ise sabır, saygı, adalet ve vatanseverlik gibi bazı kök değerlerin az olduğu ve bazı kök değerlerin ise kullanılmadığı görülmüştür.

Yüksel (2023) “Erzurum Masalları'nın Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans çalışmasında Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu'nun “Erzurum Masalları” adlı eserini inceleyerek masallarda yer alan değerleri tespit etmiştir. Tespit ettiği değerleri Spranger'in değerler sınıflandırmasına göre taramıştır. Erzurum Masalları'nın sevgi, saygı, dürüstlük, yardımseverlik, çalışkanlık gibi temel değerler bakımından zengin olduğu, en çok sosyal değerlere rastlandığı ancak dinî, politik ve bilimsel değerlerin de olduğu görülmüştür.

Son olarak, Aykaç (2023) “Binbir Gece Masallarında Kök Değerler ve Masalların Çocuk Edebiyatına Katkısı Üzerine Bir İnceleme” başlıklı doktora çalışmasında Binbir Gece Masallarında bulunan kök değerleri belirlemek ve Binbir Gece Masallarının çocuk edebiyatına katkısını ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmasında Arapçadan Türkçeye çevrilen “Arapça Kaynaklardan Bin bir Gece Masalları ve Türk Masallarına Tesiri” adlı

kitapta yer alan bütün masalları incelemiştir. Masallarda toplam 2599 değer tespit ederek eserin değer aktarımı için yeterli olduğu sonucuna varmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, araştırmanın kaynağı, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi hakkında bilgiler verilmiştir.

4.1. Araştırma Modeli

Çalışma, Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan masalların kök değerler açısından derinlemesine incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu sebeple çalışma nitel bir çalışmadır.

Nitel araştırma, belirli durumları derinlemesine inceleyerek olguların ve davranışların nasıl ve neden meydana geldiğine odaklanır. Toplanan veriler analiz edilerek genellemeler yapılır (Büyüköztürk, vd. 2017, s. 286). Bu tür araştırmalarda, araştırmacı gözlem, görüşmeler ve belgeler aracılığıyla kavramları, anlamları ve ilişkileri açıklayarak süreci devam ettirir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden en sık kullanılan görüşme ve kartopu tekniği seçilmiştir. Araştırmanın masal derleme kısmında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, insanların hadiselerle bakış açılarını, deneyimlerini, hislerini ortaya koymayı amaçlayan güçlü bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 105). Bu yöntemle katılımcı konu ile ilgili detaylı bilgi verir. Ortaya konan problemle ilgili bilgi kaynaklarına ulaşmak için kartopu tekniği (zincirleme örnekleme tekniği) kullanılmıştır. Bu yöntemde katılımcı araştırma ile ilgili en çok bilgi sahibi olan kişinin kim olduğuna ulaşmaya çalışır. Katılımcıların önerilerinden yola çıkılarak bilgi kaynağı olabilecek bireyler listeye dahil edilmiştir. Daha sonra elde edilen veriler doküman incelemesi yöntemiyle değerlendirilmiştir.

4.2. Araştırmanın Kaynağı

Çalışmanın kaynağını araştırmacı tarafından derlenen ve yazılı kaynaklarda yer alan masallar oluşturmaktadır. Masal derlemede nitel yöntemlerden kartopu örnekleme

kullanılacaktır. Bu teknik, evrene ulaşmanın zor olduğu ya da evrenle ilgili bilgilerin tam olmadığı durumlar için kullanılır. (Patton, 2005’ten aktaran Baltacı, 2018). Kartopu tekniğiyle, verilerin zengin bir şekilde elde edilmesi amaçlanmaktadır (Creswell, 2013’ten aktaran Baltacı, 2018). Araştırmacı, araştırmasına konu ile ilgili en fazla bilgiye sahip olduğunu düşündüğü kişilere bazı sorular sorar: “Konuyla ilgili en çok bilgiye sahip olan kimdir? Görüşmede ilk olarak kim ile başlanmalıdır?” (Flick, 2014’ten aktaran Baltacı, 2018). Araştırmada kartopu örnekleme tekniği kullanılarak araştırmanın kapsamı genişletilmiştir.

Bölgeyle ilgili bilgilere ulaşabilmek için bölgeyle ilgili alan araştırması yapılmıştır. Kaynak kişi seçimleri için Söğüt Belediyesi, Söğüt Kaymakamlığı ve muhtarlıklardan bilgi alınmıştır. Yörede yaşayan bilgi verebilecek insanlar araştırılmış; bilgi vermede hastalık, yaşlılık vb. engelleri olup olmadığı belirlenmiştir. Sosyal medya vasıtasıyla yörede yaşamayan ancak yörenin folklor özelliklerini bilen insanlara ulaşmaya çalışılmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda yörenin folklor özelliklerine hâkim, gönüllü katılımcılar seçilmiştir.

4.3. Çalışma Grubu

Örnekleme yer alacak katılımcılarda aranacak özellikler şu şekildedir:

- 18 yaşından büyük ve yetkin olmak,
- Yörenin folklor özelliklerine hâkim olmak,
- Araştırmaya konu olan masal türünün örneklerini verebilmek,
- Hitabeti kuvvetli olmak,
- Hafızası kuvvetli olmak ve masal anlatmayı sevmek.

Bu koşulları sağlayan gönüllü katılımcılar araştırmaya dâhil edilmiştir.

4.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmadaki verilere ulaşmak için öncelikle kaynaklarda yer alan masallar tespit edilmiştir. Ayrıca alan araştırması derleme çalışması yapılarak araştırmanın kapsamı genişletilmiştir.

4.4.1. Kaynaklarda Yer Alan Masallar

Yöre masalları, 2009 ve 2015 yıllarında yazılmış doktora ve yüksek lisans çalışmalarında tespit edilmiştir. Özden (2009) tarafından yazılmış “*Bilecik İli Ağız İncelemesi*” adlı doktora çalışmasında yer alan 10 yöre masalı İstanbul Türkçesine aktarılarak çalışmaya dâhil edilmiştir. Çakıcı (2015)’nın “*Bilecik İli, Söğüt İlçesi, Küre Köyü Folkloru*” adlı yüksek lisans çalışmasında yer alan 7 masal da aslına bağlı özetlenerek çalışmaya dâhil edilmiştir.

4.4.2. Derleme Yoluyla Elde Edilen Masallar

Halk edebiyatında kullanılan metotlardan biri olan derleme sözlü edebiyata dayalı ürünlerin tespit edilmesi amacıyla yapılan çalışmalardandır (Sezen, 2016, s. 67). Bu amaçla Söğüt Belediyesi, Söğüt Kaymakamlığı ve muhtarlıklardan bilgiler alınmış. Elde edilen bilgiler doğrultusunda kaynak kişilere ulaşılmıştır. Araştırmanın masal derleme kısmında mülakat (görüşme) tekniği kullanılmıştır. Mülakat (görüşme) tekniği halk bilimi alanında derleme yapılırken en çok başvurulan yöntemdir. Bu yöntemde hazırlanan soruların açık ve net bir özellikte olmasına ve yönlendiren ifadeler içermemesine dikkat edilmelidir (Sezen, 2016, s. 71). Kaynak kişilerle mülakat (görüşme) tekniği uygulamak için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Sorular “Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler (2003)”, “Halk Bilimi ve Derleme Metotları (2005)”, “Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri (2018)” ve “Sahada Folklor Derleme Teknikleri (1992-1993)” kitaplarında yer alan sorular örnek alınıp zenginleştirilerek oluşturulmuştur:

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

1. Yaşadığınız yörede hangi masallar anlatılıyor?
2. Masallar nerede, ne zaman anlatılıyor?
3. Masalları kimlerden öğrendiniz?
4. Masal anlatıcılığını meslek olarak yapan kimseler var mı?
5. Yetişkin ve çocuklar için farklı masallar anlatılmakta mıdır?
6. Masal anlatanlara karşılık olarak herhangi bir şey (para, hediye...) veriliyor mu?
7. Anlatılan masallar ne kadar sürmektedir?
8. Masallar anlatılırken masal olduğu belirtilir mi?
9. Dinleyiciler anlatılan masallara inanıyor mu?
10. Geçmişten bugüne masalların anlatılma sıklığında değişim hangi yönde olmuştur?

4.5. Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler üç aşamada toplanmıştır. İlk aşamada kaynaklardan ve YÖK tez üzerinden konu ile ilgili yapılmış araştırmalar incelenmiştir. Yöre masalları tespit edilmeye çalışılmıştır.

İkinci aşamada Özden (2009) tarafından hazırlanan doktora tezinde yer alan masallar İstanbul Türkçesine aktarılmıştır. Çakıcı (2015) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde yer alan masallar da çalışmaya dâhil edilmiştir.

Son aşamada konu ile ilgili araştırmayı genişletmek için derleme çalışması yapılmasına karar verilmiştir. Araştırma öncesi gerekli izinler alınmıştır. İzinlerin alınmasının ardından Söğüt Kaymakamlığı, Söğüt Belediyesi ve muhtarlıklarla iletişime geçilmiş, kaynak kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Verilerin toplanmasında sözlü kaynaklardan elde edilen bulgular için araştırmacı tarafından yapılandırılan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

4.6. Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen verilerin analizi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, objektif ve ispatı yapılabilen verilere ulaşmak için belge, metin vb. herhangi bir materyali kurallar çerçevesinde çözümlemeyi amaçlayan nitel araştırmaya tekniğidir (Metin ve Ünal, 2022).

Çalışmada öncelikle Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan masallar tespit edilmiştir. Verilerin analizinde araştırmacı tarafından derlenen ve tez çalışmalarında yer anlan Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan masallar incelenmiş, kök değerleri temsil eden cümleler tespit edilmiştir. Çalışma 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki on kök değer çerçevesinde yapılmıştır. Bu kök değerler şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik. Masallarda belirlenen kök değer ifadeleri cümleler halinde çalışmada belirtilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın problemine yönelik hazırlanmış soruların yanıtları olan bulgular yer almaktadır:

5.1. Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci sorusu “Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan ve yazılı kaynaklara aktarılan masallar nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir. Araştırmada Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan masalların tez çalışmaları dışında yazılı kaynaklarda olmadığı tespit edilmiştir. Tez çalışmalarında ise Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan ve günümüze ulaşan toplam 17 masal tespit edilmiştir. Bu masalların 10’u Özden (2009) tarafından hazırlanan “*Bilecik İli Ağız İncelemesi*” başlıklı doktora tezinde ve 7’si Çakıcı (2015) tarafından hazırlanan “Bilecik İli, Söğüt İlçesi, Küre Köyü Folkloru” başlıklı yüksek lisans tezinde bulunmaktadır.

Özden (2009) tarafından hazırlanan doktora çalışmasında araştırma konusuna dâhil olan masallar İstanbul Türkçesine aktarılmıştır. Çalışmada yer alan yöre masallarından biri uygun içerik özellikleri taşımadığından çalışmaya dâhil edilmemiştir. Özden (2009)’a ait çalışmada masallar isimlendirilmediğinden masallar içeriğe uygun bir şekilde araştırmacı tarafından isimlendirilerek sıralamaya dâhil edilmiştir. İncelenen doktora ve yüksek lisans tezinde aynı adla yer alan “Keçi Kız” adlı masalların benzerlikler taşısa da genel olarak farklılıklara sahip olduğu görülmüştür. Bu sebeple çalışmada iki masala da yer verilmiştir. İncelenen masallar şu şekilde numaralandırılmıştır:

Tablo 5. Kaynaklarda Yer Alan Masalların Adları ve Numaraları

Numara	Masalın Adı	Masalın Kaynağı
1	Sabrin Sonu	(Özden, 2009)
2	Sığırtmacın Oğlu	(Özden, 2009)
3	Sırma Saçlı Kızla Sırma Saçlı Oğlan	(Özden, 2009)
4	Keçi Kız 1	(Özden, 2009)
5	Padişahın Üç Oğlu	(Özden, 2009)
6	Utangaç Gelin	(Özden, 2009)
7	İki Kardeş	(Özden, 2009)
8	Vezirin Oğlu Cefa'yla Padişahın Oğlu Sefa	(Özden, 2009)
9	Hacı Kızı	(Özden, 2009)
10	Geyik Oğlanla Ablası	(Özden, 2009)
11	Misgebe Çelebi	(Çakıcı, 2015)
12	Keçi Kız 2	(Çakıcı, 2015)
13	Altı Kuruş	(Çakıcı, 2015)
14	Saf Çoban	(Çakıcı, 2015)
15	Cimri Kaynana	(Çakıcı, 2015)
16	Nohut Çocuk	(Çakıcı, 2015)
17	Altmışlık, Yetmişlik ve Seksenlik	(Çakıcı, 2015)

5.2. İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

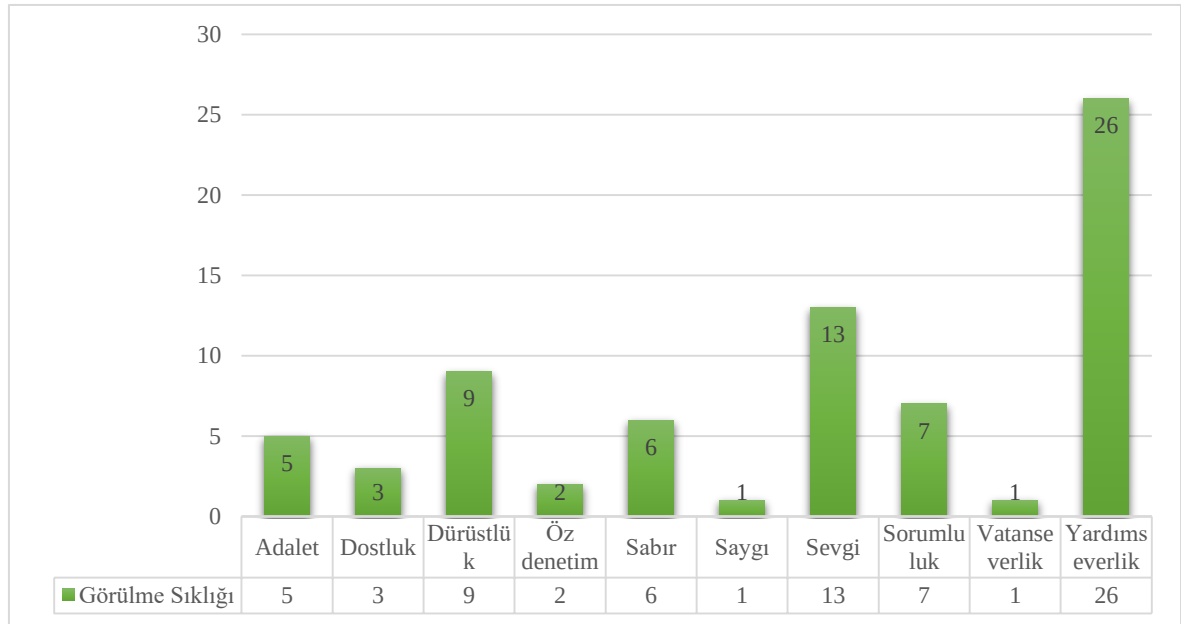
Araştırmanın ikinci sorusu “Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan ve yazılı kaynaklarda yer almayan masallar nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir. Araştırma sorusuna cevap bulabilmek için araştırmacı tarafından derleme çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda 11 masala ulaşılmıştır. Derleme yapılırken bazı masal metinlerinin hatırlanmadığı durumlar olmuştur. Eksik bölümlerden dolayı söz konusu masal metinleri çalışmaya dâhil edilmemiştir. Özden (2009)’in çalışmasında yer alan Sırma Saçlı Kızla Sırma Saçlı Oğlan” masalı ile derleme sonucu elde edilen “Altın Dişli Oğlanla Sırma Saçlı Kız” masallarının olay örgüsünde benzerlikler olsa da farklılıkları bulunmaktadır. Bu sebeple iki masal da çalışmada yer almaktadır.

Tablo 6. Araştırmacı Tarafından Kaynak Şahıslardan Derlenen Masalların Adları ve Numaraları

Numara	Masalın Adı	Masalın Kaynağı
1	İzzet Ağa	Derleme (K. K. 1)
2	Köse Dede(Korkak Köse)	Derleme (K. K. 2)
3	Altın Dişli Oğlanla Sırma Saçlı Kız	Derleme (K. K. 3)
4	Anzahra(Canavar)	Derleme (K. K. 3)
5	Kedi	Derleme (K. K. 3)
6	Buz Buz	Derleme (K. K. 3)
7	Diken	Derleme (K. K. 3)
8	Halı Silkeleyen Kız	Derleme (K. K. 3)
9	Köse Dede	Derleme (K. K. 3)
10	Peri Kızı (Üç Turunçlar)	Derleme (K. K. 3)
11	Padişahın Üç Kızı	Derleme (K. K. 3)

5.3. Üçüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü sorusu “Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan masallarda 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kök değerlerin kullanım sıklığı nedir?” şeklinde belirlenmiştir. Araştırma sorusuna cevap bulabilmek için masallar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bazı masallarda kök değer tespit edilemezken bazı masalların birden fazla kök değere sahip olduğu görülmüştür. Kök değer tespit edilemeyen masallar şunlardır: “Diken”, “Buz Buz”, “Cimri Kaynana”, “Köse Dede” ve “Köse Dede (Korkak Köse)”dir.

Şekil 1. Kök Değerlerin İncelenen Masallardaki Genel Dağılımı

a) Masallarda Geçen Adalet Kök Değeri: İncelenen 28 masaldan 5’inde adalet kök değerinin geçtiği görülmüştür. Masallarda adaleti temsil eden bir güç veya adaleti yerine getiren herhangi bir kişi yoktur. Adalet daha çok adil davranma, gerçeklerin ortaya çıkması, İlahi adaletin tecelli etmesi ve paylaşma şeklindedir. Kötülük yapanlar yaptığı kötülüğün karşılığını görür, cezasını bulur. Gerçekler saklansa da muhakkak ortaya çıkar. Gerçeği gizleyenler ise elde ettiklerini kaybedip ibretlik bir duruma düşerler.

Paylaşma tutumu ile ilgili olanlar:

“Orada da bir karınca, bir karga, bir aslan bir koyun etini paylaşamıyorlarmış. Oğlan durun ben size paylaştırıvereyim, demiş” (İki Kardeş).

“Kedi bütün ciğeri oradaki kedilere paylaştırmış” (Kedi).

Adaletin yerini bulması, gerçeklerin ortaya çıkması ile ilgili olanlar:

“Yemen padişahının kızı ise kötülük yaptığıyla kalır” (Misgebe Çelebi).

“Padişah yemekleri yiyince ‘Hımm...’ demiş. Kız ‘Babacığım dünyada en tatlı neymiş biliyor musun?’ diye sormuş. Babası ‘Tamam, kızım. Sen haklıymışsın. Dünyada en tatlı gerçekten de tuzmuş.’ diye cevap vermiş” (Padişahın Üç Kızı).

“Çingene kızı cezasını bulmuş” (Peri Kızı).

b) Masallarda Geçen Dostluk Kök Değeri: İncelenen 28 masaldan 3’ünde dostluk kök değeri tespit edilmiştir. Dostluk kök değeri incelendiğinde masallarda “arkadaş, yoldaş” kelimelerinin kullanıldığı görülmüştür. Masal kahramanları çektikleri yalnızlığın son bulmasını ister. Kendilerine yoldaş, arkadaş bulup birbirlerine yarenlik edip hoşça vakit geçirirler.

Dostluk kök değeri, arkadaş olma ve arkadaşlık kurma olarak geçmektedir.

“Dışarıdan feverancı katırları geçiyor. Pencereden hemen onlara seslenmiş. ‘Benim yanıma bir yoldaş verin.’ demiş” (Sabrın Sonu).

“Oğlan padişahla arkadaşlık kurmuş, onunla ava çıkıyormuş” (Altın Dişli Oğlanla Sırma Saçlı Kız).

“Ben nasılsa arkadaş buldum. Kardeşime de dünya güzelini getirivereyim, demiş” (Sırma Saçlı Kızla Sırma Saçlı Oğlan).

c) Masallarda Geçen Dürüstlük Kök Değeri: İncelenen 28 masaldan 9’unda dürüstlük kök değeri tespit edilmiştir. Dürüstlük kök değeri incelendiğinde masallarda dürüstlüğün iki

şekilde yer aldığı görülmüştür. Sözüne yerine getiren, doğru sözlü olan kişiler mükâfatlandırılmış. Böylece dürüstlüğün önemi vurgulanmıştır. Ayrıca dürüst davranmayanların başına gelenler de anlatılmış, düştükleri kötü durumlarla doğruluktan ayrılanların hazin sonu gösterilmiştir.

Dürüstlük kök değerinin sözünü yerine getirme davranışı olarak kullanıldığı masallar:

“Bu parçaların birini karılarınız yiyecek birini kendiniz yiyeceksiniz. Sizin de çocuğunuz olacak. Adlarını ben koyacağım. Sakın ben gelmeden ad koymayın, demiş. Dedenin dediği gibi padişahla vezirin birer oğlanları olmuş. Adlarını koymamışlar” (Vezirin Oğlu Cefa’yla Padişahın Oğlu Sefa).

“Parası olmadığından da tanıdığı birinden borç olarak altı kuruş almış. Evvel zamanın birinde adamın biri evlenmek istiyormuş ama hiç parası yokmuş. Bir iş bulur, çalışırım, öderim, demiş” (Altı Kuruş).

“Ertesi gün mizan kurulmuş, kız gelmiş. Oğlan da kirli kıyafetler giymiş, perişan bir halde padişah askerlerine ‘Ben de tartılacağım.’ demiş. Askerler padişaha oğlanı şikâyet etmişler. Padişah da ‘Ellemeyin tartılsın.’ demiş. Oğlan tartılmış, ağır gelmiş. Askerler yine padişaha şikâyet etmişler. Padişah ‘Olsun nasip buymuş’ demiş” (İki Kardeş).

Bazı masallarda dürüstlük kök değeri dürüst davranmayanların başına gelenler gösterilerek ibret alınması için kullanılmıştır. Böylece dürüst davranmanın önemi vurgulanmıştır:

“Peri Kızı” masalında Peri Kızı’nın yerine geçip Beyoğlu’nu kandıran çingene kızı gerçekler ortaya çıktığı zaman cezalandırılır.

“Gerçekler ortaya çıkınca Beyoğlu, çingene kızına Gerçekler ortaya çıkınca Beyoğlu sormuş: ‘Kırk katır mı istersin kırk satır mı?’. ‘Kırk satırı napayım ben, kırk katır ver de hiç değilse binerek giderim.’ demiş. Kırk katırın arkasına da kırk teneke bağlamışlar. Tenekeler katıra battıkça katır da seke tüve (hoplaya zıplaya) kızı üstünden hoplatmış. Çingene kızı cezasını bulmuş” (Peri Kızı).

“Altın Dişli Oğlanla Sırma Saçlı Kız” masalında büyük ve ortanca kız kardeşlerinin sözünde durarak altın dişli oğlanla sırma saçlı kız doğurmasını kıskanıp çocukların yerine kedi köpek enişi koymuşlardır.

“Çocukların teyzesi olan büyük kızla küçük kız olanları görünce tedirginleşmiş. Ne yapsak diye birbirlerine bakmışlar. Kaçacakları sırada padişah onları tutmuş ve ‘Anlatın, bakalım.’ demiş. Büyük ve ortanca kız yıllardır gizledikleri sırrı başlamışlar anlatmaya. Padişah dinledikçe öfkelenmiş. Onları kendilerine kul köle yapmış” (Altın Dişli Oğlanla Sırma Saçlı Kız).

“Kedi” masalında kedilerin verdiği sandığın içinde yılan, çayan gören kadın, komşusunun kapısına varmış. Kadını suçlamış.

“Evine dönünce de sandığın kapağını açmadan sandığı bir köşeye bırakmış. Gece uyurlarken komşunun bacasından silkeyim de hepsini yılanlar, çayanlar yesin, demiş. Gece olunca bacadan sandığın içindeki yılanları, çayanları silkelemiş. Bacadan dökülen yılanlar altın kemer diğer haşeratların da kimisi küpe kimisi yüzük kimisi de bilezik olmuş. Hepsi altına dönüşmüş. Kadın sabah uyanmış ki evin içi par par, bir ışık var. Bakmış ki ocak başının önü altın yığılı. Sevinerek sokağa çıkmış. Diğer kadın da hasedinden çatlamış” (Kedi).

“İzzet Ağa” masalında bezirgân, kadının kocası yokken kadını kaçıır. Önce çocukları kaybolan kadın şimdi de eşinden ayrı düşmüştür. Aradan yıllar geçince gerçekler ortaya çıkar ve bezirgân cezalandırılır.

“Askerler birbirini daha önce hiç görmemiş. Beklerken sohbet etmeye başlamışlar. Kadın da içeriden dinlemeye başlamış. Askerlerden biri ‘Kimlerdensin?’ demiş. ‘Beni kurtlar büyütmüş. Bana Kurtoğlu derler.’ demiş. ‘Sen kimlerdensin?’ demiş. ‘Beni de Sakarı’dan tutmuşlar. Sakoğlu derler bana.’ demiş. Askerleri dinleyen kadının aklı başına gelmiş, bağırarak: ‘Gelin yavrularım, gelin!’ deyip çocuklarına sarılmış. Bezirgân onları böyle görünce ortalığı ayağa kaldırmış. Muhtar herkesi toplamış. Kadın anlattıkça adam gerçeği anlamış. ‘Anlat kadın, anlat.’ diyormuş. Kadın anlattıkça ‘Anlat kadın, anlat.’ diyormuş. Kadın olanlardan habersiz her şeyi anlatıp bitirince adam da ‘Bu benim karım, bunlar da benim çocuklarım. Bezirgân suçlu, zindana atın.’ demiş. Birbirlerine kavuşan aile mutlu bir şekilde yaşamışlar” (İzzet Ağa).

“Sabrın Sonu” masalında feverancı katırcılarının getirdiği kız mevtanın başında bekleyen kızın anlattıklarını kendi yaşamış gibi oğlana anlatır. Daha sonra oğlan gerçekleri öğrenir.

“Daha sonra mevta canlandı. Ben başka odadayken feverancı katırcılarının getirdiği kız benim başımdan geçenleri kendi yaşamış gibi oğlana anlatmış. Oğlan da şimdi o kızla evlenecek. Sabır taşına ben nasıl dayanırım der. Sabır taşı kabarır, kabarır. Kız da ‘Ben insanken dayandım, sen taşsın sen niye kabarıyorsun?’ der. Kız, bıçağı sabır taşının üstünden alır. Tam kendine saplayacağı sırada kız gizli gizli dinleyen oğlan kapıyı kırar, kızı bileğinden tutup eve götürür. Feverancı katırcılarının getirdiği kıza ‘Kırk satır mı kırk katır mı?’ Kız da ‘Kırk satır desem beni öldürürler, kırk katır diyeyim de katıra biner giderim.’ demiş. Kızı katıra bindirip köyden kovmuşlar” (Sabrın Sonu).

“Geyik Oğlanla Ablası” masalında geyik oğlanın ablasını evdeki kadın hamama götürür. Evdeki kadın hamamdan yalnız döner. Geyik oğlanın ablasını sorduklarında “Daldan geldi, dala gitti.” diye bahane eder.

“Kız her şeyi anlatmış. Evdekine de kırk katır mı, kırk satır mı demişler. Kadın da ‘Kırk satır istemem, kırk katır olsun da anama giderim.’ demiş. Kadına kırk katır vermişler. Katırın kuyruklarının altına da birer kangal diken koymuşlar. Katırların arkasından vurmuşlar. Katırlar da yarışa yarışa dağlardan kadınla beraber dağılıp gitmişler. Ötekiler de muradına ermiş” (Geyik Oğlanla Ablası).

d) Masallarda Geçen Öz Denetim Kök Değeri: İncelenen 28 masaldan 2'sinde öz denetim kök değeri tespit edilmiştir. Öz denetim kök değeri incelendiğinde yaptığı davranışın sorumluluğunu üstlenme ile kullanıldığı görülmüştür.

Tanıdığı insanlar dışındakilere güvenmemesi gerektiğini anlamış. Bunun için kendisine söz vermiş (Saf Çoban).

“Küçük kardeş babasını, üvey anasını, kardeşlerini bulup köye getirmiş. Olanları bir bir anlatmış. Ona inanmadıkları için hepsi pişman olmuş” (Anzahra).

e) Masallarda Geçen Sabır Kök Değeri: İncelenen 28 masaldan 3'ünde, 6 kez sabır kök değerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bazı masallarda sabır kök değerinin birden fazla yerde geçtiği görülmüştür. Sabır kök değeri incelendiğinde bir masalda doğrudan sabır temasının kullanıldığı tespit edilmiştir. Yaşadıklarına tahammül etme, dirençli ve dayanıklı olma neticesinde mutlu sona kavuşulduğu görülmüştür. Ayrıca sabırsız davranıldığında eldekilerin kaybedileceği de masallarda verilen mesajlardır.

“Sabrın Sonu” masalında sabır kök değeri tema olarak işlenmiş, 4 ayrı yerde kullanılmıştır. Annesiyle ölümsüz köyü arayan kız birçok sıkıntı yaşamış ancak başına gelenlere sabır göstermiştir. Sabrının sonunda da mükâfatını almıştır.

“Köyün kapısından geçince bakmış ki kırk göz oda ve kırk kapı var. Odaların kapısını tek tek açarak hepsine bakmış. En son kırkıncı odanın kapısını açınca bakmış ki içeride bir oğlan yatıyor. Oğlan da mevta imiş. Kız abdest alarak bu mevtanın başında beklemeye karar vermiş” (Sabrın Sonu).

“Kapıyı açtım. Kırk göz, kırk tane oda var. Ben kırkıncıya geldim. Baktım ki mevta yatıyor. Abdest alıp kırk gün başını bekledim” (Sabrın Sonu).

“Oğlan da şimdi o kızla evlenecek. Sabır taşına ben nasıl dayanırım der. Sabır taşı kabarır, kabarır. Kız da ‘Ben insanken dayandım, sen taşsın sen niye kabarıyorsun?’ der” (Sabrın Sonu).

“Ben anamın bir kızıydım. Okula gidip gelirken bir karga sizin başınıza pişmiş tavuğun başına gelmemiş işler gelecek dedi. Okuldan dönünce anneme anlattım. O da hocaya danıştı. Hoca sizin başınıza ölüm gelecek deyince yollara düştük. Vardığımız yerde annemi çağırdılar. Annem de gidince bir başıma kaldım. Buraya geldim. Kapıyı açtım. Kırk göz, kırk tane oda var. Ben kırkıncıya geldim. Baktım ki mevta yatıyor. Abdest alıp kırk gün başını bekledim. Bunları duyan sabır taşı kabarır. Kız da sabır taşına ‘Ben insanken dayandım, sen taşsın sana ne oluyor?’ der” (Sabrın Sonu masalı).

Aynı isimle hem doktora hem de yüksek lisans tezinde yer alan “Keçi Kız” masalında sabrın iki yönü karşımıza çıkmaktadır. “Keçi Kız 1” masalında kızın keçi derisini çıkarma vaktini sabır gösterip beklemeyen genç, çok sevdiği Keçi Kız’ ı kaybeder.

Kız gidince oğlan keçi kızın derisini almış, bir daha giymesin diye ocağa atıp yakmış. Kız da hemen kokusunu duymuş. Koşa koşa eve gelmiş. ‘Eyvah! Onun günü vardı. Sen neden böyle yaptın? Ben onu yarın çıkaracaktım. Yanlış yaptın.’ demiş” (Keçi Kız 1).

“Keçi Kız 2” masalında ise keçi kızın derisini ateşe atan eltisi ile görümcəsi yüzünden Keçi Kız ve eşi birbirinden ayrı düşer. Keçi Kız bunun üzerine eşinin demir baston ve demir çizme giyip kendisini aramasını söyler. Eşi sabır gösterip yıllarca Keçi Kız’ı arar ve birbirlerine kavuşurlar.

“Oğlunuz demir çizme ve demir baston giyip parçalanana kadar beni arasın.” demiş ve parmağında bir yüzükle köyden ayrılmış. Oğlan olanları öğrenince Keçi Kız’ın dediklerini yapmış, kızı aramış. Çok yol gitmiş. Hamama gittiği zamana kızı parmağındaki yüzükten tanımış. Tanır tanımaz da demir bastonla çizme erimiş gitmiş. Keçi Kız’la Beyoğlu birbirine kavuşmuş (Keçi Kız 2).

f) Masallarda Geçen Saygı Kök Değeri: İncelenen 28 masaldan 1’inde saygı kök değeri tespit edilmiştir. Masallarda saygı kök değeri büyüğün söylediklerine itibar etme şeklinde kullanılmıştır. Büyüğün sözleri canları pahasına da olsa yerine getirilir.

Saygı kök değeri büyüklerin sözünü dinleme, saygı gösterme olarak kullanılmıştır.

“Padişah ihtiyarlamış, çocuklarını başına toplamış. Vasiyet etmiş: ‘Benim bir dev düşmanım var, ben ölünce mezarımı bekleyin. Dev gelecek beni mezardan çıkarıp yiyecek. Siz de dev geldiği sırada onu öldürün.’ demiş. Aradan zaman geçmiş, padişah ölmüş. Çocuklar babamızın vasiyeti var. Mezarımı sırayla bekleyelim, demişler” (Padişahın Üç Oğlu).

g) Masallarda Geçen Sevgi Kök Değeri: İncelenen 28 masaldan 8’inde 13 kez sevgi kök değerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bazı masallarda sevgi kök değerinin birden fazla yerde geçtiği görülmüştür. Sevgi kök değeri, masallarda sıkça yer verilen bir değerdir. En çok aşk kavramının kullanıldığı görülmüştür. Beyoğlu kimi zaman halı silkeleyen kıza kimi zaman atını sulamaya gittiğinde gördüğü kıza kimi zaman da sadece sesini duyduğu kıızı sevmiş, o kıızı bulabilmek için yollara düşmüş. Merhametli olma, sevdikleri için fedakârlık gösterme ve vefalı olma kullanılan sevgi kök değerlerinin diğer davranışlarından.

Sevgi değerinin aşağıdaki tutum ve davranışlarda olduğu gözlemlenmiştir:

Fedakârlık

“Dede de ‘Aman oğlum, sakın oraya gitme orası çok çok kötü bir yer ölürsün.’ demiş. Oğlan ‘Kardeşime kıyamam ne olursa olsun gideceğim.’ demiş” (Sırma Saçlı Kızla Sırma Saçlı Oğlan).

“Kız, kardeşini kurtaracağını söyleyerek Hindistan'dan ayrılır. Eski kıyafetler giyer, kafasına hayvanın işkembesini örter, eline de bir asa alır. Hindistan'dan Yemen'e kadar gider” (Misgebe Çelebi).

“Kız, Ağa bugün o kadın yine geldi. Bu erik dalı beni eğlemiyormuş. Falan yerde dünya güzeli diye biri varmış. Erik dalını bul da onunla eğleneyim, demiş. Ağası isteğini yine kabul etmiş. ‘Ben nasılsa arkadaş buldum. Kardeşime de dünya güzelini getirivereyim.’ demiş” (Sırma Saçlı Kızla Sırma Saçlı Oğlan).

Merhametli olma

“Ondan sonra dünya güzeli merhamete gelmiş. ‘Aman her geleni taş yapıyorum. Bakalım şuna kimmiş?’ demiş” (Sırma Saçlı Kızla Sırma Saçlı Oğlan).

“Oturunca oğlanın gözleri sulanmaya başlamış. Kız ‘Kardeşim niye ağlıyorsun?’ demiş. Oğlan da ‘Bir şeye ağlamıyorum.’ demiş. Kızı kesmeye de kıyamamış. Kıyamayınca kızı çama bağlamış. Kızın serçe parmağını kesmiş, gömleğini kana bulayıp torbaya koymuş. Anasına babasına götürmüştü” (Hacı Kızı).

Vefalı olma

Kazancı fazla olsaymış karısına bir şeyler almayı çok istemiş ama biriktirdiği parası sadece altı kuruşmuş (Altı Kuruş).

Aşk

“Halı Silkeleyen Kız” masalında Beyoğlu halı silkeleyen kızı görünce kıza âşık olmuştur. Kılık değiştiren Beyoğlu kendini tanıttınca halı silkeleyen kız da Beyoğlu’na âşık olmuştur.

“Beyoğlu da köyde geziyormuş. Halı silkelerken kızı görüp âşık olmuş” (Halı Silkeleyen Kız).

“Kız, Beyoğlu’nu görünce beğenmiş:

Yansın mumlar

Olsun âşık

Ben de deme oldum âşık

Ey başına çarpmasın eşik

Haydi dedem gir içeri” (Halı Silkeleyen Kız).

“Tam kendine saplayacağı sırada kızı gizli gizli dinleyen oğlan kapıyı kırar, kızı bileğinden tutup eve götürür” (Sabrın Sonu).

“Beyin oğlu atına sulamak için dereye gelir ve kızı görür. Kız çok güzelmiş. Beyoğlu’nun atı kızın suya yansıyan güzelliğinden korkmuş. Oğlan eve dönünce dere kenarında gördüğü kıza âşık olduğunu demiş ve bütün köylerde kızı aramış” (Keçi Kız 2).

“Keçi Kız 2” masalının sonunda oğlan Keçi Kız’ın postunun yandığını duyunca aşkından yıllarca kendini yollara vurup Keçi Kız’ı aramaya gitmiştir:

“Parmağında bir yüzükle köyden ayrılmış. Oğlan olanları öğrenince Keçi Kız’ın dediklerini yapmış, kızı aramış. Çok yol gitmiş” (Keçi Kız 2).

“Altmışlık, Yetmişlik ve Seksenlik” masalında sevgi değeri padişahın oğlunun sadece sesini duyduğu kıza hissettiği aşk olarak geçmektedir:

“Maydanozun dikenlerinin olduğunu ben bilmiyorum, o kız bunu biliyorsa çok nazik olmalı diye düşünmüş ve kıza sevdalanmış” (Altmışlık, Yetmişlik ve Seksenlik).

“Oğlan kızın ince ve bembeyaz parmağını görünce iyice sevdalanmış” (Altmışlık, Yetmişlik ve Seksenlik).

h) Masallarda Geçen Sorumluluk Değeri: İncelenen 28 masaldan 7’sinde sorumluluk kök değeri tespit edilmiştir. Sorumluluk kök değeri, incelenen masallarda daha çok kendisine karşı sorumlu olma ve çalışkanlık şeklinde kullanılmıştır. Kahramanlar başlarına gelen sıkıntılı durumların sorumluluğunu üstlenir. Ellerinden ne geliyorsa geçimini sağlamak için çalışır. Karın tokluğuna çobanlık yapar, tarlaya kavun eker, kavunlar olduğunda satmaya gider. Tembel bir adamla evlendirilen padişahın kızı adamı yola getirir. Çalışkanlığın mükâfatı olarak bir dilim ekmeğe muhtaçlarken varlıklı bir aile olurlar.

Sorumluluk değerinin aşağıdaki tutum ve davranışlarda olduğu sonucuna ulaşılmıştır:

Davranışlarının sonucunu üstlenme

“Nine de ‘Beyoğlu’nu sana ben yolladım, sizi ben bir araya getireceğim.’ demiş” (Peri Kızı).

“Keloğlan varmış, yaralılarının yanına ‘Size ne oldu böyle?’ demiş. Onlar da ‘Sorma, doktor bey...’ demişler. Başlarına gelenleri ona anlatmışlar. Yaralarını ilaçlamış. Abilerine ‘Siz intizar almışsınız. Ne yaptığınızı biliyor musunuz? Aklınıza getirin bir düşünün.’ demiş. O zaman onlar da bizim kardeşimiz vardı. Şöyle yaptık, böyle yaptık diyerek başlarından geçenleri anlatmışlar” (Padişahın Üç Oğlu).

Kendisine karşı sorumlu olma; çalışkanlık olarak geçenler:

“Hindistan'dan Yemen'e kadar gider. Bu yolculuk esnasında parası biter. Geçtiği köylerde zaman zaman kalarak oralarda çobanlık yapar” (Misgebe Çelebi).

“Uzak bir köye gitmiş. ‘Ben kimsesizim, garibim, karın tokluğuna çobanlık yaparım.’ demiş” (Anzahra).

“Adam çok çalışkanmış. Tarlaya kavun ekmişler. Kavunlar olunca adam satmaya gider, gece dönermiş” (İzzet Ağa).

“Küçük kız hem babasına hayat dersi vermiş hem de işe yaramaz, tembel bir insana iş öğretmiş” (Padişahın Üç Kızı).

“Eski zamanlarda bir dağ köyünde safça bir çoban yaşarmış. Çoban hayvanlarını dışarı çıkarır, otlatırmış” (Saf Çoban).

i) Masallarda Geçen Vatanseverlik Kök Değeri: İncelenen 28 masaldan 1 masalda vatanseverlik kök değerine rastlanılmıştır. Kök değerler içinde en az kullanılan vatanseverlik değeridir. Olayların geçtiği yerin belli olmaması ve vatan kavramının masallarda yer almaması bu durumun etkenlerindendir.

“Oğlan bunu duyunca hemen atını eyerlemiş, atına binmiş. 39 tabur askeri toplamış. Eline kılıcını almış, harbe gitmiş” (İki Kardeş).

j) Masallarda Geçen Yardımseverlik Kök Değeri: Yardımseverlik en sık kullanılan kök değeridir. İncelenen 28 masaldan 14’ünde, 26 yerde yardımseverlik kök değerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bazı masallarda yardımseverlik kök değerinin birden fazla yerde geçtiği görülmüştür. Bazen kahramanlar kılavuzluk edip yol gösterir bazen de kahramanlara yol gösteren, onları yönlendiren kişiler vardır. Yardım etmek için iş birliği yapılır. Kahramanlar etrafında yardıma ihtiyacı olan kişilere destek olurlar, zor durumdan o kurtulmalarına yardım ederler. Gecenin geç saati ya da tanımadığı kişilerin olup olmaması fark etmez; misafirlere evlerin kapısı açılıp ağırlanır, ikramlarda bulunulur.

Yardımseverlik değerinin aşağıdaki tutum ve davranışlarda olduğu sonucuna ulaşılmıştır:

Destek sunma

“Sığırtmacı bütün derdini Arap’a anlatmış. Sığırtmacı dinleyen Arap cebinden bir elma çıkarıp sığırtmacıya vermiş ve demiş ki “Bu elmayı ortadan ikiye kesip bir kısmını sen diğer kısmını eşin yiyecek.’ Daha sonra bir oğlunuz olacak. Bu oğlan büyüyüp okuma çağına gelince bana getireceksin. Ben de onu eğiteceğim.’ demiş ve ortadan kaybolmuş” (Sığırtmacın Oğlu).

Arap'ın evinde bir de karısı varmış. Karısı sığirtmacın oğlunu görür görmez pek sevmiş. 'Ah, çocuğum! Bu Arap sana türlü türlü hüneler öğretecek sonra soracak, öğrenip öğrenmediğini soracak, öğrendiğini söyleme, öğrenmedim de. Arap sana tekrar döve döve öğretecek. Sakın ha sakın ne olursa olsun hep öğrenmedim de.' demiş. Arap'ın evinde bir oda varmış. Karısı odanın kapısını açmış ve çocuğa göstermiş. Odanın bütün duvarları çocuk kafalarıyla doluymuş. Sadece bir yerde bir kafalık boşluk kalmış. Kadın çocuğa o boşluğu göstererek 'Bak sen de öğrendim dersin senin kafanı da oraya koyacak Arap.' demiş" (Sığirtmacın Oğlu).

"Artık her gün bildiği bütün hünelerini göstererek sığirtmacı babasını zengin etmiş" (Sığirtmacın Oğlu).

"O zaman oğlum beni iyi dinle 'Giderken giderken yolda bir koyunla köpek göreceksin. Kemik koyunun önünde, ot köpeğin önünde. Onları alıp kemiği köpeğin önüne, otu koyunun önüne koyacaksın. Biraz daha ilerleyince dev anasına rast geleceksin. Dev anası göğüslerini arka tarafa doğru atmış inek sağıyor. Hemen çabucak varacaksın. Ah analık deyip memelerini emeceksin. Ondan sonra varacaksın erik dalını kıracaksın, dağlar taşlar gümbürdeyecek arkana bakmadan koşarak geleceksin.' demiş" (Sırma Saçlı Kızla Sırma Saçlı Oğlan).

"Dede 'Madem gideceksin yolda giderken bir elma ağacı göreceksin. Bir tane koparıp ısır, elma acıdır ama sen Ah, pek tatlıymışsın!' diyeceksin. Ondan sonra giderken akan bir su göreceksin bu su acı akar ondan da içip yine Ah pek tatlıymış! deyip ondan sonra hamama varacaksın.' demiş. Oğlan da dedenin dediklerini yapmış, hamama varmış" (Sırma Saçlı Kızla Sırma Saçlı Oğlan).

"Hemen dünya güzeli serçe parmağını kesmiş kanını da taşın üstünde yürütmüş, taş erimiş. Oğlan eskisi gibi olmuş" (Sırma Saçlı Kızla Sırma Saçlı Oğlan).

"Hemen 'Ana, ana! Çamaşıra ben gideyim.' demiş. Kadın da 'Git Allah'ın keçisi. Sen çamaşır yıkayabilir misin?' demiş. Keçi kızı 'İlle de yıkarım.' demiş. Anası çuvala kirli çamaşırları koymuş, tavayı, odunları hazırlamış. Pınar köyün dışındaymış. Keçi kız boynuzlarının birine çuvalı birine kazanı takmış. Ortasına da odunları koymuş. Pınarın yolunu tutmuş" (Keçi Kız 1).

"Oğlan uyurken kulağına kuş sesleri gitmiş, uyanmış. Kocaman bir yılanın yavrularını yemeye geldiğini görmüş. Oğlan hemen yılanı öldürmüş" (Padişahın Üç Oğlu).

"Utangaç Gelin" masalında yardımseverlik kök değeri 3 ayrı yerde geçmektedir:

"Bakmış ki koca karının biri kalbur elinde bir içeri giriyormuş bir dışarı çıkıyormuş. Oğlan gelmiş nineye 'Ne yapıyorsun böyle?' diye sormuş. Nine de 'Ah, oğlum! Eve güneş girmiyor da kalburla eve güneş koyuyorum.' demiş. Köyde de evlerin hiç penceresi yokmuş. Oğlan 'Kalburla güneş girmez nine ben koyayım güneşi.' demiş. Çıkmış evin üstüne büyükçe bir delik açıp delikten de güneş içeri girmiş" (Utangaç Gelin).

"Giderken giderken bir yer görmüş, bir suyun başında adamlar toplanmışlar. Kavga ediyorlarmış oğlan burada ne oluyor diye yanlarına varmış. 'Dayılar, amcalar! Ne yapıyorsunuz?' demiş. Adamlar da ayaklarını suyun içine sokmuşlar. Hangisi hangisinin ayağı bulamıyorlarmış. Oğlana

‘Suyun içinde ayaklarımızı bulamıyoruz. Onun kavgasını yapıyoruz.’ demişler. Oğlan da ‘Durun, ben buluveririm.’ demiş. Eline uzunca bir dal kesmiş. Dal parçasını suya sokmuş, çıkarmış, sokmuş, çıkarmış. Ayakları acıyınca herkes ayaklarını toplamış, sudan çekmişler. Artık ayak bulduran geldi ayak bulduran geldi diye oğlana türlü türlü hediyeler vermişler” (Utangaç Gelin).

“Yine giderken köyün birinde ahali bir kapının önünde toplanmış. Ortalarında atın üstünde bir gelin varmış. Kapı alçacıkmiş. Gelini atla kapıdan içeri koyamıyorlarmış. Gelinin başını kessek gelin ölür, atın ayaklarını kessek at ölür. Yarabbi ne yapacağız deyip duruyorlarmış. Oğlan bunları görmüş, yanlarına varmış. Sormuş ‘Dayılar, amcalar! Ne yapıyorsunuz burada?’ demiş. Onlar da ‘Gelini içeri koyamıyoruz.’ demiş. Oğlan da ‘Durun ben gelininizi eve koyarım. Çekilin oradan.’ demiş. Atın arkasına bir tekme atmış, at birden yürüyünce gelin başını eğmiş, at da içeri girmiş. Artık burada da gelin koyduran, gelin koyduran geldi diye oğlana epeyce hediyeler vermişler” (Utangaç Gelin).

“Bir gün annesi çamaşır yıkamaya giderken keçi kız, ben gideyim demiş. Annesi ona sen yapamazsın demiş ama kız dinlememiş ve bir boynuzuna çamaşır bohçasını diğer boynuzuna da kazanını asarak boynuzlarının arasına da killerini ve odunlarını sararak dereye gitmiş” (Keçi Kız 2).

“Yıllardır kızının güldüğünü görmeyen peri padişahı altmışlık kıza, ‘Dile benden ne dilerse’ demiş. Altmışlık kız da, ‘On beş yaşında güzeller güzeli bir kız olmak istiyorum.’ demiş. Peri padişahı hemen dileğini yerine getirmiş ve kız gerçekten güzel bir kıza dönüşmüş” (Altmışlık, Yetmişlik, Seksenlik).

“Beyoğlu’nun babası engelleri aşması için Beyoğlu’na öğütler vermiş” (Peri Kızı).

“Sabah olunca dev anası Beyoğlu’nu belli bir yere kadar götürmüş. Ona gideceği yerleri göstererek ‘Şuraya vardığın zaman karşına oluk, köpek ve koyun çıkacak. Çeşmenin oluşunu temizleyeceksin. Koyunun önünde kemik, köpeğin önünde ot var. . Kemik koyunun önünde, ot da köpeğin önünde olacak. Kemiği koyunun önünden köpeğin önüne otu da köpeğin önünden koyuna doğru koyacaksın. Bunu yaparsan oradan geçersin. Yoksa ne köpek seni rahat bırakır ne de koyunun yünleri senin yolunu açar. Daha sonra karşına çıkan büyük ağaçtan üç tane turunc alacaksın. Onun dalını kopardığın zaman hemen soyma, turunçlar ‘Su, su...’ diyecekler. Suyu yavaştıramazsan ölecekler, diye Beyoğlu’na nasihat etmiş” (Peri Kızı) .

“Bu arada çingene kızı çamaşır yıkamaya gelmiş. Bez yıkayacak becerememiş, ocak kuracak becerememiş. Peri kızı kavak ağacının altında çingene kızına ne yapacağını tarif ediyormuş. Peri kızı ne kadar tarif ettiyse de çingene kızı yapamamış. En sonunda çingene kızı peri kızına ‘Buraya gel de göster. ’demiş. Peri kız dere kenarına inmiş. Bir yandan ne yapacağını göstermiş bir yandan da çingene kızıyla sohbet etmişler” (Peri Kızı) .

“Çırayı yatakların arasına sokmuş. Yaşlı teyze evden dışarı çıkıp döndüğünde evdeki işlerin yapıldığını görüyor. Evde insan gezinmiş gibi her işim görülmüş diye şaşırıyor. Yemeği pişmiş, evleri derlenmiş toplanmış” (Peri Kızı).

Cömert olma

“Kadına da ‘Arkanı dön.’ demişler. Kadının sırtına bir sandık yüklemişler. Kediler, kadını ‘Ama eve varıncaya kadar bu sandığın kapağını açma.’ diye tembih etmişler. Kadın köyüne varıp da sandığı indirince içinde altın olduğunu görmüş. Altınlar, bilezikler, yüzükler...” (Kedi).

İş birliği yapma

“Katırcılar da kıza ‘Sen pencereden bir urgan uzat da kızı verelim, belinden bağlayalım, sen yukarı çek.’ demişler” (Sabrın Sonu).

Misafirperverlik

“Bu sınavı geçen Beyoğlu, o gece dev anasına misafir olmuş” (Peri Kızı).

“Kız da onlar avdan dönünce sofraya hazırlamış” (Altın Dişli Oğlanla Sırma Saçlı Kız).

“Padişah olan biteni anlasa da onları saraya davet edip durumdan emin olmak istemiş” (Altın Dişli Oğlanla Sırma Saçlı Kız).

“O akşam da köye iki misafir gelmiş. Gece yarısı kimsenin ışığını bulamamışlar. O evde ışık yanıyor diye kapıyı tıklatmışlar” (İki Kardeş).

“Halı Silkeleyen Kız” masalında kızı görmek isteyen Beyoğlu kılık değiştirir. Yaşlı bir amca gibi kapıyı çalar, kızıdan ekmek ister. Kız yaşlı amcayı geri çevirmez:

“Eski kıyafetleri giymeye karar vermiş. Ayaklarına çarık, sırtına kaput, başına sarık sarmış. Tık tık diye kapıyı çalmış. Kız da ‘Kimdir o?’ diye sormuş. ‘Ekmek arasına peynir kıstır da getir.’ demiş. Kız ekmeği hazırlamış. Kapının arasından uzatmış” (Halı Silkeleyen Kız).

Dua ve iyi niyetle birlikte kullanılanlar

“Aslan ‘Arkadaş geçemediğin yerlerde ben gibi aslan ol kır, yar, git.’ demiş. Karga ‘Uçamadığın yerlerde ben gibi karga ol, uç git.’ Karınca ‘Giremediğin çıkamadığın yerlerde ben gibi ol da anahtar deliğinden gir.’ demiş” (İki Kardeş).

Zorla kızla evlenmek isteyen Arap, kendisini kabul etsin diye kızın üç çocuğunu teker teker öldürür. Kızın babası çocukları kurtarmak için dua eder.

Babaları ‘Dua edince, âmin dersiniz.’ O dua etmiş, onlar ‘Âmin!’ demiş. Çocuklar da yavaş yavaş yerin altından çıkmışlar. Artık hep birlikte köylerine gelmişler, geçinip gitmişler” (Hacı Kızı).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümde araştırmanın alt problemleri ile ilgili elde edilen sonuçlara yer verilmiş ve bu sonuçlar literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Sonuç, Tartışma

Bu çalışma, Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan masalların Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (2019) kök değerler yönüyle incelenmesi amacını taşımaktadır. Amaca ulaşmak için alt amaçlar oluşturulmuş ve bu amaçlara cevap aranmıştır.

Çalışmanın birinci alt probleminde Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan ve yazılı kaynaklara aktarılan masalların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Amaca ulaşmak için doküman incelemesi yapılmıştır. Şahin (2019) yılında yaptığı çalışmada “Rafadan Tayfa” çizgi film bölümlerini kök değerler açısından incelemiştir. Araştırmanın kaynağı yönüyle farklılık bulunmaktadır. Demir (2019) tarafından yapılan çalışmada araştırma kaynağını yazılı kaynaklar oluşturmaktadır. Bu yönüyle çalışma ile benzer özellik taşımaktadır.

Çalışmanın ikinci alt probleminde Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan ve yazılı kaynaklarda yer almayan masalların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda masalların tespit edilmesi için araştırmacı tarafından görüşme (mülakat) tekniği kullanılarak derleme çalışması yapılmıştır. Dağdagül (2022)'ün yapmış olduğu çalışmada da veriler araştırmacı tarafından alan araştırması yapılarak elde edilmiştir. Bu çalışma ile yapılan çalışma benzerlik taşımaktadır.

Çalışmanın üçüncü alt probleminde Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan masalların 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerleri hangi ölçüde taşıdığının tespiti amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde kök değerlerin kullanım sıklığına ulaşılmıştır. TDÖP (2019)'de yer alan kök değerlere göre incelenen 28 masalın 5'inde çalışmaya konu olan kök değerler tespit edilememiştir. Bu masallar: “Diken”, “Buz Buz”, “Cimri Kaynana”, “Köse Dede” ve “Köse Dede (Korkak Köse)”dir. İncelenen 23 masaldaki kök değerlerin genel dağılımına bakıldığında toplamda 73 kök değer tespit edilmiştir. Sabır kök değerinin bir masalda tema olarak yer aldığı tespit edilmiştir. İncelenen masallardaki kök değerlerin en fazladan en aza doğru sıralaması şu şekildedir: yardımseverlik değeri (26),

sevgi değeri (13), dürüstlük değeri (9), sorumluluk değeri (7), adalet değeri (5), dostluk değeri (3), öz denetim (2), saygı (1) ve vatanseverlik (1).

Tümen (2018), Özer (2019), Özbaşı (2020), Kaya (2022), İsaoglu (2022), Aslan (2023), Yüksel (2023) ve Aykaç (2023)'ın çalışmaları yazılı kaynaklarda yer alan masalların değerler eğitimi veya kök değerler yönüyle incelenmesi amacını taşımaktadır. Bu yönüyle yapılan çalışmayla uyushmaktadır. Ancak Bilecik ili Söğüt ilçesi masallarının kök değerler açısından incelendiğı bu çalışmada yazılı kaynakların yanı sıra araştırmacı tarafından yapılan derleme çalışmasının yer alması sebebiyle çalışmalar arasında farklılık da söz konusudur. Ayrıca Aslan (2023) farklı kültürlere ait yayımlanmış masalları kök değerler yönüyle incelediğı çalışmada masallarda kök değerlerin tamamının kullanılmadığını tespit etmiştir. Yapılan çalışmada ise bazı değerler az yer alsa da değerlerin tamamının kullanıldığı görülmüştür. İki çalışma bu özellikleriyle farklılık göstermektedir.

Yardımseverlik, incelenen masallarda en fazla yer alan kök değerdir. Masalların genel dağılımında 15 masalda 26 kez yardımseverlik değerinin kullanıldığı görülmektedir. Kaya (2022) "Sivas Masallarının Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Kök Değerler Açısından İncelenmesi" isimli çalışmada da yardımseverlik değerinin en fazla kullanılan değer olduğunu tespit etmiştir. Özbaşı (2020) "*Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kök Değerler Çerçevesinde Aytül Akal Masallarının İncelenmesi*" başlıklı çalışmada en çok kullanılan değerlerin sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik olduğunu belirtmiştir. Sonuçları açısından yapılan çalışmalar örtüşmektedir.

Sevgi kök değerinin 8 masalda 13 kez kullanıldığı görülmüştür. Genel dağılıma göre sevgi kök değeri en fazla kullanılan ikinci değerdir. Uysal (2024) Mavisel Yener'e ait altı romanı kök değerler yönüyle incelediğı "*Mavisel Yener'in 'Dolunay Dedektifleri' roman serisinin kök değerler açısından incelenmesi*" başlıklı çalışmada sevgi değerinin sık kullanılan değerlerden biri olduğunu belirtmiştir. Bu yönüyle çalışma benzerlik göstermektedir.

Dürüstlük kök değerinin 9 masalda geçtiğı tespit edilmiştir. Genel dağılıma göre fazla kullanılan değerlerden biridir. Korkutan ve Kaplan (2022) "*Çocuk Kalbi İsimli Çocuk Romanının Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Kök Değerler Açısından İncelenmesi*" başlıklı çalışmalarında Çocuk Kalbi romanını kök değerler açısından incelemiştir. Yapılan inceleme neticesinde en az dürüstlük değerinin kullanıldığını tespit etmiştir. Özbaşı (2020) çalışmada dürüstlük kök değerinin en az kullanılan değer olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sonuçları bakımından çalışmalar farklılık göstermektedir.

Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan masallarda sabır, sorumluluk ve adalet değerinin ortalama sıklıkta kullanıldığı belirlenmiştir. Geçgel ve Sünter (2024) Yaşar Kemal'e ait Filler Sultanı İle Kırmızı Sakallı Topal Karınca adlı romanda da sabır ve sorumluluk kök değerinin ortalama sıklıkta geçtiği sonucuna ulaşmıştır. Somuncu (2023) çalışmasında Hakas masallarını kök değerler açısından incelemiştir. En fazla kullanılan değer yardımseverlik; adalet ve sorumluluk değerinin ise ortalama sıklıkta kullanılan değer olduğunu tespit etmiştir. Sonuçları itibariyle yapılan çalışmalar benzerlik göstermektedir.

Dostluk kök değerinin üç masalda kullanıldığı görülmüştür. Genel dağılımda dostluk değeri yedinci sırada, az kullanılan değerler arasındadır. Güvensoy (2024) “*Hanzade Servi'nin Eserlerinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi*” başlıklı çalışmasında en fazla kullanılan değer dostluk olduğu sonucuna varmıştır. Sonuçları bakımından çalışmalar birbirine ters düşmektedir.

Öz denetim kök değeri az kullanılan değerlerden biridir. Çoban (2022) çalışmasında Gülten Dayıoğlu'na ait “*Bambaşka Bir Ülke Amerika'ya Yolculuk*” adlı romanda en fazla kullanılan değer öz denetim dürüstlük değerinin ise en az kullanılan değer olduğunu tespit etmiştir. Bulgular bakımından iki çalışma birbiriyle ters düşmektedir.

Saygı kök değeri en az kullanılan değerlerden biridir. Saygı değerinin “Padişahın Üç Oğlu” masalında bir yerde geçtiği tespit edilmiştir. İsaoglu (2022) “Oğuz Tansel Masallarının Kök Değerler Açısından İncelenmesi” çalışmasında saygı kök değerinin en fazla kullanılan birinci değer olduğunu tespit etmiştir. Bu yönüyle çalışmalar farklılık göstermektedir. “Mavisel Yener'in "Dolunay Dedektifleri" roman serisinin kök değerler açısından incelenmesi” başlıklı çalışma Uysal (2024) tarafından hazırlanmıştır. Çalışmada 6 romandan oluşan Dolunay Dedektifleri serisi kök değerler açısından incelenmiştir. Uysal (2024) çalışmasında en fazla saygı değerinin yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. İncelenen türler yönüyle farklılık olmasının yanı sıra sonuçları yönüyle de çalışmalar arasında farklılık bulunmaktadır. Çünkü Bilecik ili Söğüt ilçesinde anlatılan masallarda en az kullanılan değerlerden biri saygı değeridir.

Vatanseverlik kök değeri en az kullanılan değerlerdendir. Kaya (2022) “Sivas Masallarının Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Kök Değerler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmasında vatanseverlik değerinin en az kullanılan değer olduğunu belirtmiştir. Güvensoy (2024) yaptığı “Hanzade Servi'nin Eserlerinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmasında Hanzade Servi'ye ait kitapları kök değerler açısından incelenmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde vatanseverlik değerinin en az kullanılan değer olduğunu

tespit etmiştir. Sonuç bakımından Kaya (2022) ve Güvensoy (2024)'a ait iki çalışmanın yapılan çalışmayla benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde elde edilen bulgular ve literatürdeki bilgiler doğrultusunda araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur:

1. Halk kültürüne katkı sağlamak ve gelecek nesillere zengin bir kültürel miras bırakmak için derleme çalışmaları yapılmalıdır.
2. Değer ve kültür aktarımının en önemli öğelerinden olan masal türünün kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
3. Günümüze ulaşan masallar değerler açısından incelenmeli, öğrencilerin yaş ve psikolojik gelişimleri göz önünde bulundurularak ders kitaplarında yer almalıdır.
4. Masal metinlerinin ders kitaplarında yalnızca okuma metni olarak değil dinleme metni olarak da yer almasına özen gösterilmelidir.
5. Masalların anlatıldığı dönemler düşünüldüğünde kaçınılmaz olarak çocuk psikolojisine hitap etmeyen, korkutucu öğeler içerebildiği görülmüştür. Bu hususlara dikkat edilerek masallar yeniden yazılmalı, kullanımının yaygınlaştırılmasına imkân sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitiminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değeriendirilmesi* (Tez No. 190366) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde “yardımseverlik” değeriinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. (Tez No. 279645) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Alptekin, B. (2005). *Hayvan masalları*. Akçağ Yayınları.
- Altıntaş, İ. H. (2023). *Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde kök değeri ve değeri eğitimi açısından incelenmesi* (Tez No. 815434) [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aslan, Z. (2023). *Farklı költürlere ait yayımlanmış masalların kök değeri açısından incelenmesi* (Tez No. 791894) [Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ateş, M. (2008). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin okuduğunu anlama düzeyleri ile Türkçe dersine karşı tutumları ve akademik başarıları arasındaki ilişki* (Tez No. 235252) (Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Avcı, N. (2007). *Toplumsal değeri ve gençlik*. Siyasal Kitabevi.
- Aydın, A. (2013). *Eğitim sevgidir*. Pegem Akademi.
- Aydın, M. (2014). *Toplum, költür, eğitim*. Gazi Kitabevi.
- Aygün, K. (1998). *Bilecik coğrafyası* (Tez No. 17114) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aykaç, N. (2023). *Binbir gece masallarında kök değeri ve masalların çocuk edebiyatına katkısı üzerine bir inceleme* (Tez No. 810270) [Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bacanlı, H. (2017). *Değeri bilinçlendirme yaklaşımı*. Çizgi Kitabevi.

- Bacon, F. (2013). *Denemeler* (A. Göktürk Çev.) Yapı Kredi Yayınları.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274. https://dergipark.org.tr/tr/pub/bitlissos/issue/38061/399955#article_cite
- Becel, A. (2021). *Sabahattin Ali'nin yapıtlarında söz varlığı, kök değerler ve çocuk*. (Tez No. 706011) [Doktora tezi, İnönü Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Beyaz, S. (2020). *Sevgi çemberleri*. Bassaray Yayınları.
- Bilecik Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (t.y.). Erişim tarihi: Ağustos, 3, 2024, <https://bilecik.ktb.gov.tr/TR-69064/genel-bilgiler.html>
- Bilecik Valiliği. (2005). Bilecik. Bilecik Valiliği Yayınları.
- Bilgin, T. (2015). *Milli mücadele döneminde Bilecik*. Şeyh Edebalı Üniversitesi Yayınları.
- Boratav, N. P. (2013). Yüz soruda Türk halk edebiyatı. Bilgesu Yayıncılık.
- Bozdağ, M. (2016). *Sevgi zekâsı*. MB Yayınları.
- Bozkurt, E. (2023). *Karakter ve değerler eğitimi*. Pegem Akademi.
- Budak, S. (2009). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bulut, K. (2021). Ayla Kutlu'nun 'merhaba sevgi' adlı çocuk romanının değerler eğitimi ve on kök değer açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(57), 248-272. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.771465>
- Büyük, H. (2022). *Akademik öz denetimin geliştirilmesinde anababa rehberliği* (Tez No. 737341) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Büyüköztürk, Ş. ve Çakmak, Kılıç, E. ve Akgün, E. Ö. ve Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017) *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi. <https://doi.org/10.4527/9789944919289>
- Calp, M. ve Kaplan, C. (2021). Samed Behrengi'nin Sevgi Masalı, Bir Şeftali Bin Şeftali ve Kel Güvercinci adlı öykülerinin kök değerler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19 (42), 39-72. <https://doi.org/10.34234/ded.910908>

- Cemaloğlu, N. (2019). *Eğitimin pin kodu*. Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2013). *Research design: qualitative, Quantitative, And Mixed Methods Approaches*. Sage.
- Çağbayır, Y. (2017). *Büyük Türkçe sözlük*. Ötüken Neşriyat.
- Çakıcı, E. (2015). *Bilecik ili Söğüt ilçesi Küre köyü folkloru* (Tez No. 413877) [Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çeçen, A. (2003). *Adalet kavramı*. Turhan Yayıncılık.
- Çırak, E. (2013). *Cengiz Aytmatov romanlarının değerler eğitime katkısı* (Tez No. 426479) [Yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çoban, A. (2022). Gülten Dayıoğlu'nun bambaşka bir ülke Amerika'ya yolculuk adlı gezi kitabının kök değerler bağlamında incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 62-71. <https://doi.org/10.29065/usakead.1051875>
- Çobanoğlu, Ö. (2018). *Halk edebiyatına giriş 1*. H. Biltekin (Ed.). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Dağdagül, M. (2022). *Bitlis geleneksel çocuk oyunlarının kök değerler açısından incelenmesi* (Tez No. 763488) [Yüksek lisans tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Demir, N. (2019). *Değerler eğitimi açısından Necip Fazıl Kısakürek'e ait "Çile" adlı eserde kök değerlerin incelenmesi* (Tez No. 578422) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Demirel, Ö. (2006). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Pegem A Yayıncılık.
- Derman, S. (2002). *Anadil (Türkçe) öğretiminde masal metinlerinin kullanılması* (Tez No. 113878) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Dilek, İ. (2007). *Altay masalları*. Alp Yayınevi.
- Doğan, İ. (2012). *Eğitim sosyolojisi*. Nobel Yayınları.
- Ekici, M. (2018). *Halk bilgisi (folklor) derleme ve inceleme yöntemleri*. Geleneksel Yayıncılık.

- Ekinci, A. (2008). *İbn Haldun' da adalet anlayışı* (Tez No. 228337) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Elban, M. (2015). Tarih eğitimi ve vatanseverlik üzerine bazı düşünceler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(3), 1302-1319. <https://doi.org/10.7884/teke.495>
- Flick, U. (2014). *An Introduction To Qualitative Research*. New York: Sage.
- Fromm, E. (2022). *Sevme sanatı*. Say Yayınları.
- Geçgel, H. ve Sünter, M. (2024). Yaşar Kemal'in "Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca" adlı eserinin kök değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Mesopotamia Journal of Interdisciplinary Studies*. 4(1), 1-18. <http://dx.doi.org/10.29228/mjis.76244>
- Güneş, H. (2015). *Eğitim bilimleri terimleri sözlüğü*. Ütopya Yayınevi.
- Güngör, E. (2010). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. Ötüken Yayınları.
- Güvensoy, Ş. B.(2024). *Hanzade Servi'nin eserlerinin kök değerler açısından incelenmesi* (Tez No. 870922) [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Güzel, A. ve Torun, A. (2008). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Akçağ Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, din ve eğitim yönüyle insani değerler*. Dem Yayınları.
- İsaoğlu, M. (2022). *Oğuz Tansel masallarının kök değerler açısından incelenmesi* (Tez No. 734010) [Yüksek lisans tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- İşcan Demirhan, C. (2021). Değerler eğitiminde temel kavramlar. F. Ersoy ve P. Ünüvar (Eds.), *Karakter ve değerler eğitimi içinde* (31-50) Anı Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Kuşdil, M. E. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-80. <https://acikerisim.uludag.edu.tr/entities/publication/cbe1fb6f-7f14-4fd6-a227-e1762946b44c>
- Kahramanoğlu, R. (2023). Türk kültür tarihinde ve Türkiye'de değerler eğitimi. B. Özer (Ed.), *Karakter ve değerler eğitimi içinde* (92-111). Pegem Akademi.

- Kaya, N. (2022). *Sivas masallarının Türkçe dersi öğretim programında yer alan kök değerler açısından incelenmesi* (Tez No. 740271) [Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kayabaşı, O. A. (2013). *Taşeli yöresi geçiş dönemleri* (Tez No. 348171) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kayabaşı, R. G. ve Göcen, N. (2024) Ortaokul Türkçe ders kitaplarında halk edebiyatı anlatı türlerinin yeri. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 17(100), 131-146. [https://doi : 10.29228/JASSS.76263](https://doi.org/10.29228/JASSS.76263)
- Kayabaşı, R. G. (2016). Anadolu sahası masallarında kahramanın doğumu ve kahraman olma süreci. *Türk kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 79, 129-142. <https://10.12973/hbvd.79.206>
- Kayan, M. F. (2022). Yükselen bir değer: karakter eğitimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40, 256-280. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1053334>
- Kaymakcan, R ve Meydan, H. (2014). *Ahlak ve değerler eğitimi*. Dem Yayınları.
- Keray Dinçel, B. ve Savur, H. (2018). Türkçe dersi öğretim programlarında (2006, 2015, 2018) öğretim teknolojileri. *Turkish Studies*, 13, 991-1005. [https://doi: 10.7827/TurkishStudies.14500](https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14500)
- Kızıler H. ve Canikli, İ. (2018). *Değerler eğitimi*. Deneme Yayınları.
- Kirman, M. A. (2011). *Din sosyolojisi terimleri sözlüğü*. Rağbet Yayınları.
- Korkutan, K. ve Kaplan, K. (2022). Çocuk kalbi isimli çocuk romanının Türkçe dersi öğretim programı'nda yer alan kök değerler açısından incelenmesi. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 21(1), 545-563. doi.org/10.21547/jss.1013898
- Kuçuradi, İ. (2006). *İnsan ve değerleri*. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Metin, O. ve Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: iletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 273-294. [doi.org /10.18037-ausb.1227356-2864527](https://doi.org/10.18037-ausb.1227356-2864527)
- Mevlana Celaleddin Rumi (2004). *Mesnevi (C2)* (A. Karaismailoğlu, Haz.). Akçağ Yayınları.

- Meydan, A. ve Bahçe, A. (2010). Hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 1, 20-37. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/90110>
- Milli Eğitim Bakanlığı (2019). *Türkçe dersi öğretim programı*. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02-T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202019.pdf>
- Önal, M. N. (2011). *Muğla masalları*. Muğla Üniversitesi Yayınları.
- Öner, B. (2019). *Elâzığ masallarından seçilmiş 15 masalın yeniden yazımı ve değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Tez No. 576956) [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özbaş, S. (2020). Türkçe dersi öğretim programı'ndaki kök değerler çerçevesinde Aytül Akal masallarının incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 178-192. <https://doi.org/10.21733/ibad.715132>
- Özcan, E. (2017). *Türk dünyası masallarının değerler eğitiminde kullanılabilirliği* (Tez No. 469426) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özdemir, M. (2015). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin duygusal zekâları ile yaşam deneyimlerinin incelenmesi* (Tez No. 381644) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özdemir, U. (2016). *Tarihi gizemleriyle Bilecik*, Bilecik Belediyesi Yayınları.
- Özden, M. (2009). *Bilecik ili ağız incelemesi* (Tez No. 240998) [Doktora tezi, Trakya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özen, Y. (2017). *Çocuklarda sorumluluk eğitimi*. Gece Kitaplığı.
- Özer, D. (2019). *Keloğlan masalları değer aktarımı açısından incelenmesi* (Tez No. 589827) [Yüksek lisans tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative Research*. New York: John Wiley ve Sons, Ltd.
- Püsküllüoğlu, A. (2002). *Türkçe sözlük*. Doğan Kitap.

- Rayman, H. (2010). *Halk edebiyatı anlatı türleri. Gazi Kitabevi.*
- Sakaoğlu, S. (2003). *Masal araştırmaları.* Akçağ Yayınları.
- Sami, Ş. (2011). *Kamûs-ı Türkî.* (R. Gündoğdu ve N. Adıgüzel ve E. F. Önal, Haz.). İdeal Kültür Yayıncılık.
- Seyidoğlu, B. (1986). *Masal.* Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. (Cilt 6.) Dergâh Yayınları.
- Seyidoğlu, B. (2016). *Erzurum masalları.* Dergâh Yayınları
- Sezen, L. (2016). *Halk bilimi ve derleme metotları.* Kurmay Yayınları.
- Sezgin, O. (2019). *Eğitim, kavram ve kuram.* Kalem Vakfı Yayınları.
- Somuncu, A. Ş. (2023). Kök değerler açısından Hakas masalları üzerine bir inceleme. *Kesit Akademi Dergisi*, 9(35), 207-229. <https://doi.org/10.29228/kesit.69021>
- Söğüt Belediyesi. (t. y.). Erişim tarihi: Ağustos, 3, 2024, <https://sogut.bel.tr/sogutun-tarihcesi/>
- Söğüt Kaymakamlığı. (t. y.). Erişim tarihi: Ağustos, 3, 2024, <http://sogut.gov.tr/cografi-yapi>
- Şahin, M. (2023). *H. Salih Zengin'in eserlerinde kök değerler* (Tez No. 804708) [Yüksek lisans tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Şahin, S. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı'nda yer alan kök değerler açısından rafadan tayfa çizgi filminin incelenmesi* (Tez No. 606049) [Yüksek lisans tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Şimşek, E. (1991). Masalların insan eğitimi bakımından önemi. *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, 14(166), 20-22. https://www.academia.edu/42083885/MASALLARIN_%C4%B0NSAN_E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%C4%B0_BAKIMINDAN_%C3%96NEM%C4%B0
- Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova masallarında motif ve tip araştırması (C.1).* Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şimşek, E. (2022). *Türk masalları.* Türk kültürüne Hizmet Vakfı.
- Şimşek, T. (2021). Değerler eğitimi bağlamında Kutadgu Bilig. *Kesit Akademi Dergisi*, 7(27), 327-341. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kesitakademi/issue/63113/959344>

- Şirin, M. R. (2007). *Masal atlası*. Kök Yayıncılık.
- Tahiroğlu, M. ve Kayabaşı, R. G. ve Kayabaşı O. A. (2013). Türk halk masallarının öğrencilerin insani değerlere yönelik tutumlarına etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 6(4), 477-495. <http://dx.doi.org/10.5578/keg.5519>
- Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (2017). Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine,
https://sorgun.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_04/16012151_TALYM_VE_TERBYE_KURULU_BAYKANLIYI.pdf
- Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2023, 15 Eylül) Geçmişten günümüze millî eğitim şûraları. <https://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-mill-egitim-sralari/icerik/328>
- Tan, N. (2008). *Folklor (halk bilimi) genel bilgiler*. Halk Kültürü Yayınları.
- Tarakcı, R. ve Kalenderoğlu, İ. (2022). Kök değerler açısından ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler. *International Journal of Education and New Approaches*, 5(1), 139-157 <https://doi.org/10.52974/jena.1133254>
- Taşkıran, E. (2015). *Mustafa Ruhi Şirin'in masallarında ve öykülerinde eğitsel iletiler* (Tez No. 447736) [Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Tezel, N. (2008). *Türk masalları I*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tezel, N. (2019). *Türk masalları*. Alfa Yayınları.
- Tunca, N. (2012). *İlköğretim öğretmenleri için mesleki değerler ölçeğinin geliştirilmesi ve ilköğretim öğretmenlerinin mesleki değerlerinin belirlenmesi* (Tez No. 322033) [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Tümen, T. (2018). *Naki Tezel'in masalları ve değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Tez No. 504757) [Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Türk Dil Kurumu (2019). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkmen, F. (1992-1993). *Sahada folklor derleme teknikleri*. Ege Üniversitesi Basımevi.

- Tüzer, A. ve Ulutürk Erkaya, G. (2023). İnsanın nesneleştirilmesi ve dostluk üzerine bir deneme. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 36, 25-44. <http://dx.doi.org/10.53844/flsf.1361813>
- Ulusoy K. ve Arslan A. (2016). Değerli bir kavram olarak “değer ve değerler eğitimi”. R. Turan ve K. Ulusoy (Eds.). *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi* içinde (s.1-16) Pegem Yayınları.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç B. (2020). *Değerler eğitimi*. Pegem Akademi
- Uysal, Z. (2024). Mavisel Yener'in "Dolunay Dedektifleri" roman serisinin kök değerler açısından incelenmesi (Tez No. 862857) [Yüksek lisans tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Uzun, T. ve Güven, Ö. (2020). Değerler eğitimi. M. Kağan ve N. Yılmaz (Eds.). *Karakter ve Değer Eğitimi* içinde (s.109-123). Pegem Akademi.
- Ülken, H. Z. (2016). *Bilgi ve değer*. Doğu Batı Yayınları.
- Whitehead, A. N. (2020). *Eğitimin amaçları, eğitimde reform*. Ayrıntı Basımevi.
- Yaman, E. (2014). *Değerler eğitimi*. Akçağ Yayınları.
- Yavuz, Ö. (2024). Ortaokul öğrencilerinin akademik öz denetimleri, okul aidiyetleri ve akademik motivasyonları arasındaki ilişki (Tez No. 847878) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yavuzer, H. (2012). *Çocuk eğitimi el kitabı*. Remzi Kitabevi.
- Yazıcıoğlu, S. (2022). Çok okunan çocuk edebiyatı eserlerinin kök değerler açısından incelenmesi (Tez No. 717097) [Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2015). *Yaşam becerileri*. Detay Yayıncılık.
- Yelten, M. ve Özkan, M. (2002). *Türkçenin sözlüğü*. S. Sağlam (Ed.) Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Yıldırım, B. K. (2022). 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kök değerler açısından incelenmesi ve öğretmen görüşlerinin alınması (Tez No. 739852) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yıldırım, S. G. ve Demirel, M. (2020). *Değerler ve değerler eğitimi*. İdeal Kültür Yayıncılık.

Yıldız Akman, H. (2015). *Yeni nesli nasıl eğitmeli?* Uğur Tuna Yayınları.

Yüksel, C. (2023). *Erzurum masalları'nın değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Tez No. 794625) [Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

EKLER

Ek 1. Kaynaklarda Yer Alan Masallar

1. Sabrın Sonu

Köyün birinde annesi ile birlikte yaşayan bir kız varmış. Bu kız okula gider gelirmiş. Okula gidip geldiği bir gün bu kızın yanına bir karga gelmiş. Kıza, “Sizin başınıza pişmiş tavuğun başına gelmemiş işler gelecek.” demiş. Kız da evine dönünce başına gelenleri annesine anlatmış. Bunları duyan annesi de hocaya giderek olanları anlatmış, ne yapmaları gerektiğini hocaya sormuş. Hoca “Sizin başınıza bir ölüm gelecek.” demiş. Annesi kızına “Yanımıza üç beş çanak çömlek yiyecek alıp ölümsüz köye gidelim.” demiş. Annesi ve kız ölümsüz köye doğru yola çıkmışlar. Üç gün sonra vardıkları yerde annesini birileri çağırmış, senin vaden geldi artık deyip kızın annesini götürmüşler. Kız kendi başına kalmış. Kız iki gün ağlamış, üç gün ağlamış en sonunda yola devam etmiş. Ölümsüz köye varmış. Köyün kapısından geçince bakmış ki kırk göz oda ve kırk kapı var. Odaların kapısını tek tek açarak hepsine bakmış. En son kırkinci odanın kapısını açınca bakmış ki içeride bir oğlan yatıyor. Oğlan da mevta imiş. Kız abdest alarak bu mevtanın başında beklemeye karar vermiş. Bir gün beklemiş, üç gün beklemiş, beş gün beklemiş, otuz dokuzuncu gün bakmış ki dışarıdan feverancı katırları geçiyor. Pencereden hemen onlara seslenmiş. Benim yanıma bir yoldaş kız verin demiş. Katırcılar da kıza “Sen pencereden bir urgan uzat da kızı verelim, belinden bağlayalım, sen yukarı çek.” demişler. Kız katırcıların gönderdiği kızı halatla yukarı çekmiş ve kızla oturmuşlar. Kız başından geçenleri tek tek anlatmış. Kırkinci gün mevta oğlan uyanmış. O sırada kız başka odada olduğu için katırcıların kızı sanki olan biten her şey kendi başına gelmiş gibi oğlana anlatmış. Katırcıların kızı oğlana “Ben senin başında otuz dokuz gündür bekliyordum sen kırkinci gün uyandın.” deyince oğlan da bu kızla evlenmeye karar vermiş. Annesi kaybolan kızı ise kazları gütmesi için kazların yanına kümese indirivermiş. Kıza birkaç parça elbise verip göndermişler, o artık kazları güdüyormuş. Kazların yanında kümeşte yaşıyormuş. Her gün bu kızın yemeğini oğlan kümese getirirmiş. Kız da kazların içinde yemeğini yermiş. Oğlan yemeği getirdiği bir gün kıza “Sana ne lazım?” diye sormuş. Kız da bıçakla sabır taşı lazım demiş. Oğlan

bıçağı da sabır taşını da vermeden düğün hazırlıklarını yapmak için atına binmiş, yola çıkmış. Olacak ya at yokuş aşağı yolda bile gitmemiş, geri dönmüş. Bu durum üç kez tekrarlanmış. Üçüncüsünde oğlan kıza “Sana ne lazım?” diye tekrar sormuş. Kız yine aynı cevabı vermiş. Oğlan da bu sefer bıçak ve sabır taşını kıza vermiş. Kız da bıçak ve sabır taşını alıp kümesin kapısını kilitlemiş. Başlamış sabır taşıyla konuşmaya, başından geçenleri bir bir anlatmaya. “Ben anamın bir kızıydım. Okula gidip gelirken bir karga sizin başınıza pişmiş tavuğun başına gelmemiş işler gelecek, dedi. Okuldan dönünce anneme anlattım. O da hocaya danıştı. Hoca sizin başınıza ölüm gelecek deyince yollara düştük. Vardığımız yerde annemi çağırdılar. Annem de gidince bir başıma kaldım. Buraya geldim. Kapıyı açtım. Kırk göz, kırk tane oda var. Ben kırkıncıya geldim. Baktım ki mevta yatıyor. Abdest alıp kırk gün başını bekledim.” Bunları duyan sabır taşı kabarır. Kız da sabır taşına “Ben insanken dayandım, sen taşsın sana ne oluyor?” der. Bıçağı da sabır taşının üstüne koyar. “Daha sonra mevta canlandı. Ben başka odadayken feverancı katırcılarının getirdiği kız benim başımdan geçenleri kendi yaşamış gibi oğlana anlatmış. Oğlan da şimdi o kızla evlenecek.” Sabır taşına “Ben nasıl dayanırım?” der. Sabır taşı kabarır, kabarır. Kız da “Ben insanken dayandım, sen taşsın sen niye kabarıyorsun?” der. Kız, bıçağı sabır taşının üstünden alır. Tam kendine saplayacağı sırada kız gizli gizli dinleyen oğlan kapıyı kırar, kız bileğinden tutup eve götürür. Feverancı katırcılarının getirdiği kıza sormuş “Kırk satır mı kırk katır mı?” Kız da “Kırk satır desem beni öldürürler, kırk katır diyeyim de katıra biner giderim.” demiş. Kızı katıra bindirip köyden kovmuşlar. Masal da burada bitmiş (Özden, 2009, s. 586-588).

2. Sığirtmacın Oğlu

Bir varmış bir yokmuş. Köyün birinde bir sığirtmaç yaşarmış. Bu sığirtmaç köydeki hayvanları güdermiş. Sığirtmacın bir karısı varmış fakat bunların çocukları olmamış. Günlerden bir gün sığirtmaç yine köyün sığırlarını dağda otlatırken ulu bir ağacın altına oturmuş, derinden bir of çekmiş. Kendi kendine “Ne olurdu şimdi benim de bir oğlum olsaydı bana yardım etseydi de beni bu yorgunluktan kurtarsaydı.” demiş. Kendi kendine bunu der demez bir anda ortada bir Arap belirmiş ve sığirtmaca “Ne oldu beni mi çağırdın?” diye sormuş. Sığirtmaç bütün derdini Arap’a anlatmış. Sığirtmacı dinleyen Arap cebinden bir elma çıkarıp sığirtmaca vermiş ve demiş ki ; “Bu elmayı ortadan ikiye kesip bir kısmını sen diğer kısmını eşin yiyecek. Daha sonra bir oğlunuz olacak. Bu oğlan büyüyüp okuma çağına gelince bana getireceksin. Ben de onu eğiteceğim.” demiş ve ortadan kaybolmuş.

Sığirtmaç Arap’ın dediklerini bir bir yapmış. Sığirtmacın bir oğlu olmuş, oğlu büyümüş ve okuma çağına gelmiş. Sığirtmaç okuma çağına gelen oğlunu bir gün o ulu ağacın altına götürmüş ve yine bir derinden of çekmiş. Arap yine bir anda ortaya çıkıvermiş. Sığirtmacın oğlunu almış ve götürmüş.

Arap’ın türlü türlü hünerleri varmış. Bu hünerlerini çocuklara öğretirmiş fakat bu hünerleri öğrenen çocukların en sonunda kellelerini kopartırmış. Arap sığirtmacın oğlunu da alıp evine götürmüş. Arap’ın evinde bir de karısı varmış. Karısı sığirtmacın oğlunu görür görmez pek sevmiş. “Ah, çocuğum! Bu Arap sana türlü türlü hünerler öğretecek sonra soracak, öğrenip öğrenmediğini soracak, öğrendiğini söyleme, öğrenmedim de. Arap sana tekrar döve döve öğretecek. Sakın ha sakın ne olursa olsun hep öğrenmedim de.” demiş. Arap’ın evinde bir oda varmış. Karısı odanın kapısını açmış ve çocuğa göstermiş. Odanın bütün duvarları çocuk kafalarıyla doluymuş. Sadece bir yerde bir kafalık boşluk kalmış. Kadın çocuğa o boşluğu göstererek “Bak sen de öğrendim dersin senin kafanı da oraya koyacak Arap.” demiş.

Ertesi gün Arap hünerlerini bir bir başlamış öğretmeye. İlk gün köpek olmasını öğretmiş. Akşamına sormuş çocuğa öğrendin mi diye çocuk öğrenmedim deyince döve döve tekrar sormuş. Öğrendin mi diye çocuk yine de öğrenmedim demiş. Daha sonraki günlerde Arap her gün başka bir şey olmasını öğretmiş çocuğa fakat çocuk bir türlü öğrendim demiyormuş. Arap çocuğa döve döve öğrendim dedirtmeye çalışsa da çocuk hep öğrenmedim demiş. Arap bütün hünerlerini öğrettikten sonra bakmış ki çocuk Hep öğrenmedim diyor. Vakit de dolduğu için çocuğun kellesini alamamış, tutmuş çocuğu babasına geri vermiş. “Ne öğrettiysen öğrenmedi senin bu eşek oğlun.” demiş babasına.

Sığırtmacı da oğlunu alıp evine geri gitmiş. Çok da fakirlermiş. Çocuk eve gidince babasına demiş ki “Baba yarın ben kupay (av köpeği) olayım da sana tavşan tutayım beni görenler çok beğenecek. Senden almak isteyecek beni onlara sat ama sakın tasmamı verme. Eğer tasmamı verirsen tılsım bozulur.” demiş. Ertesi gün çocuk kupay olmuş. Dünyanın tavşanını, kekliğini tutmuş. Köpeği görenler çok beğenmiş, ille de bize sat diye sığırtmaca yalvarmışlar. Sığırtmacı da oğlunun dediklerini hatırlayarak tasmamı çıkartıp köpeği onlara satmış. Kupayı alanlar ertesi gün onu ava götürmüş. Avda kupay tavşan, keklik ne varsa hepsini kaçırmış. Kendisi de kaçmış tekrar çocuğa dönüşerek gitmiş. Bir dere kenarına oturmuş, çomaklarla oyun oynamaya başlamış. Köpeği aramaya başlayan avcılar dere kenarında oturan çocuğu görünce ona buralardan bir kupay köpeği geçti mi diye sormuşlar Çocuk “Ben burada oyun oynuyordum. Ben nereden bileyim? Benimle uğraşmayın.” demiş ve kalkmış evine gitmiş.

Ertesi gün oğlu sığırtmaca “Baba yarın da ben bir at olayım, öyle bir güzel at olayım ki her gören beni beğensin. Satın almak istesin. Beni onlara sat fakat sakın semerimi satma.” demiş. Oğlan at olunca onu gören herkes atı çok beğenmiş. Sığırtmaca “Sen bu atın nereden buldun?” diye sormuşlar ve hepsi de atı satın almak istemiş. Sığırtmacı yine oğlunun dediğini yaparak atı satmış fakat semerini vermemiş. Atı alanlar semeri de ısrarla istedikleri halde sığırtmacı “Ben fakirim belki ileride tekrar bir atım olur. Bu semeri de ona takarım.” demiş ve atın semerini vermemiş. Atı alanlar götürmüş fakat at gittiği yerde hiçbir hüner göstermemiş. Sonra at tekrar oradan da kaçıp çocuğa dönüşüp evine geri gelmiş Bu arada Arap da bütün bu olan bitenleri duymuş. Bütün bunları sığırtmacının oğlunun yaptığını anlamış. Ara zaman geçmiş. Sığırtmacının oğlu bir günde hamam olmuş. Bu hamama çirkin giren güzel çıkıyormuş, hasta giren sağlıklı çıkıyormuş. Sığırtmacı da bu işten çok para kazanıyormuş. Sığırtmacının oğlu hamam olmadan önce yine babasına demiş ki “Baba ben hamam olunca beni sat, sakın kilidimi verme.” demiş. Sığırtmacı hamamdan çok para kazanınca insanlar bu sefer de hamamı satın almak istemiş fakat satın almak isteyenlerin arasında Arap da varmış. Sığırtmacı hamamı satmış anahtarı da vermek istememiş fakat bu sefer anahtarı verecektin vermeyecektin diye arada arbede çıkmış. Çok baskı yapılmıca sığırtmacı ne yapacağını bilememiş. Anahtarı havaya doğru atmış, anahtar yukarıda hemen bir elmaya dönüşmüş. Elma da yaşlı bir nine ve dedenin evinin bacasından nineyle dedeni karşılıklı oturdukları odanın içine ninenin dizinin dibine düşürmüştü. Elmanın bacadan içeri girdiğini gören Arap hemen iğne ile dedenin kapısını çalmış ve onlara misafir olmuş. Arap sürekli nine ile dedenin dizinin dibindeki elmaya bakıyormuş. Bir fırsatını bulsa hemen alıp

yemek istiyormuş. Elmayı yese oğlanın kafasını koparıp götürecekmış. Bu sırada dede ninenin dizinin dibindeki elmayı görmüş ve nineye “Elmayı bana doğru yuvarla da elmayı ben yiyeyim.” demiş. Nine elmayı dedeye doğru yuvarladığı sırada Arap hemen atlamış. Elmayı almaya çalışmış fakat tam bu sırada elma bir avuç darıya dönüşmüş. Bunu gören Arap da hemen horoza dönüşmüş ve başlamış darıları yemeye. Darıları tane tane yerken oğlanı da yiyorum diye sevincine arada bir durup ötüyormuş. Darılardan bir tanesi minderin altında saklanmış, asıl oğlan bu darıymış. Arap'ın horoza dönüştüğünü gören oğlan darıyken hemen bir tilkiye dönüşüvermiş ve horozun boynundan tuttuğu gibi kopartmış. Nine ile dede şaşkınlıktan bakakalmış. Arap oracıkta ölüvermiş, oğlan da kurtulmuş. Artık her gün bildiği bütün hünerlerini göstererek sığırtmaç babasını zengin etmiş (Özden, 2009, s. 602-604).

3. Sırma Saçlı Kızla Sırma Saçlı Oğlan

Bir varmış, bir yokmuş. Bir köyde sığırtmacın üç kızı varmış. Bu sığırtmacın evinin önünden her gün Beyin oğlu atını sulamaya geçermiş. Bu evdeki kızlar da Beyoğlu geçerken pencereye dikilirlermiş. Büyük kız “Ah... Ah! Beyoğlu beni alsa her gün halı, kilim dokuyuveririm.” demiş. Ortanca kız “Ah... Ah! Beni alsa ben de inci boncuk diziveririm.” demiş. Küçük kız beni alsa “Ben sırma saçlı kızla sırma saçlı oğlan doğuruveririm.” demiş. Beyoğlu bunların dediklerini duymuş. Önce büyük kızla evlenmiş ama günler geçmiş ne halı dokuyan varmış ne kilim dokuyan. Sonra ortanca kızı almış. O da ne inci diziyormuş ne boncuk. Derken sıra gelmiş küçük kıza. Onunla da evlenmiş. Küçük kız dediği gibi hemen hamile kalmış. Kızın ablaları onu günülemişler. Ne yapacaklarını bilememişler, düşünmüşler, taşınmışlar, köyün ebesine varmışlar. Onu da kendilerine uydurmuşlar. Doğum vakti gelince gerçekten de küçük kız sırma saçlı kızla sırma saçlı oğlan doğurmuş ama evdekiler çocukları küçük kardeşlerine göstermeden almışlar. Çocukların yerine iki tane köpek eniği koymuşlar. Çocukları da ebeye vermişler. Ebe onları uzak ıssız bir dağın başına götürüp bırakmış. Evdeki kardeşleri de Beyoğlu'na müjdeye gitmişler. “Beyoğlu müjde, müjde! Karın köpek eniği doğurdu.” demişler. Beyoğlu bunu duyunca çok kızmış. “Hemen onu alın aşağıya indirin, gözüm görmesin. Gelen geçen de yüzüne tükürsün.” demiş. Evdekiler Beyoğlu'nun dediklerini sevine sevine yapmışlar.

Hâl böyleyken ebenin çocukları koyduğu dağda bir geyik varmış. Bu geyik çocukları emzirmiş, büyüttmüş. Kız bir genç, oğlan da delikanlı olmuş. Oğlan ev gibi bir şey yapmış. Onun içinde yaşıyorlarmış. Avcılık yapıp kız kardeşine bakıyormuş. Evdekiler de merak etmişler, ebeyi göndermişler. “Bak bakalım çocuklara ne oldu?” demişler. Ebe varmış, bakmış ne görsün? Çörden çöpten bir evde dünya güzeli bir kızla dünya güzeli bir oğlan duruyorlarmış. Ebe çocukların büyüdüğünü anlamış. Onları böyle görünce ebenin aklına bir domuzluk gelmiş. Ağası yokken kızın yanına gitmiş. “Kızım kendi başına burada nasıl eğleniyor, nasıl duruyorsun? Ağan ava gidiyor, senin canın sıkılmıyor mu?” demiş. Kız da “Evet, teyze sıkılıyor ama başka çarem yok.” demiş. Ebe de “Falanca dağda bir erik dalı var. Her yaprağı ayrı hava çalıyor. Ağan onu getirsin de onunla vakit geçir.” demiş. Ondan sonra ebe gitmiş. Akşam ağası eve gelince kız ağa bugün bize biri geldi. “Bir erik dalı var onunla eğlenirsin, vakit geçirirsin.” dedi. Sabah olmuş, oğlan yola çıkmış. Giderken giderken yolda bir dede rast gelmiş. Dede “Oğlum nereye gidiyorsun?” diye sormuş. “Ah, Dede! Benim evde bir kardeşim var. Yalnız başına duruyor. Falan dağda bir erik dalı varmış. Onu getireceğim de onunla eğlenecek.” demiş. Dede “Aman oğlum, sakın oraya gitme orası çok

çok kötü bir yer ölürsün.” demiş. Oğlan “Kardeşime kıyamam ne olursa olsun gideceğim.” demiş. O zaman oğlum beni iyi dinle “Giderken giderken yolda bir koyunla köpek göreceksin. Kemik koyunun önünde, ot köpeğin önünde. Onları alıp kemiği köpeğin önüne, otu koyunun önüne koyacaksın. Biraz daha ilerleyince dev anasına rast geleceksin. Dev anası göğüslerini arka tarafa doğru atmış inek sağıyor. Hemen çabucak varacaksın. Ah analık deyip memelerini emeceksin. Ondan sonra varacaksın erik dalını kıracaksın, dağlar taşlar gümbürdeyecek arkana bakmadan koşarak geleceksin.” demiş. Oğlan dedenin dediklerini yapmış. Erik dalını getirmiş, duvara takmış. Erik dalı da cıvıl cıvıl ötüyormuş. Bunlar olurken oğlanla Beyoğlu da beraber avlanmaya başlamışlar ama birbirlerinden haberleri yokmuş. Aradan zaman geçmiş evdekiler ebeye “Bak bakalım çocuklara ne oldu? Ölmüşlerdir artık.” demişler. Ebe gelmiş. Bir bakmış ki kız erik dalıyla eğlenip duruyor yine ebenin aklına bir domuzluk gelmiş. Çocukları öldürmeye çalışıyorlar ya “Kızım demiş erik dalını getirmişsiniz ama kendi kendine çalıp duruyor. Hiç seninle konuşmuyor, seninle arkadaşlık yapmıyor. Falan yerde bir hamamda dünya güzeli var. Onu getirirseniz onunla eğlenirsin, o sana arkadaşlık yapar.” demiş ve gitmiş.

Akşam olmuş kızın ağası gelmiş. Kız, Ağa bugün o kadın yine geldi. Bu erik dalı beni eğlemiyormuş. Falan yerde dünya güzeli diye biri varmış. Onu getir de onunla eğleneyim, demiş. Ağası isteğini yine kabul etmiş. “Ben nasılsa arkadaş buldum. Kardeşime de dünya güzeline getirivereyim.” demiş. Sabah olmuş, yola çıkmış. Yine dedeyi görmüş, halini anlatmış. Dede oraya “Sakın gitme, dünya güzeli seni öldürür.” demiş. Oğlan da “Olsun, belki öldürmez. Ben yine de gideceğim.” demiş. Dede “Madem gideceksin yolda giderken bir elma ağacı göreceksin. Bir tane koparıp ısır, elma acıdır ama sen ‘Ah, pek tatlıymışsın!’ diyeceksin. Ondan sonra giderken akan bir su göreceksin bu su acı akar ondan da içip yine ‘Ah pek tatlıymış!’ deyip ondan sonra hamama varacaksın.” demiş. Oğlan da dedenin dediklerini yapmış, hamama varmış. Etrafına bir bakınmış, her yer taş yığınıymış. Dünya güzeline her varan taş oluyormuş. Oğlan kapıya dikilmiş “Dünya güzeli!” diye bağırması içerden bir ses “Taş ol!” demiş. Oğlan topuklarına kadar taş olmuş. Oğlan yine “Dünya güzeli!” demiş. Dünya güzeli “Taş ol!” demiş. Oğlan dizlerine kadar taş olmuş. Bir daha “Dünya güzeli!” demiş boynuna kadar taş olmuş. Ondan sonra dünya güzeli merhamete gelmiş. “Aman her geleni taş yapıyorum. Bakalım şuna kimmiş?” demiş. Çıkmış, bakmış ki sırma saçlı, güzel ay gibi bir oğlan. Hemen dünya güzeli serçe parmağını kesmiş kanını da taşın üstünde yürütmüş, taş erimiş. Oğlan eskisi gibi olmuş. Dünyalar güzeli “Oğlum neden buradasın?” demiş. Oğlan da anlatmış “Ben seni kardeşimin yanına götüreceğim.” demiş.

Dünya güzeli de o oğlanla çıkmış gelmiş kızla beraber durmaya başlamışlar. Oğlan yine ava gidiyormuş onlara bakıyormuş. Dünya güzeli de her şeyi bilirmiş. Bir gün “Oğlum senin avlandığını arkadaşını bir gün getir de ekmek yedirelim.” demiş. Oğlan da ava gittiği arkadaşına söylemiş: “Bu akşam bize yemek yemeye gidelim.” demiş. Beyoğlu da kabul etmiş, evlerine gelmiş. Beyoğlu'nun görmediği türlü türlü yemekler yemişler, eğlenmişler. Beyoğlu kalkmış evine gitmiş. Siz de bize gelin falan akşam bizde yemek yiyelim deyip onları çağırmış. O gün gelmiş Beyoğlu evdekilere “Bu akşam bizim misafirimiz var yemekler hazırlansın.” demiş. Akşam olmuş gitmeye hazırlanıyorlarmış. Dünya güzeli anlatmaya başlamış, oğlana demiş ki “Senin avlandığın o adam senin baban. Onların evinde aşağıda evin altında bir kadın var o da sizin anneniz, oradan geçerken evdekiler yüzüne tükürün diye size bağıracaklar.” demiş. Oğlanın eline ibrik vermiş, kızın eline peşkir vermiş. “Biriniz yıkayacak biriniz sileceksiniz.” demiş. Kendisi de koynuna üç tane kuş koymuş, yola çıkmışlar. Eve varmışlar onlar avluya varır varmaz yukarıdan bağırılmışlar: “Aşağıdakinin yüzüne tükürün de geçin köpek eniği doğurdu.” demişler. Çocuklar kadının yanından geçerken da hemen biri kadını yıkamış biri kurulamış. Sonra eve çıkmışlar. Kadıncağız da dökülen yemek ekmek kırıntılarını yermiş ölmeden o güne kadar gelmiş. Yemeklerini yemişler, içmişler, konuşmaya başlamışlar. Dünya güzeli kuşları koynundan çıkarmış ortalığa bırakmış. Kuşların ikisi birbiriyle oynuyorlarmış biri de boynunu bükmüş öyle duruyormuş. Dünya güzeli Beyoğlu'na “Sen bu kuşlardan hiç hisse kaptın mı?” diye sormuş. Beyoğlu da düşünmüş, düşünmüş. “Yok, kapamadım.” demiş. Dünya güzeli “Bak bu iki kuş evdeki karıların bu tek kuş aşağıdaki karın. O da onların kardeşi, bu çocuklar da senin çocukların. Hiç insan, köpek eniği doğurur mu? Senin bu evdeki karıların kardeşlerini kıskandıklarından senin çocuklarını dağ başına bıraktılar.” Beyoğlu'na evdekilerin yaptıklarını bir bir anlatmışlar. Beyoğlu karısını yıkandırmış, giyindirmiş. Elmaslarla incilerle süslemiş. Hem evdeki karılarına hem de ebeye ölüm cezası vermiş ama küçük kardeşleri kıyamamış “Ben kendi kardeşlerime gözümün önünde cellatlık yaptırmam. Katırlara bindiriverelim gitsinler, cezalarını Allah versin.” demiş. Beyoğlu da kabul etmiş. Onları yollamış kendileri de çocukları yanlarına almışlar. Dünya güzeli de hamamına dönmüş. Bu masal da burada bitmiş (Özden, 2009, s. 611-615).

4. Keçi Kız 1

Bir karı ile bir koca varmış. Karı kocanın çocukları olmuyormuş. Kadıncağız, Allah bana bir çocuk versin de keçi oğlak ne olursa olsun diye Allah'a yalvarıyormuş. Günler geçmiş kadın Allah tarafından hamile olmuş. Günü gelmiş, çocuk doğmuş. Gele gele gelmiş bir dişi oğlak. Üzülmüşler müzülmüşler ama iki üç gün sonra oğlak evin içinde gezinmeye kırık derik yemeye başlamış. Adını keçi kız koymuşlar. Keçi kız aşağı keçi kız yukarı derken keçi kız gün geçtikçe büyüyormuş.

Günlerden bir gün kadın her işi kendi yaptığı için bunalmış “Allah'ım bana keçi kız vereceğine bir kız evladı vereydin de çamaşırımı bari yıkardı.” demiş. Keçi kızı bunları işitmiş. “Ana, ana! Çamaşırı ben yıkayayım.” demiş. Kadın da “Git Allah'ın keçisi. Sen çamaşır yıkayabilir misin?” demiş. Keçi kızı “İlle de yıkarım.” demiş. Anası çuvala kirli çamaşırları koymuş, tavayı, odunları hazırlamış. Pınar köyün dışındaymış. Keçi kız boynuzlarının birine çuvalı birine kazanı takmış. Ortasına da odunları koymuş. Pınarın yolunu tutmuş. Pınara varmış meğerse geçip kız tılsımlıymış. Hemen derisini çıkarmış, bir yere koymuş. Parmağında yüzük varmış onu da çıkarmış. Oluğun taşına koymuş. Oraya da Beyoğlu her gün at sulamaya gelirmiş. Yine o gün Beyoğlu atını suya götürdüğünde kızı görmüş. Aceleyle derisini giyen kız yüzüğünü taşa unutmuş. Yüzük de başka türlü yüzükmüş. Tılsımı varmış. Beyoğlu yüzüğü almış, atını sulamış, köyüne gelmiş. Anasına “Bu yüzüğü pınarın oradaki oluktan aldım. Köyü dolan hangi kıza denk gelirse ben de onunla evleneceğim.” demiş. Ama Beyoğlu kızı biliyormuş. Beyin anası yüzüğü almış. Köyde bütün mahalledeki kızların parmağına yüzüğü denemiş ama hiçbirine denk gelmemiş. Kadın eve dönmüş. “Oğlum hiçbir kıza denk gelmedi.” demiş. Keçi kızının evi de köyün öbür tarafındaymış. Oğlan ‘Ana, ana! Bir de keçi kızının parmağını ölç de gel.’ demiş. Anası “Aman oğlum hiç keçi kızına olur mu?” demiş. Kadın yüzüğü almış keçi kızının evine gelmiş, yüzüğü keçinin parmaklarına bir sokmuş, tam da denk gelmiş gitmiş. Anası oğluna söylemiş. Oğlan “Ana ben bu kızla evleneceğim artık ne yapayım.” demiş. Oğlum olmaz dese de vazgeçirememişler. Başlamışlar keçi kızına düğün yapmaya. Keçi kızını ata bindirmişler, oğlan evine getirmişler. Kapının önünde indirmişler. Keçi kızı başlamış çör çöp yemeye. Köylüler “Beyoğlu bu keçi kızı ne yapacak ki?” diye şaşırıp kalmışlar. Akşam olmuş keçi kızının yanına güveyi göndermişler. Güveyi girince keçi kızı derisini çıkarmış, kenara koymuş ama artık evin içinde kızın şavkından durulmuyormuş. Keçi kız o kadar güzelmış. Sabah olmuş. Keçi kız yine derisini giymiş. Sabah oluyormuş, giyiyormuş; akşam oluyormuş, oğlanın yanında çıkarıyormuş. Günler böyle geçerken bir düğün yapılacaktı.

Düğüne gidilecek diye yufka yapıyorlarmış. Onlar yufka yaparken keçi kızı da oralara gelmiş. Un yalamaya başlamış. O yalarken kaynanası arkasına “Gâvurun keçisi!” diye oklavayla vurmuş. Düğün zamanı gelmiş, kaynana kızlarını yanına almış beraber düğüne gitmişler. Keçi kızı üzölmüş. Kocasına “Hadi biz de gidelim.” demiş. Derisini çıkarmış, insan olmuş. Kocasının atının arkasına binmiş. Düğüne varmışlar, varmışlar ama düğün yeri karışmış. “Amanın bir güzel gelin geldi, bir güzel gelin geldi.” diye. Gelinin kaynanası çok meraklıymış. Hemen gelinin yanına gelmiş. “Kızım sen neredensin?” demiş. Gelin de “Oklavacı köyündenim teyze.” demiş. Ondan sonra düğün evi gelini almış, etrafa şeker saçıyorlarmış. Keçi kızı da kaynanasığilden tarafa geçip küpür (hayvan gübresi) saçıyormuş. Düğün bitmiş herkes köyüne dağılacakmış. Keçi kızı oğlanın anasından babasından önce eve varmak için acele etmiş.

Eve gelmişler, Beyoğlu kıza “Derini giymeden testi ile su getir, çok güzelsin. Ben bir arkandan bakayım.” demiş. Kızı kandırmış, suya yollamış. Kız gidince oğlan keçi kızın derisini almış, bir daha giymesin diye ocağa atıp yakmış. Kız da hemen kokusunu duymuş. Koşa koşa eve gelmiş. “Eyvah! Onun günü vardı. Sen neden böyle yaptın? Ben onu yarın çıkaracaktım. Yanlış yaptın.” demiş. Keçi kız kendisini ocağa atmış, yanmış. Beyoğlu da “Ah! Ne yaptım ben!” diye düşünüp ağlıyormuş, evinden de dışarı çıkmıyormuş (Özden, 2009, s. 621-623).

5. Padişahın Üç Oğlu

Bir varmış bir yokmuş. Allah'ın kulu pek çokmuş. Ülkelerden birinde bir padişah yaşarmış. Üç oğlu olan padişahın dev düşmanı varmış. Padişah ihtiyarlamış, çocuklarını başına toplamış. Vasiyet etmiş: “Benim bir dev düşmanım var, ben ölünce mezarımı bekleyin. Dev gelecek beni mezardan çıkarıp yiyecek. Siz de dev geldiği sırada onu öldürün.” demiş. Aradan zaman geçmiş, padişah ölmüş. Çocuklar babamızın vasiyeti var. Mezarını sırayla bekleyelim, demişler. İlk akşam büyük oğlan babasının kılıcını almış, mezara dev beklemeye gitmiş. Dev görünce korkmuş, geri gelmiş. Ertesi akşam ortanca oğlan gitmiş, o da korkmuş geri gelmiş. En son küçük oğlan siz bir şey yapamayacaksınız deyip babasının kılıcını almış, gitmiş, beklemeye başlamış. Beklerken dev ateş saçarak duman püskürerek gelmiş. Bunlar al takke ver külah devle boğuşmaya başlamışlar. Boğuşurken sabah olmuş. Dev yaralanmış, dönüp gitmiş. Küçük oğlan da devin peşini bırakmamış. Devin kanının izinden arkası sıra gitmiş giderken bir kuyuya varmış. Kan izleri kuyuya kadarmış. Küçük oğlan eve dönmüş, gelmiş. Abilerine ‘Ben dev yaraladım. O da bir kuyuya indi, gitti.’ demiş. Bunların üçü bir olmuşlar. Elleri nacak, bıçak almışlar. Kuyunun başına varmışlar, devin arkasından kuyuya inmeye karar vermişler. Büyük oğlan ‘Kuyuya beni salın.’ demiş. Beline urgan bağlamışlar, sallamışlar. Oğlan “Yandım, yandım!” diye bağırmaya başlamış. Hemen yukarı çekmişler. Ortanca oğlan ‘Beni salın.’ demiş. Onun da beline urgan bağlamışlar, kuyuya salmışlar. O da “Dondum, dondum!” diye bağırarak. Onu da geri çekmişler. Ondan sonra küçük oğlan kuyuya ben ineceğim, demiş. Beline ip bağlamışlar, oğlan “Beni yandım desem de salın, dondum desem de salın.” demiş. Küçük oğlan yandım, dondum derken kuyunun dibine inmiş. Kuyunun dibinde bir saray varmış. Oğlan saraya girmiş. Odanın birisine varmış, kapısını açmış. Orada da evin büyük kızı oturuyormuş. Oğlan kıza demiş “Dev baban nerede?” Kız da “Babam ikinci odada ortanca kızın dizlerinde uyuyor.” demiş. Oğlan ikinci kapıyı açmış. Ortanca kız kendi başına oturup duruyormuş. Oğlan kıza ‘Dev baban nerede?’ demiş. Ortanca kız “Küçük odada küçük kızın dizlerinde uyuyor.” demiş. Oğlan üçüncü kapıyı açmış dev yaralıymış. Küçük kızın dizlerinde horul horul uyuyormuş. Oğlan devin yanına yanaşmış, başını kılıcını vurmuş, dev hemen “Elin birse bir daha vur.” demiş. Oğlan “Elim bir, bir daha vurmam.” demiş. Bir daha vursa dev dirilecekmiş oğlan bir daha vurmuyunca ölmüş, oğlan kızların üçünü de almış. Kuyunun başına gelmiş. Büyük kızın beline ip bağlamış. Büyük abisine “Ha varıyor çek bu senin kısmetin.” demiş Ondan sonra ortanca kız da küçük abisine yollamış. Sıra küçük kıza gelmiş ama kızla oğlan tartışmaya başlamış. Küçük kız oğlana “Önce sen çık, ben ablalarından

güzelim abilerin beni almak isterler. Senin ipini keserler, çıkamazsın.” demiş. Oğlan benim “Abilerim öyle şey yapmazlar. Ben önden çıkarsam sen gelmezsin.” demiş. Küçük kız parmağından mühür yüzük çıkarmış, oğlana vermiş “Bunu tak. Kuyunun yarısına varınca senin ipini kesecekler kestikleri vakit sen bu yüzüğü yala, yaladığın zaman karşına ak koyunla kara koyun çıkacak. Sakın kara koyuna binme yedi kat yerin altına gidersin ak koyuna bin o seni dünyaya çıkarır.” demiş. Oğlan kızın beline ip bağlamış. Küçük oğlan “Bu da benim.” demiş. Abileri yukarı çekmişler, bakmışlar. İkisinden de güzel. Oğlan ipi beline bağlamış, “Beni de çekin.” demiş ama kızın dediği gibi yarı yolla gelmeden ipini kesmişler. Oğlanın aklına hemen yüzük gelmiş. Yüzüğü yalamış ak koyunla kara koyun karşısına çıkmış. Tam ak koyunu binecekken ak koyun oğlanı süsmüş. Oğlan koyunun altında kalmış, yedi kat yerin altına inmiş. Oğlan artık halsiz düşmüş. İndiği kuyunun dibinde koca bir ağaç varmış. Onun gölgesine yatmış, uyumuş. Ağacın üstünde de koca kuşun yavruları varmış. Oğlan uyurken kulağına kuş sesleri gitmiş, uyanmış. Kocaman bir yılanın yavrularını yemeye geldiğini görmüş. Oğlan hemen yılanı öldürmüştü. Tekrar uykuya dalmış. Oğlan uyurken koca kuş gelmiş, bakmış ağacın dibinde insan yatıyor. O kuşun da her sene yavrularını bir şey yermiş. Kuş “Hah, benim yavrularımı bu yiyor herhalde.” demiş. Oğlanı öldürmeye varmış, yavruları bağırılmışlar. “Ana ana onu öldürme, yılan bizi yiyecekti o insan bizi kurtardı.” demişler. O sırada oğlan da güneşte kalmış. Koca kuş hemen kanatlarını açmış o oğlana gölge olmuş. Oğlan uykusu kaçınca gözlerini açmış bir bakmış ki başucunda koca bir kuş var. Kuş Allah tarafından konuşmaya başlamış. Kuş oğlana “Ne istersen söyle bana, yavrularımı kurtarmışsın.” diye söylemiş. Oğlan da “Sağlığını isterim.” diye söylemiş. Kuş “Sağlığımdan fayda yok. Dileğini söyle.” demiş. Oğlan da “Ak dünyayı dilerim.” demiş. Kuş “Ak kolay ama bana 40 tuluk etle kırk tuluk su lazım.” demiş. Oğlan “Bunları bulması zor ama ben arayayım.” demiş. Oğlan yola çıkmış, gitmiş. Köyün birine varmış, bir evin kapısına vurmuş. Nine kapıyı açmış. Nine oğlanı misafir etmiş. Akşam olmuş, nine oğlanın önüne yemek koymuş. Oğlan yemeği yiyince susamış. Nineden su istemiş. Ninenin suyu yokmuş. Gitmiş tasın içine küçük abdestini yapmış, oğlana getirmiş. Oğlan bir bakmış su gibi değil “Nine bu ne böyle? Suya benzemiyor.” Nine de “Ah, Oğlum! Bizim köyde su devin. Deve her hafta bir kız kurban veririz. O kızı yerken biz de su kapışırız.” demiş. Yarın da padişahın kızını verecekler. Ben de o zaman su alacağım.” demiş. O zaman oğlan “Nine yarın giderken bana da haber ver.” demiş. Sabah olmuş, millet testisini kabını kacağını toplamış. Padişah kızını süslemiş deve götürüyormuş. Oğlan hemen kalabalığa karışmış. Padişahın kızının yanına varmış. Kıza “Sen geri dur, ben önce gideyim.” demiş. Kız da “Ben onun nasibiyim, sen geri dur.” demiş. Onlar öyle kavga ederken dev de onları görüyormuş.

Pay bir iken iki oldu diye oynuyormuş. Tam devin yanına varırlarken oğlan kızı ittirmiş, evin karşısına varmış. Kılıcını çekmiş. Devin başına bir vurmuş, dev “Elin birse bir daha vur.” demiş. Oğlan “Elim bir ama vurmam.” demiş. Dev ölmüş. Oğlan dev ile uğraşırken millet de birbirine girmiş. Su kapışıyorlarmış. Kız da akıllılık yapmış. Devi kimin öldürdüğünü tanıyayım diye evin kanından almış, oğlanın sırtına sıvamış. Oğlan bağıriyormuş “Nineler, teyzeler su sizin!” diyormuş ama millet aldırış etmiyormuş öylece suyu dolduruyorlarmış. Oğlan oradan çıkmış, ninenin evine gelmiş. Kız da evine dönmüş. Anası babası ağlayıp duruyorlarmış, kızlarını görünce şaşırıp sevinmişler. Kız da olan biteni anlatmış. Padişah kızına “Oğlanı görsen tanır mısın?” demiş. Kız da tanırım, demiş. Padişah tellalı bağırtmış. “Bütün ahali sırayla kapının önünden geçecek.” Gençler sırayla kapının önünden geçiyorlarmış ama kız oğlanı bulamamış. Kız oğlanı bulamayınca düşünmüşler, koca karının birinde misafir bir oğlancağz var. Onu da çağırın, demişler. Oğlanı çağırılmışlar kız oğlanı görünce hemen sırtındaki kandan tanımış. Padişah oğlanı yanına çağırmış. “Oğlum ne istersen söyle bana! Benim kızımı sen kurtarmışsın.” demiş. Oğlan “40 kırk tuluk et ve kırk tuluk su dilerim.” demiş. Hemen ferman çıkarmış. Kasaplardan et toplanmış, tuluklara etler sular dolmuş. Ağacın dibine koca kuşun yanına taşınmış. Kuşun kanadının birine et tulukları birine su tulukları sarılmış. Kuşun ortasına da oğlan oturmuş. Kuş oğlanı tembihlemiş. “Cark deyince et cark deyince su vereceksin.” demiş. Havalanmışlar, uçmuşlar. Kuş cark demiş et vermiş, cark demiş su vermiş. Daha kuyuya yaklaşmış ki kuş cark demiş ama et bitmiş. Hemen oğlan kuşa bildirmeden kendi bacağına kaba yerinden kesmiş. Kuşa da bunu vermiş. Kuş da bunu anlamış, eti dilinin altına saklamış. Kuyunun ağzına çıkmışlar. Kuş oğlanı sırtından indirmiş. Oğlana “Hadi yürü bakalım.” diye söylemiş. Kuşa oğlana “Ben sen gidince giderim.” demiş. Kuş “Yok, önce sen yürü.” demiş Oğlan da topallayarak yürümeye başlamış. Kuş oğlanı geri çağırmış. Dilinin altındaki eti çıkarmış. Oğlanın bacağına yapıştırmış. Oğlanın bacağı eskisinden daha sağlam olmuş. Oğlan yürümüş, gitmiş. Oğlanın kendi köylerinde büyük bir çiftliği varmış. Yüzüğü yalamış. Bir keloğlan olmuş. Çiftliğin sahibine gitmiş. Bana bir iş ver, demiş. O da “Tamam seni buraya bekçi yapayım. Sen burayı bekle zaten köyde düğün var.” demiş. Oğlan da “Kimin düğünü var?” demi. O da “Eski padişahın oğlanları kuyudan üç tane kız çıkarmışlar. Küçük kızla büyük oğlana düğün yapıyorlar. Ben düğüne gideceğim istersen sen de gel.” demiş. Keloğlan “Yok zaten bir kel başım var. Ona da çöp möp atarlar. Sen bana fındık fıstık ver ben yiyeyim.” demiş. Fındık fıstık almış, bırakıp gitmiş. O gidince Keloğlan hemen yüzüğünü yalamış. Kara elbiseyle kara at çıkmış. Oğlan elbiseleri giymiş, ata binmiş. Önceden düğünde cirit yaparlarmış. Cirit yerine varmış. Cirit başlamış, kendi atını güveyle

beraber aşağı koşturmuş, yukarı koşturmuş. Güveyin başına ciriti bir vurmuş, güvey atın dizinin dibine düşmüş. Ölmemiş ama yaralanmış. Damadı alıp götürmüşler. Düğün yapılamamış. Keloğlan atıyla gitmiş, çiftlikte bahçenin içinde atı dolandırmış. Her şeyi yere geçirmiş. Keloğlan olmuş, orada bir küp varmış küpe kafasını sokmuş. Bacakları yukarıda kalmış. Çiftliğin sahibi gelmiş. “Aaa! Buralara ne oldu? Sen Küpün içinde ne arıyorsun?” diye bağırılmış. Keloğlan’ı küpten çıkarmış. “Bu ne haldir?” demiş. Keloğlan da “Sorma amca. Kara atlı karı urbalı bir adam geldi. Buraları böyle yaptı beni de küpün içine soktu.” demiş. O da “Deme Keloğlan o adam padişahın oğlunu da yaraladı. Neredeyse ölecekmiş.” demiş. Ondan sonra oraları yeniden düzeltmişler. Keloğlan yine bekçiliğe başlamış. Bir zaman sonra da küçük kızla ortanca oğlana düğün yapmaya kalkmışlar. Ağa gelmiş gene o Keloğlan’ın yanına “Köyde düğün var, gel gidelim.” demiş. Keloğlan “Yok ağam, sen bana fındık fıstık aliver ben burada dururum.” demiş. O gittikten sonra Keloğlan yüzüğü yalamış. Ak atla ak urba çıkmış. Oğlan ata binince yallah düğün yerine varmış. Yine cirit oynuyorlarmış. Atını aşağı yarıştırmış, yukarı yarıştırmış. Güveye ciritle vurmuş. Onu da yaralamış. Onu da alıp götürmüşler. Kendi de yine çiftliğe gelmiş. Her yeri karıştırmış. Ondan sonra da aynı küpe girmiş. Yine ağa gelmiş. “Keloğlan!” diye bağırılmış. Keloğlan küpte “Ağam ak urbalı ak atlı bir adam geldi. Buraları böyle yaptı, beni de küpe soktu.” demiş. Ağa düşünmüş. “He, o adam düğün yerine de geldi, güveyi yaraladı.” demiş. Keloğlan durmuş durmuş, “Ağa, ben bu işten çıkacağım.” demiş. Ağa da “Oğlum neden çıkıyorsun? Dur işte.” dediyse de Keloğlan “Yok ağam, bu gelen adam beni öldürür. Bak sana buraları neler yapıyor.” demiş sonra da gitmiş. Öteki abileri artık hasta yatıyorlarmış. Yüzüğü yalamış. Bir doktor elbisesi giymiş, eline bir çanta almış. Varmış köyün içine abilerinin kapısının önüne gelmiş. “Doktor var.” diye bağırmaya başlamış. Oradan birisi “Amanın! Doktor geldi şu padişahın oğlanlarını da gösterelim.” demiş. Almışlar doktoru oğlanların yanına götürmüşler. Keloğlan varmış, yaralılarının yanına “Size ne oldu böyle?” demiş. Onlar da “Sorma, doktor bey...” demişler. Başlarına gelenleri ona anlatmışlar. Yaralarını ilaçlamış. Abilerine “Siz intizar almışsınız. Ne yaptığınızı biliyor musunuz? Aklınıza getirin bir düşünün.” demiş. O zaman onlar da bizim kardeşimiz vardı. Şöyle yaptık, böyle yaptık diyerek başlarından geçenleri anlatmışlar. Doktor hemen yüzüğünü yalamış. Eski haline gelmiş, kardeşleriyle sarmaş dolaş olmuş. Büyük kızı büyüğe, ortancaya ortanca kızı, küçüğe de kızların küçüğünü almışlar. Düğünleri kırk gün kırk gece sürmüş. Muratlarına ermişler (Özden, 2009, s. 626-631).

6. Utangaç Gelin

Bir varmış bir yokmuş. Allah'ın kulu çokmuş. Vaktin birinde bir köyde gelin, kaynana, büyükbaba bir de oğlan varmış. Onların bir inekleri varmış. Bu ineği her sabah her akşam gelin sağarmış. Günlerden bir gün gelin inek sağarken ineğin yanında yellenivermiş. Gelin bir utanmış, bir utanmış. İneğe “Aman inek, canım inek, sen benim ne yaptığımı kimseye söylemezsen ben sana gelinliklerimi giydiririm.” demiş. Gelin sandıktaki gelinliğini getirmiş, ineğin üstüne giydirmiş. Ondandır kaynanası ineğin yanına gelmiş. Bakmış inekte tuhaf bir hal var. Gelinine “Amanın bu ineğe ne oldu böyle?” Gelin de “Ben ineği sağarken yellendim. Kimseye söylemesin diye bunları giydirdim.” demiş. Kaynanası da hemen gitmiş, en ağır şalvarlarını getirmiş. “Ben de giydireyim.” demiş. İneğe giydirmiş. Onlar öyle yaparlarken büyükbaba gelmiş. Ona da söylemişler. Hemen o da getirmiş en yeni pantolonlarından. İneğe giydirmiş. Akşama oğlan gelmiş. İneği öyle görünce şaşırılmış. “Ne oldu bu ineğe böyle?” diye sormuş. Evdekiler her şeyi anlatmışlar. Oğlan da “Hay Allah'ın salakları” deyip kızmış. Evden çıkmış gitmiş. Giderken giderken yolda köy gibi bir yere rast gelmiş. Bakmış ki koca karının biri kalbur elinde bir içeri giriyormuş bir dışarı çıkıyormuş. Oğlan gelmiş nineye “Ne yapıyorsun böyle?” diye sormuş. Nine de “Ah, oğlum! Eve güneş girmiyor da kalburla eve güneş koyuyorum.” demiş. Köyde de evlerin hiç penceresi yokmuş. Oğlan “Kalburla güneş girmez nine ben koyayım güneşi.” demiş. Çıkmış evin üstüne büyükçe bir delik açıp delikten de güneş içeri girmiş. Artık köylüler de bunu görünce güneş koyduran geldi güneş koyduran geldi diye evlerine delik açtırmış. Oğlana da altın, para, hediye vermişler. Orada birkaç gün durduktan sonra oğlan yine yola çıkmış. Giderken giderken bir yer görmüş, bir suyun başında adamlar toplanmışlar. Kavgâ ediyorlarmış oğlan burada ne oluyor diye yanlarına varmış. “Dayılar, amcalar! Ne yapıyorsunuz?” demiş. Adamlar da ayaklarını suyun içine sokmuşlar. Hangisi hangisinin ayağı bulamıyorlarmış. Oğlana “Suyun içinde ayaklarımızı bulamıyoruz. Onun kavgâsını yapıyoruz.” demişler. Oğlan da “Durun, ben buluveririm.” demiş. Eline uzunca bir dal kesmiş. Dal parçasını suya sokmuş, çıkarmış, sokmuş, çıkarmış. Ayakları acıyınca herkes ayaklarını toplamış, sudan çekmişler. Artık ayak bulduran geldi ayak bulduran geldi diye oğlana türlü türlü hediyeler vermişler. Oğlan hediyelerini almış. Oradan da gitmiş.

Oğlan oradan da çıkıp gitmiş. Akşam olmuş. Bir eve misafir olmuş. Yemişler, içmişler. Yatma vakti gelmiş. Hadi yatalım, demişler. O evin de bir kızı varmış. Ortalığa bir döşek getirip sermişler. Kızın anasıyla babası bırakmışlar, gitmişler. Kızla oğlan o odada kalmışlar. Oğlan şaşırılmış bu işe. Kız mı yatacak bu yatağa ben mi yatacağım diye. Beklemiş,

beklemiş, dayanamamış iyice uykusu gelmiş. Yatağa yatmış. Yatmış ama bu sefer de uyuyamamış. Kız da seki de oturuyormuş. Oğlan yatınca kız da başlamış düşünmeye “Şimdi beni bu oğlana verseler bir oğlumuz olsa adını Selman koysak oğlumuz ölüverse. Çeyizleri babasına mı kalır bana mı kalır? Ah Selman'ım!” diye bir bağırması. Oğlan kalkmış. Anası babası ne oluyor, diye gelmişler. Kız düşündüklerini böyle böyle oldu diye anlatmış. Oğlan bakmış, orada da sıkılıyor gitmeye kalkmış. “Nereye gidiyorsun bakalım? Daha Selman' ın çeyizlerini böleceğiz.” demişler. Kızın ne kadar çeyizi varsa getirmişler, ortalığa dökmüşler. Bu anasına değdi, bu babasına da değdi diye paylaşmışlar. Oğlanınkileri çuvala doldurmuşlar. Oğlan çuvalı sırtına vurmuş. Kendi köyünden iyi yer yok deyip köyüne geri gelmiş. Akşam eve geldiğinde bir bakmış ev kalabalık. Millet yiyor, içiyor. “Ne oluyor bu kalabalık?” diye sormuş. “Kırk mevlidi okuyoruz. Gelinin yellendiği kırk gün olmuş. Onun mevlidini okutuyoruz.” Oğlan “Allah belanızı versin sizin.” demiş. Ama ne yapacak, gelmiş yine evine oturmuş (Özden, 2009, s. 642-644).

7. İki Kardeş

Bir karı kocanın iki oğlu varmış. Oğulları okula, babaları bağ kesmeye gidermiş. Anneleri ekmek yapar azlık olarak onlara koyarmış. Adam kazarmış kazarmış ekmek yiyeceği zaman ekmeği bulamazmış. Böyle böyle aradan zaman geçmiş, duruma dayanamayan adam karısına bana ekmek koymuyorsun diye kızmış. Karısı da “Madem bana inanmıyorsun bu sabah da ekmeğini kendin koy.” demiş Adam ekmeği çıkının içine koymuş, bayağı gitmiş. Bir dala azığını takmış. Yine ekmeği yiyeceği sırada bir karga gelmiş. Çantanın içine girmiş. Adam çantayı sıkmış, kargayı tutmuş, eve getirmiş. Karısına seslenmiş: “Ben düşmanımı buldum.” demiş. Kargayı altın kafese kapatmış. Orada karga yumurtlamış. O akşam da köye iki misafir gelmiş. Gece yarısı kimsenin ışığını bulamamışlar. O evde ışık yanıyor diye kapıya tıkladılmışlar. Kadın kapıyı açmış. Misafirler “Teyze, hiçbir yerde ışık bulamadık. Senin evinde ışık yanıyor. Neden ışık yanıyor?” Teyze de “Bizim evde hiç ışık yok.” Onlar da var diye ısrar etmişler. Kadın da “Bizim evde karga yumurtluyor, onun şavkı vurmuştur.” demiş. Misafirler bir bakmışlar ki karganın yumurtası altın “İlla bu yumurtayı bize sat. Biz 400 lira verelim.” demişler. Kadın da “Hiç bir yumurta 400 lira olur mu ay oğlum?” demiş. Misafirler de kadının daha çok istediğini düşünüp “500 lira verelim.” demişler. Kadın da kabul etmiş, anlaşılmışlar. Ondan sonra kadın düşünmüş düşünmüş. O karga yumurtladıkça benim başım belaya girecek diye kargayı kesmiş. Başını koca oğlana yüreğini küçük oğlana yedirmiş, gövdesini de atmış. Akşama da kocası gelmiş, bakmış kafeste karga yok sormuş. Kadın da yaptıklarını anlatmış. Adam da iyice çekişmiş (kızmış). Adam çekişince oğlanlar fırlamış, gitmişler. Giderlerken giderlerken bir yol ayrımına varmışlar. Tartışmaya başlamışlar. Biri diyormuş bu tarafa gideceğiz, biri diyormuş bu tarafa gideceğiz. O zaman demişler ikimiz de ayrı ayrı gidelim, iş arayalım. Koca oğlanın parmağında yüzük varmış, çıkarmış kardeşine takmış. “Kaybolursak buradan bilelim.” demiş.

Küçük oğlan gitmiş köyün birinde kahveci çırağı olmuş. Büyük de yolu şaşırmış, varmış bir çıkmaz yola. Orada da bir karınca, bir karga, bir aslan bir koyun etini paylaşamıyorlarmış. Oğlan durun ben size paylaştırıvereyim, demiş. Bir budunu kargaya, bir budunu karıncaya geri kalanını da aslana vermiş. Aslan “Arkadaş geçemediğin yerlerde ben gibi aslan ol kır, yar, git.” demiş. Karga “Uçamadığın yerlerde ben gibi karga ol, uç git.” Karınca “Giremediğin çıkamadığın yerlerde ben gibi ol da anahtar deliğinden gir.” demiş. Oğlan o çıkmaz yoldan geçemeyince karga olmuş. Daldan uçmuş, geçmiş. Uçarken uçarken İstanbul'a varmış. Bir sarayın tepesine konmuş. Sarayın önüne bir tartı kurulmuş. Padişah kızını evlendirecekmiş ama terazinin bir gözüne kız oturuyormuş bir gözüne kızla evlenmek

isteyen oğlan. Eğer oğlan kızıdan ağır gelirse padişah kızını verecekmış. Gelmezse o oğlanın kafasını kesecekmış. Herkes kızıdan hafif geliyormuş, kafaları kesiliyormuş. Derken akşam olmuş, oğlan karınca olmuş. Anahtar deliğinden kızın odasına girmiş. Kızın göğsünü ısırmış tam ısırıldığı sırada kız eliyle karıncayı tutmuş. O tutar tutmaz oğlan insan olmuş. Kız “İn misin pir misin?” Oğlan da “Karıncadan insanoğluyum. Ne inim ne pirim senin gibi Âdem'im.” demiş. Kız sormuş “Nasıl böyle oldun?” Oğlan da “Nasıl terazide ağır geldiğini dersin ben de sana bunu söylerim.” demiş. Kız da “Benim parmağında bir yüzük var ondan ağır geliyorum.” demiş. Oğlan da “Madem o yüzüğü bana tak ben ağır geleyim evlenelim.” demiş. Kız da oğlanı beğenmiş, yüzüğü vermiş. Ertesi gün mizan kurulmuş, kız gelmiş. Oğlan da kirli kıyafetler giymiş, perişan bir halde padişah askerlerine “Ben de tartılacağım.” demiş. Askerler padişaha oğlanı şikâyet etmişler. Padişah da “Ellemeyin tartılsın.” demiş. Oğlan tartılmış, ağır gelmiş. Askerler yine padişaha şikâyet etmişler. Padişah “Olsun nasip buymuş.” demiş. Oğlana para vermiş. “Git oğlum, yıkan üstünü başını değiştir.” demiş. Oğlan da güzel biri haline gelmiş. Düğünleri kırk gün kırk gece sürmüş. Padişah ihtiyar olduğu için padişahlığı da güveyine vermiş. Akşamın birinde eski padişah ellerini yüzüne koymuş düşünüyormuş. Oğlan da eşini yollamış. “Git babana sor düşünecek bir şey varsa beraber düşünelim.” demiş. Kız sormuş, babası da “Nasıl düşünmeyeyim kızım Yunanistan'dan haber geldi. 39 tabur asker istiyorlarmış. Onu düşünüyorum.” demiş. Oğlan bunu duyunca hemen atını eyerlemiş, atına binmiş. 39 tabur askeri toplamış. Eline kılıcını almış, harbe gitmiş. Denizin kenarına varmışlar. Askerlere ‘Yatın, dinlenin.’ demiş. Askerler uyumuşlar. Kendi silkelenmiş. Karga olmuş, denizden geçmiş oradan bir aslan olmuş, kılıcı almış bir tersinden bir düzünden düşmanı öldürmüş. Yeniden silkelenip karga olmuş bu tarafa geçerken deniz hindisi kargayı yemiş. Kendi askerlerinin içinde de bir asker varmış, o uyumamış. O oğlanı takip etmiş. Oğlanın öldüğünü görünce hemen onun kılığına girmiş. Askerlere “Hadi biz düşmanı öldürdük.” demiş. İstanbul'a dönmüş. Akşam olmuş, eve gelmiş. Padişahın kızı uyuyormuş, kapı kilitliymiş. Adam kapıyı tıklatmış. Kız kapı tıklayınca “Beyim çok yorgunum, kapıyı açamayacağım. Karınca ol da anahtar deliğinden gir.” demiş. Adam “Olamam sen aç kapıyı.” demiş. Kız “O zaman aslan ol da kapıyı kır. Babam zengin kapıyı yaptırır.” demiş. Adam aslan olamamış. Bu sefer de kız “Karga ol da bacadan gir.” demiş. Oğlan karga da olamayınca kız da kapıyı açmamış. Kız kapıyı açmayınca oğlan gitmiş. Kızı babasına şikâyet etmiş. “Ben bu kadar askeri kırdım, geçirdim. Senin kızın bana kapıyı açmıyor.” demiş. Padişah da o zaman “Kız yarın cellatlık.” demiş. Sabahleyin kızı getirmişler, boynuna ipi geçirmişler. Cellatlığın üç söz hakkı olurmuş. Kız “Benim kocam aslan olurdu, karga olurdu, karınca olurdu. Bu adam hiçbirini olamıyor. Bu

adam benim kocam değil.” demiş. Babası da 39 taburu toplamış, sopaya çekmiş. Olan biteni gören var mı, demiş. Topal bir asker “Ben gördüm. Senin güveyin bizi uyuttu. Karga oldu, denizi geçti. Aslan oldu düşmanlarla savaştı. Yine karga olup denizi geçerken deniz hindisi onu yuttu. Bu adam da güveyinin yerine geçti.” demiş. Padişah da bunu duyunca o adamı cellatlık yapmış. Kız da “Bana bir şinik altınla at ver. Ben kocamı kurtarmaya gideyim.” demiş. Babası da vermiş. Kız denizin kıyısına varmış. Deniz hindisi de hemen çıkmış. “Hah benim payım geliyor.” demiş. Kız deniz hindisinin karşısına dikilmiş. Hindi “Karnındaki kargayı gırtlığına kadar getirip gösteririrsen bir avuç altın vereceğim.” demiş. Hindi getirmiş gösterivermiş. Kız “Hindi gırtlığındaki kargayı avcumun ortasına koyuverirsen bir şinik altın vereceğim.” demiş. Hindi de bunu duyunca kargayı kızın avcuna koyuvermiş ama karga avucundan uçmuş. Hindi de bu sefer de kızı yemiş. Karga da oğlan olmuş, ata binmiş. Oraya yakın bir köye gelmiş. Orada da bir ağa varmış. Her gün çoban tutarmış. Çoban sığırları aç getirince o çobanı değiştirmiş. Oğlan bu ağaya çoban olmuş. Sığırları almış, deniz kenarına gütmeye götürmüş. Sığırları görünce hindi hemen yiyeceğim diye çıkmış. Oğlan aslan olmuş hindiyle boğuşmuşlar, güreşmişler. Hayvanlar da bu sırada karınlarını doyurmuşlar. Akşam olmuş, oğlan eve gelmiş hayvanların karınları sırtına çıkmış. Halk nasıl bu sığırlar böyle oldu diye hem sevinmiş hem şaşırılmış. Ertesi sabah ağa karısına “Ben çobanın arkasına gideceğim. Bakalım bu sığırları nerede götürüyor, bakacağım.” demiş. Arkalarına düşmüş, gitmiş deniz kenarına gelince ağa saklanmış hemen hindi çıkmış oğlan da aslan olmuş. Güreşirlerken aslan demiş “Bir yudum su ile bir lokma ekmek olsa ben senin canını çıkarırım.” Hindi de “Bir yudum suyla bir lokma Âdem eti olsa ben senin canını çıkarıveririm.” demiş. Ağa da bunları duymuş. Hemen aslana bir damla su ile bir parça ekmek vermiş. Aslan güçlenmiş hindiyi yenmiş. Hindinin karnında kilidi varmış. Aslan hemen kilidi bulmuş. Hindiye ikiye bölmüş. Aslan da oğlan olmuş. Hindinin karnından kızı çıkarmış. Ondan sonra evlerine gelmişler. Oğlan padişahlığa devam etmiş. Öteki küçük oğlan da kahveci çıraklığından usanmış. Yola çıkmış gidiyormuş. Oğlanın ağzından akan salyalar altın oluyormuş, yollara saçılıyormuş. Oğlan farkına varmıyormuş yolun kıyısında bir saray varmış. Sarayda bir kız varmış. Oğlanı görmüş. Kızın 39 tane halayığı varmış. Birine demiş ki “Oğlanı getirin.” Oğlanı kızın yanına getirmişler. Kız sormuş “Senin ağzından akan salyalar ne için altın oluyor?” Oğlan da “Bana anam karga yüreği yedirdi de onun için.” demiş. Kız oğlana içirmiş içirmiş, oğlanın da gönlü dönmüş kusmuş. Kusunca da yürek çıkmış. Kız hemen yüreği almış. Kendi yutmuş oğlanın da gözlerini çıkarmış. Oğlanı küllüğe attırmış. Oğlan küllükte otururken bir kuş gelmiş, ötüyormuş. Kuş “Ey oğlan! Sağ elini sağ cebine sol elini sol cebine sok gözlerine sür.”

demiş. Oğlan da öyle yapmış. Gözleri takılmış. Ondan sonra da dağlara çıkmış, gitmiş. Giderken giderken dalın birinde karga karayemiş yemiş. Onu yiyince kara eşek olmuş. Yine ortalıkta gezerken bir bahçeden üzüm yemiş, insan olmuş. Oradan dönmüş yemiş toplamış, üzüm toplamış kızın sarayının önüne gelmiş. Sarayın önünde “Yemişçi geldi! Yemişçi geldi! Tadına bak da al!” diye bağırmaya başlamış. Kız halayıklarından birini yemişi al da gel, diye yollamış. Oğlan tadına bak diye yedirmiş halayığa halayık eşek olmuş. Oğlan hemen dama bağlamış kız da gidip gelen olmayınca halayıkları bak da gel diye bir bir yollamış. Oğlan da hepsine yemiş yedirmiş, eşek yapmış, dama bağlamış. En sonunda kız da merak etmiş. Kendisi inmiş Oğlan da illa kıza tadına bak diye yemişi yedirmiş. Onu da eşek yapmış. Ondan sonra semerciye gitmiş. “Bana 40 tane semer yap ama 40'incısı süslü püslü olsun.” demiş. Eyerleri hepsine giydirmiş. Kendi de kızın üstüne binmiş. Tuz Gölü'ne tuz almaya gitmiş. Eşeklerin hepsine birer kilo tuz sarmış, kıza iki kilo sarmış, bir de üstüne binmiş. O sırada askerlere denk gelmiş. Askerler “Niye bu eşekleri bu kadar sardın da buna daha çok sardın bir de üstüne bindin?” diye kızmışlar. “Bunun üstünden in.” demişler. Oğlan “İnmem Allah inmem!” diye karşı durmuş. Oğlanı padişaha şikâyet etmişler. Padişah çağırın gelsin, demiş. Oğlan da “Padişahın sarayına eşekten inmeden çıkarsak gelirim.” demiş. Artık askerler kabul etmek zorunda kalmışlar. Oğlan eşekle yukarı çıkmış. Padişah oğlanla eşiği görmüş, “Ne kepezelik bu!” diye iyice kızmış. Kızarken oğlanın parmağındaki yüzüğü görmüş. Oğlanın kardeşi olduğunu anlamış. Hemen sarmaş dolaş olmuşlar. Padişah “Hemen yıkan paklan üstünü değiştir.” demiş. Oğlan “Yok, bu eşekle evlenirsem öyle yaparım.” demiş. Padişah illa olmaz dediyse de oğlan ısrar etmiş. Padişah hoca getirmiş, “Hoca olur derse evlendireceğim.” demiş. Oğlan hemen hocaya yemiş yedirmiş, eşek yapmış. Dama götürmüş, dövmüş dövmüş. Kabul ettirmiş hoca da padişaha evlenebilir, demiş. Padişah da kabul etmiş. Tam evlenecekleri sırada oğlan eşiğe üzüm yedirmiş, kız yapmış. Abisine de olanları söylemiş. Düğünleri kırk gün kırk gece düğün sürmüş, beraber yaşayıp gitmişler (Özden, 2009, s. 651-656).

8. Vezirin Oğlu Cefa'yla Padişahın Oğlu Sefa

Ülkenin birinde bir padişahla veziri bayram sabahı denizin kıyısında geziyorlarmış. Padişahın da vezirin de çocuğu yokmuş. Gezerken “Of, of! Çocuklarımız olsaydı biz de onları giyindirip gezdirseydik.” demişler. Onlar öyle konuşurlarken oradan bir dede çıkmış bir elmayı dörde bölmüş. “Bu parçaların birini karılarınız yiyecek birini kendiniz yiyeceksiniz. Sizin de çocuğunuz olacak. Adlarını ben koyacağım. Sakın ben gelmeden ad koymayın.” demiş. Dedenin dediği gibi padişahla vezirin birer oğlanları olmuş. Adlarını koymamışlar. Çocuklar büyümüş, insanlar onlara adsız bey diyorlarmış. Çocuklar “Bizim halimiz ne olacak? Herkes bizimle eğleniyor bizim adımızı koyun.” demişler. Anneleri babaları da çocuklara hak vermişler. Bir gün pilavlar pişmiş, halk toplanmış, ad koyacaklarmış. Dede çıkmış meydana “Vezirin oğlu Cefa, padişahın oğlu Sefa.” demiş, kaybolmuş. Çocukların adlarını da öyle koymuşlar. Çocuklar okuma çağına gelince yerin altında bir odada ders yapmaya başlamışlar. Oraya hiç gün ışığı girmiyormuş. Bir gün çocuklara yemek gelmiş, içinden kemik çıkmış. Çocuklar bu kemiği birbirlerine atıp oynasirlarken kemik duvara denk gelmiş, duvar delinmiş. İçeri bir aydınlık girmiş. O aydınlıkla duvara “Dış denizdeki Gülizar Hanım” yazılmış. Padişahın oğlu bunu görünce bayılmış. O bayılınca hemen vezirin oğlu padişahın oğlunu öldürdü diye vezirin oğlunu götürüp hapse kapatmışlar. Padişahın oğlu vezirin oğluna ağa dermiş. Padişahın oğlu ayılınca “Ağam nerede? Çabuk getirin.” demiş. Hemen vezirin oğlunu getirmişler. Padişahın oğlu ağa “Ben dış denizdeki Gülizar Hanım'a âşık oldum. Onu alacağım, senle onu aramaya gidelim.” demiş. Vezirin oğlu da olur, demiş. Bunlar babalarından izin alıp düşmüşler yola. Gitmişler, gitmişler. Akşam olmuş. Orada bir han varmış hana girmişler. Ateşin başında bir dedecik oturuyormuş. Hemen oğlanların önüne bir sofraya koymuş. Sofra kendi kendine konuyormuş, kimin koyduğu görünmüyormuş. Arkasından gece olmuş. İki tane yatak yapılmış, yine yatakları da yapan belli değilmiş. Padişahın oğlu azıcık safmış, hemen uyumuş. Vezirin oğlu da kurnazmış. O uyumamış. Gece hanın sahibine bir kız varmış.

Kız -Baba, baba! Misafirlerimiz kim?

Dede -Vezirin oğlu Cefa, Padişahın oğlu Sefa.

Kız -Nereye gidiyorlar?

Dede - Dış denizdeki Gülizar Hanım'a almaya.

Kız - Getirebilecekler mi?

Dede -Filan yerde kara taşın altındaki kırbacı alabilirlerse getirecekler alamazlarsa getiremeyecekler, demiş.

Kara taşın altındaki kırbaç alınmazsa denizde fırtına olurmuş, gemiler geçemezmiş. Vezirin oğlu bunları duymuş. Sabah olmuş, kalkmışlar, yola düşmüşler. Vezirin oğlu kırbacı bulmuş. Gülizar Hanım'ın yanına geçmişler. Gülizar Hanım da tılsımlıymış. Evvelden padişahın oğlunu biliyormuş, o da ona âşıkmiş. Sarayı varmış, cariyeleri varmış. Oğlanlar saraya girmişler. Gülizar Hanım Biz seni götürmeye geldik, demişler. Gülizar Hanım kabul etmiş, Cariyelerini gece olunca kandırmış, oğlanlarla kaçmış. Denizi geçmişler. Vezirin oğlu kırbacı yerine koymuş. Gelirken kaldıkları hana varmışlar. Bu sefer de üç kişilik sofraya koymuş, üç kişilik yatak serilmiş, yatmışlar. Vezirin oğlu yine uyuyamamış. Kızla babası konuşmaya başlayınca vezirin oğlu onları dinlemiş.

Kız - Baba Gülizar Hanım'la padişahın oğlu evlenebilecekler mi? (Gülizar Hanım'a evvelden padişah da âşıkmiş.)

Dede - Evlenecekler ama babası oğluna yolda donmasın diye bir kürk yollayacak. Oğlan kürkü giyecek, helak olacak. Kız babasına kalacak.

Kız - Başka ne olacak?

Dede - Ondan sonra babası oğluna binsin diye bir at yollayacak. Oğlan ata binecek helak olacak, kız babasına kalacak.

Kız - Daha başka ne olacak baba?

Dede - Evden içeri girerken oğlana şerbet verecekler. Oğlan şerbeti içecek, helak olacak. Kız babasına kalacak.

Kız - Başka?

Dede -Bunların hepsini atlatırlarsa gerdeğe girdikleri zaman babası odaya anzahra (ejderha) gönderecek. Anzahra oğlanı sokacak. Kız babasına kalacak. Bunları duyup da söyleyen de önce âşık kemiğine, sonra dizlerine, sonra beline sonra, boynuna kadar en sonunda da temelli taş olacak, demiş

Vezirin oğlu bunları duymuş. Sabah olmuş, yola çıkmışlar. Giderken giderken bir kürk gelmiş. Vezirin oğlu hemen kürkü parçalamış, atmış. Padişahın oğlu “Ağa niye öyle yaptın? Donduk, giyerdik.” demiş. Vezirin oğlu “Sen anlamazsın.” demiş. Yine giderken giderken bir at gelmiş. Vezirin oğlu hemen atı öldürmüş, atmış. Padişahın oğlu “Ağa niye öldürdün? Birimize at yoktu. Üçümüzün de atı olurdu.” demiş. Vezirin oğlu yine “Sen anlamazsın.”

demiş. Gitmişler, gitmişler saraya varmışlar. Düğün dernek kurulmuş. Herkes onları bekliyormuş. Kapıdan girerlerken padişahın oğluna bir bardak şerbet vermişler. Vezirin oğlu hemen şerbeti almış, yere atmış. Arkasından düğün olmuş. Gerdek evine girmişler. Vezirin oğlu da karyolanın altına saklanmış. Onlar uyuyunca hemen bir anzahra çıkmış. Vezirin oğlu onu tutmuş öldürmüş. Bu sefer de vezirin oğlu gerdek evine girdi diye tutmuşlar vezirin oğlunu hapse kapatmışlar. Sabahleyin padişahın oğlu kalkmış “Ağam nerede?” demiş. “Ağa senin evine girdi diye biz onu hapse kapadık.” demişler. Padişahın oğlu “Ağam anzahrayı öldürmek için girdi, çıkarın onu.” demiş. Vezirin oğluna varmışlar. “Biz seni buradan çıkarız ama anzahranın olduğunu nereden bildiğini söylersen çıkarırız.” Vezirin oğlu da başlamış anlatmaya. Herkes onun ağzına bakıyormuş. Her şeyi anlatınca vezirin oğlu aşağıdan yukarıya kadar taş olmuş, ortalığa yuvarlanmış. Herkes vezirin oğluna ne oldu diye şaşırmış. Gülizar Hanım hemen gelmiş tılsımı olduğu için her şeyden haberi varmış. Serçe parmağını kanatmış. Kanını taşın üstünde gezdirmiş, vezirin oğlu eski haline dönmüş. Ona da bir kız bulmuşlar. Düğünleri kırk gün kırk gece sürmüş, muratlarını ermişler (Özden, 2009, s. 664-667).

9. Hacı Kızı

Bir varmış bir yokmuş. Bir ana babanın oğluyla kızı varmış. Bunlar hacıya gidecek olmuşlar. Kızımızı kime koyalım, kime koyalım diye düşünürken köy hocasına koyalım demişler. Kızlarını odanın birine kapatmışlar. Köy hocasına kapının budak deliğinden yiyeceğini içeceğini vereceksin demişler. Kız yemekleri serçe parmağı ile almış. Köy hocası yiyecekleri bir verirken iki verirken kızın serçe parmağını çok beğenmiş. “Ya rabbim parmağı güzel olanın kendisi ne kadar güzeldir?” demiş. Ben bunu nasıl kandıracağım da göreceğim diye düşünmeye başlamış. Bunu hamamcı koca karıya anlatmış. Hamamcı koca karı “Ay oğlum! Ben onu çabuk yola getiririm.” Hoca “Nasıl getireceksin?” diye sormuş. Koca karı “Ben bir yolunu bulurum.” demiş. Varmış kapıyı tıklatmış. Kız da “Kim o?” demiş. Hamamcı koca karı “Ben hamamcıyım.” demiş. Kız “Kapıyı açamam anam babam beni köy hocasına teslim etti.” demiş. Kocakarı da dönüp gitmiş. Ama ikinci sefer yine gelmiş. Kapıyı tıklatmış. Kız yine “Kim o?” demiş. Hamamcı kocakarı “Benim aman kızım filanca yere büyük adamlarla kadınlar geldi. Sen gelmeyince oyuna kalkmıyorlar.” demiş. Aman dediyse yaman dediyse kızın gönlünü yapmış. Kapıyı açtırmış. Kızı giyindirmiş, kuşandırmış. Kız hiç yol yolak bilmezmiş. Onun için kız bir eline arpa bir eline buğday almış. Koca karının arkasından saça saça gitmiş. Varmış ki bir hamama hoca soyunmuş eline bir dümbelek almış çalıp oturuyormuş. Hamamcı kocakarı kız hocanın yanına oturtmuş kapıyı da üstlerinden kilitlemiş. Hoca kıza “Sen benimsin, ben seninim.” “Eh, madem öyle önce iyice bir yıkanalım.” demiş. Kız hocaya basmış sabunu, basmış sabunu. Hocayı bayılana kadar sabunlamış, takunyayla da başına vurmuş. Hoca temelli bayılmış. Bayılınca kız kapıya bir asılmış, kapı açılmamış. İkinciye bir daha asılmış kuvvetlice. Kapı kilidi ile beraber sökülmüş. Kız arpa buğday yoluna düşüp, yürümüş. Evine girince Hamamcı koca karı gelmiş. Hocayı öyle görünce “Biz ne yapacağız? Başımıza gelene bak!” demiş. Hocanın da aklı başına gelmiş. “Sen hiç kayırma. Ben onun anasına babasına bir mektup yazayım da görsün.” demiş. “Kızının başından atlamadık kedi köpek kalmadı.” diye mektup yazmış. Mektup kızın ana babasına varmış. Varınca “Bizim öyle kızımız yok.” demişler. Oğlan kardeşini yollamışlar. “Kızı kes gömleğini kana bula bize getir.” demişler. Oğlan kardeşi köylerine gelip kardeşinin kapısını tıklatmış. Kız “Kim o ?” demiş. Oğlan “Benim kardeşimim.” demiş. Kız “Benim kardeşim buraya gelemmez, benim kardeşim anamın babamın yanında hacıda.” demiş. Oğlan ertesi gün yine kapıyı tıklatmış, kızın niyetini anlamak için kardeşimim demiş. Kız yine “Benim kardeşim hacıda.” demiş. Oğlan üçüncüye yine kapıyı tıklatmış. “Kardeşin olsam nereden bilirsin?” diye sormuş. Kız “Parmağındaki

yüzüğünden bilirim.” demiş. Oğlan bu sefer anahtar deliğinden parmağını uzatmış. O zaman kız bilmiş. Kapıyı açmış, sarmaş dolaş olmuşlar. Oğlan, seninle annemin babamın yanına gideceğiz diye kızı kandırmış. Kız da sevinmeye başlamış. Kardeşinin onu keseceğinden haberi yokmuş. Kazları kesmişler, mantı yapmışlar. Hazırlıklarını tamamlayıp yola çıkmışlar. Giderken giderken bir çamın dibine oturmuşlar. Oturunca oğlanın gözleri sulanmaya başlamış. Kız “Kardeşim niye ağlıyorsun?” demiş. Oğlan da “Bir şeye ağlamıyorum.” demiş. Kızı kesmeye de kıyamamış. Kıyamayınca kızı çama bağlamış. Kızın serçe parmağını kesmiş, gömleğini kana bulayıp torbaya koymuş. Anasına babasına götürmüş. Kız bir yandan ağlıyormuş bir yandan da ilahiler söylüyormuş:

Ağam beni çama bağladı,

Bağladı da parmağımı kesti kana buladı.

Ağlarken ağlarken kız kendini ipten kurtarmış. Bir çeşme başına varmış, kabağın üstüne çıkmış. Beyin oğlu da çeşmeye at sulamaya gelirmiş. Kızın şavkı oluğun içine vurmuş. At da su içmiyormuş. Beyoğlu atı bir çekmiş, iki çekmiş. Beyoğlu Allah Allah benim bu at niye su içmiyor diye düşünmüş. Bir bakmış ki kavak ağacının üstünde dünya güzeli bir kız. Beyoğlu kıza sormuş “Ne yapıyorsun sen orada in misin cin misin?” Kız da “Ben in de değilim cin de değilim. Senin gibi insanım.” diye söylemiş. Beyoğlu aşağı inmesini söyleyince kız aşağı inmiş. Beyoğlu kızı atın arkasına bindirdikten sonra eve götürmüş. Beyoğlu ile kız evlenmişler. Üç tane çocukları olmuş. Kız çocuklarını uyuturken ninni söylemiş:

Ben bir hacı kızdım ninni,

Kafeste beslenen kuzuydum ninni.

Beyoğlu da ahırda at kaşağılıyormuş. Yukarı çıkmış. “Kız senin de anan baban var mıydı?” demiş. Kız da “Elbette, ben yerden mantar gibi mi çıktım?” Beyoğlu “Anan baban nerede?” demiş. Kız da “Hacıdalar.” demiş. Beyoğlu da “Ben seni onların yanına götüreyim.” deyip hazırlanmaya başlamışlar. Kırk tabur askerle Arap lalayla yola çıkacakları vakit Beyoğlu'na haber gelmiş, acele işi çıkmış. Beyoğlu da karısını Arap lala ve askerlerle yollamaya mecbur olmuş. Arap lalayla çocuklar, kız yola çıkmışlar. Arkalarında da beş tabur asker varmış. Arap lala kızı sevmiş. Giderken giderken “Bana teslim olur musun?” demiş. Kız da “Olmam.” demiş. “Çocuğunun birini keserim o zaman.” demiş. O da “Kes.” demiş. Birini kesmiş onu bir yere gömmüşler. Giderken giderken lala kıza “Teslim olur musun?” demiş. Kız da yine “Olmam.” demiş. Lala İkinci çocuğu da kesmiş. Yine giderken giderken kız yine

teslim olmayınca lala üçüncü çocuğu da kesmiş. Lala “Bana teslim olmazsan seni de keserim.” demiş. Kız “İyi beni de kes ama ben bir abdest alayım.” demiş. Lala “Sen kaçarsın.” demiş. Kız da “Kaçarsam belimden urgan bağla.” demiş. Abdest ibrigini almış. Lala da belinden bağlamış. Kız gitmiş bir çalının başına, belinden urganı çözmüş. Abdest ibrigini bağlamış, kendi de kaçmış. Lala asılırmış asılırmış urgana takır takır bir ses gelirmiş. “Ha demiş sıra sana geldi, gelmiyorsun.” Sonunda gelmiş. Bakmış ki abdest ibrigi “Eyvah!” demiş. Hemen arabaları durdurmuş, askerlere bağırarak. “Hey askerler! Ağam karısını daldan tuttu da kuş gibi kaçtı, gitti.” demiş.

Hemen durmuşlar Beyoğlu'na bir haber salmışlar. Hep beraber kızı aramaya başlamışlar. Kız da giderken giderken bir açılıp örtülen kayadan geçiyormuş. Kaya saçının bir tutamını koparmış. Kız bir çeşmenin başında elini yüzünü yıkamış, izlerini koymuş. Gitmişler gitmişler bir çobana rast gelince “Sen üstündekileri bana ver. Ben de ne kadar elbisem altınım, incim varsa sana vereyim.” demiş. Çobanla anlaşmışlar. Kız çoban kılığına girmiş. Kız annesigilin oraya varmış. Kapılarının önündeki dibek taşına oturmuş. Kızın anası görmüş. “Ay, şu taşta oturan çobanın gözleri aynı benim kızımın gözlerine benziyor.” demiş. Kızın babası da “Aman kadın ne arasın, kız kesildi ya!” demiş. Kadın Biz bunu çoban tutalım. O zaman da hacda altı sene duruyorlarmış. Kızı kaz çobanı tutmuşlar, kız kazları gütmeye başlamış. Gelelim Beyoğlu'na... Beyin oğlu da karısını arıyormuş. Artık arap lala, hoca, hamamcı koca karı hepsi beraber arıyorlarmış. Gelirlerken gelirlerken açılıp örtülen kayaya gelmişler. Beyoğlu kayadaki karısının saçını tanımış, feryat etmeye başlamış:

İki Kaya arasında buldum senin saçını,

Ne yaptım bilemedim kabahatimi suçumu,

Gece yarısı kaldırdım seni ölünü,

Ne yaptın Arap, ne yaptın Fellah Nazlı hurime?

Arap lala “Bey ağa ben senin hurini ne yapayım? Sen onu daldan tuttun da kaçtı.” demiş.

Beyoğlu da “Yürü bakalım.” demiş. Yürümeye başlamışlar. Giderken giderken çeşmenin başına varmışlar. Beyoğlu çeşmedeki karısının izlerini tanımış.

Hurimin pınarları hör gibi akar,

Hurimin kokusu burnuma kokar,

Üç çifte kuzularım ciğerim yakar,

Ne yaptın Arap, ne yaptın Fellah Nazlı hurime?

Arap yine “Ben ne yapayım? Daldan geldi dağa gitti.” demiş. Giderken giderken varmışlar. Anasıgilin evine hepsi misafir olmuşlar. Artık Beyoğlu her yerden haber arıyormuş. Akşam olmuş, hepsi oturmuşlar. Beyoğlu “Herkes mesel söylesin, başından geçeni anlatsın.” demiş. O diyormuş ben bir şey bilmem, öteki diyormuş ben bir şey bilmem. Kızın anası demiş ki “Aşağıda bir kaz çobanı var. Bakalım o çok şey her şeyleri bilir onu da çağıralım.” demiş. Kadın gitmiş, çağırmış. Kaz çobanı gelmiş. Kapının arkasına oturmuş. Ona herkes başından geçeni anlatacak, demişler. Kaz çobanı “Ben bir şey bilmem.” demiş. Beyoğlu “Bilirsin, bilirsin. Anlat bakalım.” demiş. “İyi o zaman. Ben anlatırım ama helaya gidecekler varsa gitsin, gelsin. Ben başladım mı kapıyı kilitleyeceğim. Kapı hiç açılmayacak.” demiş.

Kız başına gelenleri anlatmaya başlamış. Sıra hocayı anlatmaya gelmiş. Hoca “Beni bırakın helaya gideceğim.” demiş. Kız buraya yapmasını kendisinin temizleyeceğini söylemiş. Sıra hamamcı koca kariya gelmiş. Kız söylediklerinin aynısını hamamcıya da söylemiş. Sıra Arap lalaya gelmiş. Çocukları kesmiş deyince Arap lala “Beni koyuverin!” dese de çoban ‘Kapıyı açmak yok.’ demiş. Sen nereden duydun, bunları nereden biliyorsun dedilerse de Beyoğlu çobanın ağzının içine girecekmiş. Mesel bitmiş. Çoban silkinivermiş. “Bu demiş anam, bu babam bu hamamcı kocakarı, bu hoca, bu Arap lala, bu da kardeşim. Amma kardeşim beni kesmedi. Ne geldiyse başıma bunların yüzünden geldi.” demiş. Beyoğlu sormuş “Kırk katır mı mı kırk satır mı?” Onlar da demişler “Kırk satır istemem kırk katır verin, buradan gidelim.” demişler. Kırk katır vermişler, katırların kuyruklarını birbirine bağlamışlar. O katırlar onların etlerini her birinin ayrı bir dalda koymuşlar, parça parça yapmışlar. Kızın babası “Çocuklar nerede?” demiş. Kız “Filan yere feşmen yere gömdük.” demiş. Çocukların gömüldüğü yere gitmişler. Babaları “Dua edince, âmin dersiniz.” O dua etmiş, onlar “Âmin!” demiş. Çocuklar da yavaş yavaş yerin altından çıkmışlar. Artık hep birlikte köylerine gelmişler, geçinip gitmişler (Özden, 2009, s. 675-680).

10. Geyik Oğlanla Ablası

Bir karı kocanın oğluyla kızı varmış. Anneleri ölünce babaları başka biriyle evlenmiş. Üvey anne bu çocukları istememiş. “Kocasına illa bunları götür.” demiş. Adam olmaz dediyse de karı üstelemiş. Adam da kabul etmiş. Çocukları evden kovmuşlar.

Kız büyükmüş, oğlan küçükmüş. Abla kardeş ağlaya ağlaya yola düşmüşler. Giderken oğlan susamış bir yerde su görmüş. Tam içeceği vakit kız “İçme kardeşim, o öküz izi. Bundan içersen öküz oluverirsin.” demiş. Oğlan başka yerde su görmüş. Kız yine “İçme kardeşim. Bu ayı izi ayı olursun. Şimdi çeşme buluruz.” demiş. Yine giderken oğlan artık dayanamamış. Orda bir izden su içmiş. Meğersem o da geyik iziymiş. Oğlan suyu içince bir tarafı insan bir tarafı geyik olmuş. Az daha yürümüşler. Bir çeşmenin başına varmışlar ama iş işten geçmiş. Çeşmenin başında akşam olmuş. Gece gidecek yerleri yokmuş. Çeşmenin yanında orman varmış. Kız geyik kardeşini ormana sokmuş. Orada bir kavak varmış. Kız kavağa “Eğil kavacığım.” demiş. Kavak eğilmiş, kız kavağa çıkmış. “Doğrul kavacığım doğrul.” demiş. Kavak doğrulmuş. Kendisi de gece kavağın üstünde kalmış. Sabah olmuş, güneş doğmuş. Kızın güzelliği de çeşmenin oluğuna vuruyormuş. O çeşmeden de Beyoğlu her sabah at suluyormuş. O sabah yine gelmiş. Her sabah su içen at o sabah içmiyormuş. Oluğun başına gelip gelip geri kaçırıyormuş. Beyoğlu da şaşırılmış. Bir o yanına bir bu yana bakmış. Niye içmiyor diye bir de yukarı bakmış. Bakmış ki kavakta güzel bir kız oturuyor. Beyoğlu kıza “İn misin cin misin? Aşağı in senin yüzünden atım su içmiyor.” deyince kız “İn de değilim cin de senin gibi Âdem evladıyım. Aşağı inmeme.” demiş. Ondan sonra Beyoğlu oradan çıkmış, gitmiş. Gitmiş ama akıllı kız da kalmış. Her sabah kızı indirmek için geliyormuş. Akşama kadar kavağı kestiriyormuş. Kızın geyik kardeşi de sabaha kadar kavağı yalayıp eski haline getiriyormuş.

Hâl böyle olunca Beyoğlu da ninenin birine “Sen o kızı indiriver.” diye para vermiş. Nine de çamaşırlarını almış. Çeşmeye gelmiş, Beyoğlu da ninenin arkası sıra gelmiş, saklanmış. Nine çamaşır tavasını mahsus ters koymuş. Kız oradan dayanamamış, bağırılmış. “Nine öyle olmadı.” demiş. Nine de “Kızım gözüm başım görmüyor, in de düzeltiver.” demiş. Kız “Eğil, kavacığım, eğil.” demiş. Aşağı inmiş kız inince Beyoğlu tutmuş. “Ben seni eve götüreceğim.” demiş. Kız da “Sen beni eve götürürsün ama benim burada ormanın içinde geyik kardeşim var.” demiş. Beyoğlu da “Olsun, varsın onu da götürürüz.” demiş. Almış, götürmüş. Evde de Beyoğlu'nun karısı varmış. Kızı da karısının üstüne kuma almış. Yemişler, içmişler. Akşam olmuş. Yataklar serilmiş, yatmışlar. Geyiğe de alt başa yatak yapmışlar. Geyik gece kalkıyormuş. Şu ablamın ayağı, şu eniştemin ayağı, şu da kara kızın

ayağı deyip Beyoğlu'nun ilk karısının ayaklarını itekliyormuş. Aradan zaman geçmiş, kız hamile kalmış. Evdeki kadının da çocuğu olmuyormuş. Kadın iyice kıskanmış. Bir gün evdeki kadın kıza “Senin giydiğin epey oldu artık kirlenmişsindir. Hadi ben seni hamama götüreyim.” demiş. Beyoğlu’na “Biz hamama gideceğiz.” diye söylemişler. Hazırlanmışlar, gitmişler. Hamam da denizin kıyısındaymış. Hamamdan gelirken kadın kızı denize ittirmiş. Geyik de bunları görmüş. Eve kara kız kendi başına gelmiş. Beyoğlu “Hani öteki nerede kaldı?” diye sorunca kara kız da “Aman Beyoğlu sen onu daldan getirdin. Dallara çıktı, gitti. Ne bileyim ben?” demiş. Beyoğlu da inanmış. Akşam olmuş, yatmışlar. Geyiğe de yatak yapmışlar. Geyik gece yine kalkmış. Eniştesinin ve kara kızın ayağını bulmuş. Ablasının ayağını bulamayınca kara kızın ayağını ittirmiş.

Kara kız da iyice sinirlenmiş. Geyiğin döşeğini başka bir yere yapmışlar. Bu sefer de geyik kara kızın ayakkabılarını atıyormuş. Aradan zaman geçmiş. Kara kız hamileymiş. Kocasına “Benim canım geyik eti istiyor. Bu geyiği keselim.” demiş. Adamı razı etmiş. Artık urganlar yağlanıp bıçaklar bileylenmiş. Geyik de bunları duyuyormuş. Sabahleyin erkenden ablasının düştüğü yere kaçıp gitmiş. İki gözü iki çeşme suyun başına dikilmiş:

Ablacığım! Ablacığım!

Urganlar yağlandı,

Bıçaklar bilendi,

Beni kesecekler, ne yapacağız?

Oğlan böyle deyince denizden ses gelmiş:

A gülüm! A gülüm!

Hüda peştemalim belimde,

Altın tasım elimde,

Muhammed'im kolumda,

Ben bir balık karnındayım.

Ne gelir benim elimden?

Ağlamışlar, sızlaşmışlar. Geyik yine yerine gelmiş. “Geyik geldi, bir daha kaçırmayalım.” demişler ama geyik sabah yine kaçmış. Aradan günler geçmiş. Geyiğin nereye gittiğini merak eden Beyoğlu, o gece uyumamış. Sabah geyiğin ardına düşmüş. Geyik varmış denizin başına dikilmiş:

Ablacığım! Ablacığım!

Urganlar yağlandı,

Bıçaklar bilendi,

Beni kesecekler, ne yapacağız?

Beyoğlu da dinliyormuş. Denizden yine ses gelmiş:

A gülüm! A gülüm!

Hüda peştemalim belimde,

Altın tasım elimde,

Muhammed'im kolumda,

Ben bir balık karnındayım.

Ne gelir benim elimden?

Derken Beyoğlu saklandığı yerden çıkmış, geyiği tutmuş. “Ne söylüyordun, bir daha söyle?” demiş. Geyik aynı şeyleri tekrar söylemiş. Hemen Beyoğlu gitmiş ne lazımsa getirmiş, balığı çıkarmışlar, karnını açmışlar. Kıza bir bakıyorlar ki orada daha da güzelleşmiş. Bir de kucağında dünya güzeli bir çocuk, alıp eve gelmişler. Kız her şeyi anlatmış. Evdekine de kırk katır mı, kırk satır mı demişler. Kadın da “Kırk satır istemem, kırk katır olsun da anama giderim.” demiş. Kadına kırk katır vermişler. Katırın kuyruklarının altına da birer kangal diken koymuşlar. Katırların arkasından vurmuşlar. Katırlar da yarışa yarışa dağlardan kadınla beraber dağılıp gitmişler. Ötekiler de muradına ermiş (Özden, 2009, s. 852-855).

11. Misgebe Çelebi

Bir varmış bir yokmuş. Allah'ın kulu çokmuş. Hint ülkesinde bir padişah varmış. Bu padişahın bir kız varmış. Kız erkek kardeşinin olmasını ister ve bunu babasına söylemiş. Ama padişahın bir oğlu olmamış. Kız da babasından kırk kilo bal ile kırk kilo mis ister. Kız bunları kırk gün boyunca yoğurarak erkek kardeşini yapar. Otuz dokuzuncu gün akşam olunca Allah'tan kendisine bir erkek kardeş vermesini isteyerek dua eder. Kız sabah uyandığında duasının kabul olduğunu bir erkek kardeşinin olduğunu görür. Padişahın kızı çok kardeşinin olduğuna çok sevinir. Bu durum Yemen'e kadar duyulur. Yemen padişahının kızı büyük bir gemi hazırlatır ve çocuğu kaçırmaya Hint ülkesine gider. Gemiye gören Hint halkı çok merak eder. Padişah halka gemiyi gezme izni verir. Geminin ününü duyan padişahın kızı kardeşiyle gemiyi gezmek için babasından izin ister. Padişahın gönlü razı gelmez. Ama kız kardeşiyle beraber gemiye gider. İki kardeş gemiyi gezer. Onların geldiğini haber alan Yemen padişahının kızı mis kokulu kardeşin gemiden çıkmasına izin vermez, kapıları kapatır. Mis kokulu çocuğu kendi ülkesine kaçıtır. Hint padişahının kızı çaresizce saraya gider. Babası sözünü dinlemediği için ona çok kızar. Kız kardeşini kurtarmak için eski kıyafetler giyerek Hindistan'dan Yemen'e doğru yola çıkar. Yolculukta parası biter. Çobanlık yapar. Başındaki işkembeden dolayı herkes ona 'Keloğlan' der. Yemen'e vardığında saraydaki kazların çobanı olur. Sabahları kazlara çobanlık eder. Bir gün Yemen padişahının kızını kardeşini kardeşiyle oynarken görmüş. Duruma çok üzülmüş. Kardeşine Misgebe Çelebi adını vermişler. Padişahın kızı bir gün kardeşinin yanına gider. Ablası olduğunu söyler. Misgebe Çelebi de ablasını tanır.

Yemen'e gelince halk, keloğlanı aşağılar ve onun ancak saraydaki kazların çobanı olabileceğine karar verirler. Yemen padişahına keloğlanı götürüp onun kaz çobanı olmasını teklif ederler. Padişah da bunu kabul eder. Keloğlan, sabahları kaz çobanlığı yapar akşam da kazları kapatınca odasına gider ve camdan bakınca kardeşiyle Yemen padişahının kızını sarayın bahçesinde oynarken görürmüş. Ağlar dururmuş. Oğlana Misgebe Çelebi adı konulmuştur. Bir gün keloğlan, Misgebe Çelebi'nin yanına gider ve kendisinin ablası olduğunu söyler. Önce oğlan hatırlamasa da sonradan ablasını tanır. Hint padişahının kardeşi Misgebe Çelebi'ye onu kaçıracığını söyler. Gece gider ama kardeşi uyumaktadır. Uyandırmak için şu manileri söyler:

-Bal mumumdan yaptığım,

Mis gibi koktuğım,

Hakk'a niyaz etticeğim,

Uyan gardaşçığım, uyan

der. Misgebe Çelebi uyanmaz. Kız bir mani daha söyler:

Mavi destem elim uçtu,

Hint elinden Yemen'e düştü,

Bu akşam benim aklım şaştı,

Uyan gardaşım, uyan.

der ve Misgebe Çelebi uyanır. İkisi beraber saraydaki altınları alır ve kaçarlar. Sabah olunca Misgebe Çelebi'nin odasında olmadığını görürler. Keloğlan da yoktur. İkisinin kardeş olduğu anlaşılır. Peşlerine düşseler de yetişemezler. Hint padişahı çocuklarını görünce çok mutlu olur. Yemen padişahının kızı da kötülük yapsa da amacına ulaşamaz (Çakıcı, 2015, s. 100-101).

12. Keçi Kız 2

Eskiden çocuğu olmayan bir kadın varmış. Allah’a şöyle yalvarırmış: “ Kedi de olsa köpek de olsa keçi olsa bir çocuğum olsun Allah’ım!” Aradan zaman geçince kadın hamile kalmış. Bir dişi keçi doğurmuş. Zaman geçtikçe keçi büyümüş. Annesi bir gün çamaşır yıkamaya gidiyormuş. Annesi izin vermese de sen yapamazsın dese de Keçi Kız dinlemeyip boynuzunun birine kazanı birine çamaşır çıkınıını asmış. Boynuzlarının arasına da odunları ve killeri koyup derenin yolunu tutmuş. Çamaşır yıkamaya başlamadan önce keçi postunu çıkarmış. Beyin oğlu atına sulamak için dereye gelir ve kızı görür. Kız çok güzelmiş. Beyoğlu’nun atı kızın suya yansıyan güzelliğinden korkmuş. Oğlan eve dönünce dere kenarında gördüğü kıza âşık olduğunu demiş ve bütün köylerde kızı aramış. Yakın bir köyde yaşayan kızın ailesini bulmuş. Kızları ile evlenmek istediğini söylemiş. Kızın ailesi inanmamış. Kızlarının keçi olduğunu söylese de oğlanın ısrarıyla kırk gün kırk gece düğün yapılmış. Gerdek gecesi keçi kızın postunda kırk düğme varmış. Bu düğmeleri birer birer sırayla çözmüşler. Son düğme kaldığında Keçi Kız oğlandan gördüklerini kimseye söylememesini istemiş. Oğlan bu isteği kabul etmiş. Sabah olduğunda Keçi Kız’ın elti ve görümcesi gözleme yapıyormuş. Canı isteyen Keçi Kız gözlemeden almaya çalıştığında oklavayla ve laplangaçla vurmuşlar. Vurdukları için Keçi Kız da yiyememiş.

Köyde akşam bir düğün varmış. Eltileri ve görümceleri beraber düğüne gitmişler. Keçi Kız da üzerindeki postu çıkarmış, düğüne gitmiş. Güzelliği herkesin dikkati çekmiş. Onu tanımayan Keçi Kız kim olduğunu sormuş. Keçi Kız da Oklava köyünden olduğunu söylemiş. Eltisi de aynı soruyu sorunca Laplangaç köyünden olduğunu söylemiş. Elti ve görümceleri onun Keçi Kız olduğunu anlayınca eve gitmişler. Kapının arkasındaki postu ateşe atmışlar. Postun yandığını kokusundan anlayan Keçi Kız eve gitmiş. Postu yanarken görünce “Oğlunuz demir çizme ve demir baston giyip parçalanana kadar beni arasın.” demiş ve parmağında bir yüzükle köyden ayrılmış. Oğlan olanları öğrenince Keçi Kız’ın dediklerini yapmış, kızı aramış. Çok yol gitmiş. Hamama gittiği zamana kızı parmağındaki yüzükten tanımış. Tanır tanımaz da demir bastonla çizme erimiş gitmiş. Keçi Kız’la Beyoğlu birbirine kavuşmuş (Çakıcı, 2015, s. 102-103).

13. Altı Kuruş

Bir adam evlenmek istiyormuş. Parası olmadığından da tanıdığı birinden borç olarak altı kuruş almış. Evvel zamanın birinde adamın biri evlenmek istiyormuş ama hiç parası yokmuş. Bir iş bulur, çalışırım, öderim, demiş. Parayı aldıktan sonra evlenmiş. İki gün sonra da çalışıp borcu ödemek için gurbete gitmiş. Çalışmış çalışmış ancak altı kuruş biriktirmiş. Daha fazla biriktirememiş. Kazancı fazla olsaymış karısına bir şeyler almayı çok istemiş ama biriktirdiği parası sadece altı kuruşmuş. Aradan yıllar geçmiş, biriktirdiği altı kuruşla memleketine doğru yola çıkmış. Yorulunca bir kahveye girmiş. Kahve kalabalıkmış. Kahvedekiler birbirleriyle konuşurken bir adam kahvenin köşesinde oturmuş, hiç konuşmuyormuş. Adamın neden konuşmadığını kahvedekilere sormuş. Konuşmasının iki kuruş olduğunu öğrenmiş. Çok merak edince iki kuruş verip “Konuş” demiş. “Ecelsiz baş kuyuya girse ölmez.” Adamın söylediklerini anlayamayınca iki kuruş daha vermiş. Bu sefer adam “Gönül kimi severse güzel odur.” demiş. Yine bir şey anlayamayan adam iki kuruşunu da vermiş. Adam “Sabrın sonu selamettir.” demiş.

Adam kazandığı bütün parasını kahvedeki adama verdiği için çok üzülse de yoluna devam etmiş. Yolda kalabalığa denk gelmiş. Ne olduğunu sormuş. Suyu aşağıdan kestikleri için sularının bittiğini kuyudan su almak için beklediklerini söylemiş. Kuyuya inip su getirenlere at, tüfek, bir heybe de altın var ama kuyuya inen gelmiyor, demiş. Adam düşünmüş. Alacağı şeyler çok güzelmiş ama korkuyormuş Kahvedeki adamın ilk söylediği söz aklına gelmiş. Adam kuyuya inmeye karar vermişler. Adamı kuyuya indirmişler. Kuyuda peri kızı, kurbağa ve onların başında cin varmış. Cin adama Peri kızı mı kurbağa mı güzel diye sormuş. Adam düşünmüş. Kahvedeki adamın ikinci söylediği sözü söylemiş. Cin adamın cevabını duyunca onu bir tahtaya oturtmuş. Cin suyu bırakmış. Adam suyla beraber yukarı çıkmış. Adama at, altınlar ve tüfek teslim edilmiş. Adam ata binip sevinçli bir şekilde evine doğru yola koyulmuş. Dört kuruş verip malım, mülküm oldu diye sevinmiş. Eve yaklaştıkça karısını daha da merak etmiş. Karısını genç bir çocukla görmüş. Genç çocuk karısına “Bana biraz babamı anlatır mısın?” demiş. Kadın, “Yeni gelindim oğlum, baban sen benim karnımdayken para kazanmaya gitmişti. Ne haberi geldi ne kendisi, öldü mü kaldı mı bilen yok.” demiş. Bu sözleri duyan adam Allah’ım iyi ki son iki kuruşumu da bu adama vermişim yoksa kendi ellerimle hem karımı hem de evladımı öldürecektim, demiş.

Sabah namaz vakti olmuş bir de cemaate bir sorayım bakalım karım neler yaptı demiş. Namazdan çıkan birine, “Kardeş filanca yerde benim bir tanıdığım vardı ne oldu bilir

misin?” demiş. Adam da, “Yıllar evvel iki günlük, karısını bırakıp yabana çalışmaya gitmişti. Karısı bir başına oğlunu büyüttü. Namusuna laf getirmede hiç.” demiş.

Daha sonra adam evine gidip kapıyı tıklatmış. Kadın oğluna, “Kalk oğlum, baban geldi kapıyı a .” demiş. Bu sözleri duyan adam, “Allah Allah benim geldiğimi nereden bildin kadın?” demiş. Kadın, “Alacakaranlık vaktinde bizim kapımızı senden başka erkek  alamaz da ondan” demiş. Adam yaşadıkları karşısında altı kuruşun hayatını nasıl değiştirdiğini ve kendisine neler öğrettiğini daha iyi kavramış. Oğlu ve karısıyla sonsuza kadar mutlu bir ömür geçirmiş ( akıcı, 2015, s. 103-105).

14. Saf Çoban

Evvel zamanın birinde dağ köyünde yaşayan saf bir çoban varmış. Saf çoban her gün hayvanlarını otlatmaya çıkarmış. Dağ köyünden iki hırsız aç kaldıkları bir gün ne yapacaklarını düşünürlerken dağda otlayan hayvanları ve başlarında da bu saf çobanı görmüşler. Hemen aralarında bir plan yapmışlar. Biri çobanı oyalarken diğeri hayvanlardan birini çalacakmış.

Bir tanesi çobanın yanına gitmiş ve “Merhaba çoban kardeş, nasılsın, iyi misin?” demiş. Çoban, “İyiym sen nasılsın? Benim de canım sıkılıyordu iyi ki geldin buralara” demiş. Bir süre öylece oturmuşlar. Hırsız, arkadaşının bir an önce işini bitirmesini beklerken arkadaşı keçilerden birini almaya çalıştıkça hayvan meleyerek kaçıyormuş. Hırsız dikkat çekmemek için biraz daha bekliyor yine bir keçiyi yakalamaya çalışıyor fakat başarılı olamıyormuş. Durumdan endişelenen arkadaşısı yakalanmaktan korkar hale gelmiş ki tam bu sırada çoban, “Hadi kardeş bir türkü söyle de canımızın sıkıntısı geçsin.” demiş. Adam, “Hay hay çoban kardeşim” diyerek başlamış türkü söylemeye. Hırsız bağıra bağıra “Dolayı gel dolayı alt yanında kolayı, kılıyı tutma bağırır, tüylüyü tut tüylüyü” diyerek türküsünü söylemiş. Çoban, “Ne güzel bir türkü bu içime dokundu bir daha söyle kardeşim” demiş ve adam aynı türküyü tekrar söylemeye başlamış: “Dolayı gel dolayı alt yanında kolayı, kılıyı tutma bağırır, tüylüyü tut tüylüyü” demiş. Çoban yine türkünün kendisini çok duygulandırdığını söyleyince hırsız, “Bu türkü sana şimdi değil yarın dokunur” demiş. Çoban durumu bilmediği için adamın ne demek istediğini anlamamış türkünün bitiminde diğer hırsız küçük bir koyunu altından kavradığı gibi uzaklaşmaya başlamış. Diğer hırsız da arkadaşının işini bitirdiğini görünce çobanla vedalaşarak oradan ayrılmış. İki hırsız çaldıkları koyunu uzaklarda bir yerde kesip afiyetle yemişler. Ertesi gün olmuş. Çoban hayvanlarını otlatırken birden koyunlardan bir tanesinin eksik olduğunu fark etmiş. Hayvanlarını tek tek saymaya başlamış. Sayım sonunda gerçekten bir koyunu eksik çıkmış. Hayvana ne olduğunu düşünürken dertlenmiş, harap olmuş. Başlamış dünkü adamın türküsünü söylemeye “Dolayı gel dolayı, alt yanında kolayı, kılıyı tutma bağırır, tüylüyü tut tüylüyü”. Başka türkü de bilmeyen saf çoban defalarca bunu söylerken birdenbire akli başına gelmiş. Yanına gelen adamın aslında türkü söylemediğini ve başka birine bir mesaj verdiğini yani: “Dolan da gel, keçiyi tutma bağırır, alt tarafından kavrayarak koyunu tut koyunu” demek istediğini geç de olsa anlamış. Bir daha tanımadığı insanlara güvenmeyeceğine dair kendi kendine söz vermiş (Çakıcı, 2015, s.105-106).

15. Cimri Kaynana

Evvel zaman içinde bir kadının üç tane gelini varmış. Cimri kaynana bu gelinlere fazla yemek vermezmiş. Az yemek yemeleri için elinden geleni yaparmış. Yemek vakti sofrayı hep eksik hazırlar, tam gelinler oturacağı zaman mutlaka önce birinden, sonra diğerlerinden eksik malzemeleri getirmelerini istermiş. Böylece gelinler yemeğe başlamadan oğulları ile birlikte yemekleri bitirir ve sofrayı toplatırmış.

Günlerden bir gün kaynananın bir yakınına gitmesi gerekmiş ve evden çıkmış. Gittiği yakınıni evinde bulamayan kaynana uzun zamandır gelinlerin başını beklediği için insan yüzüne hasret kalmış. Evinin yakınındaki başka bir komşusuna gitmeye karar vermiş. Komşunun bahçesine oturan kaynana bir yandan komşusuyla muhabbet ederken bir yandan da dur bakalım benim gelinler bir iş çevirecekler mi diye evini gözetlemeye başlamış. Kaynananın gittiğini fırsat bilen gelinler uzun zamandır yemek yiyemedikleri için gözleme yemeği arzu etmişler. Biri ocağı yakmış, diğeri hamuru açmış, öteki de pişirmeye başlamış. Pişirme esnasında ocağın dumanı da tütmeğe başlamış. Hızla gözlemeleri hazırlayan gelinler “Kaynanalarına yakalanmadan önce malzemeleri ortadan kaldıralım, sonra oturup yeriz.” diye düşünmüşler. Dumanın tüttüğünü gören kaynana gelinlerin bir iş çevirdiklerini anlamış biraz bekleyip tam gelinler yerken üstlerine varayım diye düşünmüş. Gelinler hemen etrafı toparlayıp ortalığı da silip süpürmüşler. Tam da gözlemeleri yiyelim derken kapı çalmış. Birden telaşa kapılmışlar. Gözlemeleri ne yapalım diye düşünürlerken en küçük gelin gözlemeleri aldığı gibi hepsini beline sarmış. Kaynana içeri girmiş. Etrafa bakmış hiçbir değişiklik yokmuş. Her yer temiz ve aynymış. Yine de bir şey olduğunu hisseden kadın gelinlerine, “Ben sizin oynamanızı özledim hepinizi oynatacağım, kalkın bakalım.” demiş. Büyük gelinle ortanca gelin oynamaya kalkmışlar, karşılıklı epey oynamışlar. Kaynana küçük geline, “Sen de kalk oyn.” demiş. Diğer gelinler, “O, bugün hasta biraz” dedilerse de kaynanayı ikna edememişler. Küçük gelin mecburen oynamaya kalkmış. Diğer gelinler korkmaya başlamışlar. Bir yandan yengelerine, “Korkmayın sıkı bağlıdır, korkmayın sıkı bağlıdır.” diyen gelin bir yandan da göbek atıyormuş. Kaynana ne olduğunu bir türlü anlayamamış ve gelinleri akşam yemeğini hazırlamak üzere mutfağa yollamış. Durumu fırsat bilen küçük gelin gözlemeleri belinden çıkarıp yengelerinin odalarına dağıtmış. Daha sonra inip yengelerine yardım etmiş.

Akşam yemeğinde yine kurnazlık yapan kaynana yemeği oğullarıyla beraber yedikten sonra odasına çekilmiş. Kaynanalarının yatışını fırsat bilen üç gelinde odalarında gözlemeleri afiyetle yiyip muratlarına ermişler (Çakıcı, 2015, s. 106-107).

16. Nohut Çocuk

Evvel zamanın birinde, bir kadının çocuğu olmuyormuş çok uğraşmış didinmiş ama bir türlü çocuk sahibi olamamış. Bir gün nefesi kuvvetli bir hocaya gitmiş. Hoca kadına bir tas nohut vermiş, “Bunu akşamdan ıslat öyle yat.” demiş. Kadın akşam evine gidince bir tas nohudu ıslatıp yatmış. Kadın sabah kalkınca bir bakmış ki bir ev dolusu çocuğu olmuş. Kadın ekmek yapıyormuş, yetiremiyormuş. Çocuklarına laf anlatamıyor ve onlarla baş edemiyormuş. Bir iki gün içinde canına tak etmiş. Nohuttan olma bu çocukları süpürgeyle ocağa doğru ittirtivermiş.

Kafası rahata eren kadın sacın başına geçip gözleme yapmaya koyulmuş. Gözlemeleri bitirdikten sonra “Tüh keşke çocuklardan birini ayırsaydım, şimdi kocama bu gözlemelerden birini onunla yollardım.” demiş. Tam da o sırada süpürgenin otları arasından bir tane çocuk, “Ana, ben buradayım.” demiş. Nohut çocuğu gören kadın çok sevinmiş. Çocuğun sırtına gözlemeleri sarıp babasının yanına yollamış.

Yolda giderken çocuğun karnı açılmış. Çocuk başlamış gözlemelerin kıyılarını yemeye. Bu arada babasının bulunduğu yere yaklaşan çocuk, “Baba, nereden geleyim?” diye bağırmaya başlamış. Babası da, “Kıyıdan gel, kıyıdan” diyormuş. Kıyı taraftan giden çocuk bu arada gözlemelerin kıyılarını bitirmiş. Tekrar babasına bağırarak, “Baba nereden geleyim?” demiş. Babası da, “Ortadan gel ortadan” demiş. Çocuk orta taraftan giderken gözlemelerin ortalarını da yemiş. Derken babasının yanına varmış ama yol boyunca gözleme yediği için çok susamış. “Baba, ben susadım.” demiş. Babası da, “Ta orda bir çeşme var git iç de gel ama çeşmenin dibinde bir armut ağacı var sakın ona çıkma” demiş. Çocuk suyunu içtikten sonra duramamış, armut ağacına çıkmış. Tam da o sırada bir dev karısı gelmiş. Çocuğu yemek için gözüne kestiren dev karısı çocuğa, “Bana da bir armut ver çocuk” demiş. Çocuk armudu dev karısına yukarıdan attığı için dev karısı da amacına ulaşamıyormuş. Dev karısı, “Armudu elinle ver atma, parçalanıyor.” demiş. Çocuk eliyle armudu uzatırken dev karısı çocuğu kolundan yakalamış ve çuvala koyarak götürmüş. Dev karısı yorulmuş ve tuvaleti gelmiş biraz dinlenip tuvaletini yaparken çuvalın içindeki çocuk dışarı çıkıp yerine de çakmak kayalarını doldurmuş. Çocuk koşarak tekrar armut ağacına çıkmış. İşini bitirip çuvalı yüklenen ve yoluna devam eden dev karısının sırtına taşlar battıkça, “Isırma çocuk!” diye söyleniyormuş. Evine varmış, çuvalı bir açmış ki içindekiler taş ve kayaymış. Dev karısı tekrar armut ağacına gitmiş. Bir bakmış çocuk yine oradaymış. Çocuğu tekrar yakalayan dev karısı hiç dinlenmeden evine varmış. Dev karısının evinde Fatmacık adında kızı varmış. Kızına, “Bak kızım bize bir âdemoğlu getirdim fırını yak da bunu pişirip yiyelim.” demiş.

Kız fırını hazırlamış çocuğa, “Hadi bakalım gir fırına.” demiş. Akıllı nohut çocuğu, “Nasıl girsem acaba şöyle mi gireyim böyle mi gireyim nasıl sizin için daha lezzetli olurum bana göster de öyle gireyim” demiş. Fatmacık kız da, “Bak böyle gireceksin.” diye gösterirken nohut çocuk, kızı fırına ittirmiş ve fırının kapağını kapatmış. Hemen tavana çıkıp saklanmış. Akşam olmuş dev karısı dişlerini bileyerek kürdanlarını alarak fırının başına gelmiş. Dev karısı karnı patlayana kadar yemek yerken birden yediğı etin gözlerine bakınca, kızını yediğini anlamış ve karnı çat diye çatlamış, orada ölüvermiş. Nohut çocuğu da, dev karısının neyi var neyi yoksa her şeyini toplamış ve evlerine götürmüş, gömgök zengin ve mutlu mesut yaşamışlar (Çakıcı, 2015, s. 107-109).

17. Altmışlık, Yetmişlik ve Seksenlik

Eski zamanlardan birinde bekâr üç kız kardeş yaşarmış. Bu kardeşlerin altmış, yetmiş ve seksenmiş. En küçükleri padişahın oğlunu kapılarının önünden geçerken görmüş ve sevdalanmış. Kız oğlanı etkilemek için maydanozun dikenlerinin eline battığını söylemiş: Kızın söylediklerini oğlan işitmiş. Sözlerinden etkilenmiş. Maydanozun dikenlerinin olduğunu ben bilmiyorum, o kız bunu biliyorsa çok nazik olmalı diye düşünmüş ve kıza sevdalanmış. Bütün aile kız istemeye gitmişler. Kızın yaşının altmış olduğunu gizlemek için kızı oğlana göstermemişler. Kızlarının çok utanan bir yapısı olduğunu, onu görmek için evlenmeleri gerektiğini söylemiş. Söylenenleri kabul eden oğlan yüzük takılsın ister. Durumu kabul eden padişahın oğlu, “Olsun yine de yarın yüzükleri takalım.” demiş. Kız tarafı buna razı gelmiş. Kız, gece boyunca parmağını küçültmek için emmiş. Oğlan kızın ince ve bembeyaz parmağını görünce iyice sevdalanmış. Gerçeği bilen kızın ablaları nasıl olsa kız görünce oğlan kardeşimizi öldürür, en iyisi biz ona güzel bir işkembe yedirelim demişler. Kızın önde iki dışından başka dişi yokmuş. İşkembenin parçası da bu dişlerin arasına sıkışmış. Çıkmayan parçayı da kulağına bağlamışlar. Çirkin olan kız bu halde daha da komik görünmüş. Gerdek gecesi kızla oğlan odalarında baş başa kalmışlar. Büyük bir aşkla oğlan duvağı kaldırıncı şaşırıp kalmış. Sinirlerine hâkim olamayan oğlan altmış yaşındaki kız sarayın balkonundan aşağı atmış. Balkonun önünde çok eski bir ağaçta hiç yüzü gülmeyen bir peri ailesiyle yaşıyormuş. Yüzü gülmeyen peri yaşlı, kamburu çıkmış ve dişlerinden kulaklarına işkembe bağlanmış altmışlığı görünce kahkaha atarak gülmüş. Kızı güldüğü için çok mutlu olan peri padişahı kıza “Ne istersen söyle, yaparım.” demiş. “Çok güzel, yaşı on beş olan bir kız olmak isterim.” demiş. Perilerin padişahı bu isteği hemen gerçekleştirmiş. Kız balkondan aşağı atan oğlan altmışlık kız merak edip aşağı inmiş. Kızın dünyalar kadar güzel olduğunu görünce onu hemen saraya almış. Küçük kardeşlerini merak eden ablalar saraya doğru gitmişler. Kardeşlerinin nasıl çok güzel, genç bir kıza dönüştüğüne anlam verememişler. Küçük kardeşlerini iyice sıkıştırmışlar. Demircinin kamburunu dövdüğünü, dericinin de derisini gerdiğini söylemiş. Bunu duyan ablalar hemen koşup demir ustasına gitmişler. İkisi de demirciden kamburlarını dövmelerini istemiş, demirci onlara kabul ettirememiş. Demirci önce büyük olanın kamburuna vurmuş, seksenlik oracıkta ölmüş. Yetmiş yaşındaki kız “Benim yaşıma daha genç, kamburumu düzelt.” diye söylemiş. Bu durumdan usanmış olan demirci yetmişlik kıza da vurmuş. O da oracıkta ölüvermiş. Altmışlık kızla padişahın oğlu mutlu bir yaşam sürmüş (Çakıcı, 2015, s. 109-110).

Ek 2. Araştırmacı Tarafından Kaynak Şahıslardan Derlenen Masallar

1. İzzet Ağa

“Zamanın birinde İzzet Ağa diye biri varmış, çok zenginmiş. İzzet Ağa’nın iki oğlu varmış. Bütün köylülerin elindeki hasatı alıp satarmış. Hasat zamanı gelmiş. Herkes hasatını İzzet Ağa’ ya vermiş. İzzet Ağa da satıp parasını köylüye verecekmış. Bir dolu tufan olmuş. Hasatlar İzzet Ağa satamadan sele gitmiş. İzzet Ağa herkese borçlanmış. Borcunu satmak için de her şeyini satmış. Evlerini de satmışlar ama yine de borçlarını ödeyememişler. Kocaman bir evden iki göz odaya taşınmışlar. Kendi evleri de karşılarındaymış. Kadın buna dayanamamış: ‘Neresi olursa olsun buradan gidelim.’ diye tutturmuş. Adam düşünmüş, taşınmış, düşmüşler yola. Nehirden geçmek çok zormuş. Kadın ‘Ben geçemem buradan.’ demiş. Adam da ‘Önce çocukları geçireyim.’ demiş. Büyük çocuğu geçirmiş, geri dönmüş. Küçük çocuğu almış kucığına. Tam suya girdiği sırada kadın bağırarak: ‘Oğlanı kurt kaptı! Oğlanı kurt kaptı!’ Adam bunu duyunca kucığındaki küçük çocuğu da nehre bırakmış. Ağlaya ağlaya yine düşmüşler yola. Bir adam hallerine acımış. ‘Bu benim tarlam. Tarlayı ekin biçin, parası sizin olsun.’ demiş. Adam çok çalışkanmış. Tarlaya kavun ekmişler. Kavunlar olunca adam satmaya gider, gece dönermiş. Kadın da kavunların başında tarlada beklermiş. Bir gün adam yine kavun satmaya gitmiş. Gece olmuş, gelmemiş. Bezirgânlık yapan yahudi kadından kavun almış. Kadın çok güzelmış, yahudi kadına göz koymuş. Kocasının gelmediğini görünce köyün serserilerine para vermiş. Kadını katırın arkasına bağırta bağırta bağlamış. Yahudi kadın kaçırmış. Adam tarlaya gelmiş ki kadın yok. Sormuş soruşturmuş. Kadından bir iz yok. Ben burada durmam deyip her şeyini bırakıp düşmüş yola.

Aradan seneler geçmiş. Adam yollarda yürürken bir köy meydanında toplanan insanları görmüş. Bu insanlar ne yapıyor diye bir köşeye oturup beklemeye başlamış. Köylüler kuşu uçurup konan kişiyi başkanları yapacaklarmış. Kuş uçup adamın başına konmuş. Köylüler itiraz etmiş. ‘Bu adamı bilmeyiz, etmeyiz. Olmaz kuşu bir daha uçuralım.’ demişler. İkinciye yine adamın başına konmuş. Köylüler kabul etmemiş. Üçüncüye yine adamın başına konunca köylüler kabul etmek zorunda kalmış. Adam o köyün başkanı olmuş. Bir gün bezirgân karısına ‘Bu köyün bir başkanı varmış. Çok iyi bir insanmış. Onunla konuşup geleceğim.’ demiş. Adam başkanın yanına gitmiş. Kadın da evde kalmış. Bezirgân karısını hiç yanından ayırmazmış. Sohbet uzayınca bezirgân ‘Ben eve döneyim. Karım evde yalnız, korkar.’ demiş. Başkan da ‘Sen merak etme. Ben iki asker yollarım.’ demiş. Başkan iki

asker yollamış. Askerler birbirini daha önce hiç görmemiş. Beklerken sohbet etmeye başlamışlar. Kadın da içeriden dinlemeye başlamış. Askerlerden biri ‘Kimlerdensin?’ demiş. ‘Beni kurtlar büyütmüş. Bana Kurtoğlu derler.’ demiş. ‘Sen kimlerdensin?’ demiş. ‘Beni de Sakarı’dan tutmuşlar. Sakoğlu derler bana.’ demiş. Askerleri dinleyen kadının aklı başına gelmiş, bağırarak: ‘Gelin yavrularım, gelin!’ deyip çocuklarına sarılmış. Bezirgân onları böyle görünce ortalığı ayağa kaldırmış. Muhtar herkesi toplamış. Kadın anlattıkça adam gerçeği anlamış. ‘Anlat kadın, anlat.’ diyormuş. Kadın anlattıkça ‘Anlat kadın, anlat.’ diyormuş. Kadın olanlardan habersiz her şeyi anlatıp bitirince adam da ‘Bu benim karım, bunlar da benim çocuklarım. Bezirgân suçlu, zindana atın.’ demiş. Birbirlerine kavuşan aile mutlu bir şekilde yaşamışlar.” (K. K. 1).

2. Köse Dede 2 (Korkak Köse)

“Zamanın birinde kırk haramiler varmış. Bunların kocaman hazineleri varmış. Kırk haramiler altınları çalıp gelir, sonra da bu hazineye koyarlarmış. Köse Dede kırk haramilerin altınları sakladıkları yere varmış, altınları çalacaktı. Kırk haramilerin kapısına gelmiş, varmış ki bir kapı var. Açamayınca gizlenmiş, beklemiş. Kırk haramiler kapıya gelince ‘Açıl, Aleksandiras!’ demişler. Kapı açılmış. ‘Örtül Aleksandras!’ demişler, kapı örtülmüş. Kırk haramiler gidince Köse Dede kapıya varmış. ‘Açıl Aleksandiras!’ demiş. Kapı açılmış. ‘Örtül Aleksandras!’ demiş, örtülmüş. Köse Dede kapı kapanınca dışarı çıkamamış. Korkudan ne yapacağını bilememiş. Başlamış beklemeye. Aradan zaman geçince kırk haramiler kapıya gelmiş. ‘Açıl Aleksandiras!’ demişler. Kapı açılmış. Köse Dede saklanmış. Saklanmış ama kırk haramiler içerde birinin olduğunu anlamışlar. Köse Dede’yi bulmuşlar. Ne işin var, diye sormuşlar. Öldürmeye karar vermişler. Köse Dede de kuşağındaki yumurtayı çıkarıp sıkmış. Adamlar ‘Taşı sıktırdı, bizi de öldürürler.’ diye düşünmüşler. ‘Burada istediğin kadar kalabilirsin.’ demişler. Korkak Köse üç gün beş gün derken epey kalmış. Kırk haramiler, Köse Dede’den iyice usanmış. Gece Köse Dede uyurken Köse Dede’yi öldürelim diye karar vermişler. Plan yaparlarken Köse Dede de yattığı yerden gizli gizli dinliyormuş. Kırk haramilerin ‘Bir kazan su kaynatalım, üstüne dökelim, ölsün.’ dediklerini duyunca Köse Dede yattığı yerden kalkmış, başka yere yatmış. Kırk haramiler suyu dökmüşler, sabah da öldü mü diye kontrol etmişler.

-Köse Dede, Köse Dede! Kalksana!

Köse Dede de ‘Ule, nereye kalkacağım. Sucuk gibi terledim.’ demiş. Kırk haramiler çok şaşırılmış. Bir kazan sıcak suyu ter yaptı diye birbirlerine bakakalmışlar. Ama yine de vazgeçmemişler. Koca değirmen taşını getirip üstüne atalım, ölsün demişler. Köse Dede yine kenara yatmış. Koca değirmen taşını atmışlar, sabah da kontrol etmişler. ‘Köse Dede, Köse Dede! Kalkmayacak mısın?’ diye seslenmişler. Köse Dede de ‘Bitten pireden uyuya mı bildim?’ demiş. Kırk haramiler olan bitene şaşırılmışlar. Bakmışlar ki Köse Dedeyle uğraşılmaz. ‘Altınları üleşelim de, salavatlayalım gitsin.’ demişler. Birer ikişer derken bütün altını paylaşmışlar. Köse Dede de bir kenarda boynunu büküp bakıyormuş. Kırk haramiler ‘Köse Dede, altın az mı geldi?’ deyip hepsi birer avuç altın vermişler. Köse Dede’nin altını bir çuval olmuş. Kırk haramiler, çuvalı sırtlanmış. Yola düşmüşler. Köse Dede sevinçle evine varmış. Masal da burada bitmiş” (K. K. 2).

3. Altın Dişli Oğlanla Sırma Saçlı Kız

“Eskiden padişah evleri gezermiş. Öncesinde halka duyurulur: ‘Padişah bu akşam evleri gezecek, ışıkları söndürün.’ denirmiş. Padişahın evleri gezeceğini duyan üç kız kardeş, ana babaları yattıktan sonra oturup padişahın oradan geçmesini beklemiş. Padişah sesleri duyunca kızların evinin saçağının altına gelmiş onları dinlemeye başlamış. Büyük kız ‘Padişah beni alırsa ona çok güzel yemekler yapacağım.’ Ortanca kız ‘Padişah beni alırsa sarayını pırıl pırıl yapacağım.’ Küçük kız ‘Bilemediniz, bilemediniz. Padişah beni alırsa altın dişli oğlanla sırma saçlı kız doğuracağım.’ demiş. Konuşmaları duyan padişah sabah olunca kızların babasını saraya çağırmış. Kızların babası ‘Ben size yatın demedim mi, beni padişah niye çağırıyor?’ diye söylenerek yola düşmüş. Padişah kızların babasına ‘Ben kızlarının üçünü de alacağım.’ demiş. Padişah ister de adam kabul etmez mi? Padişah davullu zurnalı düğün yapıp adamın üç kızıyla da evlenmiş.

Padişah büyük kıza ‘Sen bana ne vadettin, yap bakalım güzel yemeklerini.’ demiş. Büyük kız ‘Padişah karısı yemek yapmaz.’ demiş. Ortanca kıza ‘Sen sarayı pırıl pırıl yapacaktın, yap bakalım.’ demiş. O da ‘Padişah karısı iş mi yapar.’ demiş. Sıra küçük kıza gelmiş. ‘Sen bana altın dişli oğlanla sırma saçlı kız doğuracaktın.’ demiş. Küçük kız da ‘Dur bakalım, zamanı gelince olur.’ demiş. Kız hamile kalıyor. Doğum zamanına az kalmış. Padişah da heyecanla beklemiş. Büyük kızla ortanca kız eğer kardeşimiz altın dişli oğlanla sırma saçlı kız doğurursa padişah bizim yüzümüze bakmaz, saraydan atar. Bir plan hazırlamaya karar vermişler. Doğum anı gelince büyük kızla ortanca kız kardeşlerine tuzak hazırlamışlar. Kedi, köpek eniklerini toplayıp kardeşlerinin doğum anında çocuklarla değiştirmişler. Çocukları da sokağa bırakmışlar. Padişah gelip çocukları sorunca da büyük ve ortanca kız ‘Gördün mü senin karın kedi, köpek eniği doğurdu.’ demişler. Padişah sinirlenmiş, ‘İndirin aşağı, dikin avluya gelen geçen yüzüne tükürsün.’ diye emir vermiş. Gelen geçen kadının yüzüne tükürüyormuş. Aradan yıllar geçmiş. Çocukları yaşlı kocakarı bulmuş, büyütmüş. Çocuklar büyüdükçe anne babalarını sormuş. Gerçeği bilen kocakarı çocuklara olan biteni çocuklara anlatmış. Anlatılanları dinleyince oğlanla kız padişahı bulmuşlar. Oğlan padişahla arkadaşlık kurmuş, onunla ava çıkıyormuş. Kız da onlar avdan dönünce sofraya hazırlamış. Padişah da sorunca ‘Siz kimsiniz?’ diye başlamışlar hayatlarını anlatmaya. Padişah dinledikçe olan biteni anlamış. Padişah olan biteni anlasa da onları saraya davet edip durumdan emin olmak istemiş. Saraya gelen kızla oğlan bitkin haldeki annelerini tanımış. Kız, yıllardır yüzüne tükürülen kadının önce yüzünü yıkamış. O yıkadıkça kadın eski güzelliğine dönmüş. Çocukların teyzesi olan büyük kızla küçük kız olanları görünce

tedirginleşmiş. Ne yapsak diye birbirlerine bakmışlar. Kaçacakları sırada padişah onları tutmuş ve ‘Anlatın, bakalım.’ demiş. Büyük ve ortanca kız yıllardır gizledikleri sırrı başlamışlar anlatmaya. Padişah dinledikçe öfkelenmiş. Onları kendilerine kul köle yapmış. Kendisi de karısı, altın dişli oğlu ve sırma saçlı kızıyla mutlu bir hayat sürmüş” (K. K. 3).

4. Anzahra (Canavar)

“Eski zamanlardan birinde zengin olan biri yaşarmış. Bu adamın eşi vefat etmiş, üç oğlu varmış. Adam, eşi vefat edince tekrar evlenmek istemiş. Evlendiği kadının da bir oğlu varmış. Oğlan büyüdükçe her gece ahırdan bir hayvan eksilmeye başlamış. Hal böyle olunca babaları gece ahır bekleyin ne oluyormuş anlatın demiş. Büyük oğlanla ortanca olan gece beklemişler. Uyuyakaldıkları için bir şey görememişler. Bu durumu da babalarına söyleyemedikleri için başka başka şeyler anlatmışlar. Sıra oğlanlardan en küçüğüne geldiğinde oğlan o gece uyumamak için çok uğraşmış. Gece beklerken üvey kardeşinin gelip hüp deyip atın bir bacağına hüp deyip diğer bacağına derken bütün atı yediğini görmüş. Babasına da anlatmış. ‘Ben gördüm, anamın oğlu gelip yiyor atları.’ demiş. Babası da üvey annesi de inanmamış. ‘Vallahi gördüm. Böyle giderse burada sinek bile kalmayacak. Ben gidiyorum. Başını kurtaran kaptan.’ demiş. Yola düşmüş. Yolda iki köpek eniği bulmuş. Onları da almış yanına. Uzak bir köye gitmiş. ‘Ben kimsesizim, garibim, karın tokluğuna çobanlık yaparım.’ demiş. Hem çobanlık yapmış hem de köpeklerini eğitmiş. Köpeklerinin birine Aslan diğere de Kaplan adını vermiş. Onları hiçbir şeyden korkmayan asi bir köpek olarak yetiştirmiş. Aradan üç dört yıl geçmiş. Ben köyümü ziyaret edeyim diyerek izin almış. Köyüne varmış. Köy fan fan, ıssız sessiz... Ne ana baba ne kardeş kimsecikler yokmuş. Köyde kimsecikler kalmamış. Horoz, tavuk ne bulursa üvey kardeşleri yemiş. Evde sadece total sıçan varmış. Küçük kardeş şöyle bir bakmış, bakmış ki az ilerde üvey kardeşleri uyuyor. Ocağın başında da kül var. Külü çuvala doldurmuş. Üvey kardeşinin uyuduğu yere asmış. Üvey kardeş uyanmış. ‘Öff ! Burada âdem eti kokuyor.’ diyerek pençesini çuvala atmış. Her yer kül olmuş. Total sıçan olanları görünce dile gelmiş. ‘Ne duruyorsun abi kaç, kaç!’ demiş. Çobanlık yapan kardeş de kaçmış. Köpeklerini çağırmış. Köpekler köyün alt başına gelmişler. Bu arada üvey kardeş de güp güp koşa koşa geliyormuş. Küçük kardeş Aslan’ ı bi tarafa Kaplan’ı bi tarafa geçirmiş. Köpekler, gelen üvey kardeşi parçalamışlar. Geç de olsa köy anzahradan (canavardan) kurtulmuş. Küçük kardeş babasını, üvey anasını, kardeşlerini bulup köye getirmiş. Olanları bir bir anlatmış. Ona inanmadıkları için hepsi pişman olmuş. Bundan sonra yeniden eski günlerine dönmüş mutlu bir hayat sürmüşler” (K. K. 3).

5. Kedi

“Bir köyde çok yoksul karıyla koca varmış. Köyde insanlar cuma günü tarlaya gitmez, köyde kalırmış. Kadınlar çamaşır yıkar, erkekler cuma namazına gidermiş. Kadın kocasını cumaya gönderdikten sonra işe koyulmuş. Cuma günleri köy yerlerinde kasaplar hayvan keser, parası olan alırmış. Ciğeri de eskiden borusuyla sallayarak getirirlermiş. Kadının kocası da ciğer almış, borusundan tutup eve getirmiş. Ciğeri tavandaki çengele asmış. Kadın da ‘İyi düşünmüşsün ama tavam yok. Komşudan tava alıp getireyim de ciğeri kızartalım.’ demiş. Komşuya tava almaya gitmiş. Bir bakıyor ki kedi gelmiş, hoplamış, çengeldeki ciğeri sürükleyerek götürüyor. Kadın ‘A kedi a kedi, sen onu niye aldın? Akşama yiyeceğimiz yok. Güzel kedi, akşama onu yiyecektik. Sarı kedi, pamuk kedi’ diye diye kedinin arkasından gitmiş. Kedi önde kadın da arkasında gide gide büyük bir kedi çiftliğine varmışlar. Orada hasta, yaralı, yavru kediler varmış. Kedi bütün ciğeri oradaki kedilere paylaştırmış. Kadına da ‘Arkanı dön.’ demişler. Kadının sırtına bir sandık yüklemişler. Kediler, kadını ‘Ama eve varıncaya kadar bu sandığın kapağını açma.’ diye tembih etmişler. Kadın köyüne varıp da sandığı indirince içinde altın olduğunu görmüş. Altınlar, bilezikler, yüzükler... Fakir altın bulur da ne yapar? Sevinçten komşusuna gitmiş, başından geçenleri anlatmış. Komşu kadın olanları duyunca biz de aynısını yapalım demiş. Ciğer alıp tavandaki çengele asmışlar. Kadın, tavası olduğu halde komşusuna tava istemeye gelmiş. Yine aynı şekilde kedi bu kadının da ciğerini almış, götürmüş ama o giderken kadın arkasından çalmadık komamış. ‘Pis kedi, terbiyesiz kedi sen niye aldın bizim ciğerimizi?’ diye arkasından söylene söylene gitmiş. Kadın kediye söylense de arkasından yine de gitmiş. Kedi ciğeri yine parçalamış. Oradaki hasta, yaşlı, yavru kedilere paylaştırmış. Ona da eve gidene kadar arkana bakma diyerek bir sandık getirmişler. Kadına verilen sandık kurşun gibi ağırmış. Bana daha çok altın verdiler diye düşünüp sevinerek evin yolunu tutmuş. Yolda giderken sandıktakileri merak etmiş, sandığa bakmış. Sandığın içinde yılan, çayan vıngır vıngır kayınıyormuş. Komşusunun kapısına varmış. Sen bana eksik bir şey dedin diye komşusuna kızmış. Evine dönünce de sandığın kapağını açmadan sandığı bir köşeye bırakmış. ‘Gece uyurlarken komşunun bacasından silkeyim de hepsini yılanlar, çayanlar yesin.’ demiş. Gece olunca bacadan sandığın içindeki yılanları, çayanları silkelemiş. Bacadan dökülen yılanlar altın kemer diğer haşeratların da kimisi küpe kimisi yüzük kimisi de bilezik olmuş. Hepsi altına dönüşmüş. Kadın sabah uyanmış ki evin içi par par, bir ışık var. Bakmış ki ocak başının önü altın yığılı. Sevinerek sokağa çıkmış. Diğer kadın da hasedinden çatlamış” (K. K. 3).

6. Buz Buz

“Yaşlı bir dede köyden kasabaya gitmek için yola çıkmış. Hava çok soğuk, sertmiş. Güneşi gören buzlar hafif eriyince de köyün çıkışındaki namazla bayırında (köyün bayırı) dedenin atının ayağı buzdan kaymış. Dede ne olduğunu anlayamamış, şaşırarak kalmış.

-Buz, buz... Sen ne kadar hainsin!

Bunu duyan buz dile gelmiş.

-Ben hain olsam güneş beni eritmez.

O zaman dede kafasını kaldırıp güneşe bakmış.

-Güneş, güneş... Sen ne kadar hainsin!

Bunu duyan güneş dile gelmiş.

-Ben hain olsam bulutlar üstüme gerilmez.

Dede buluta dönmüş.

-Bulut, bulut... Sen ne kadar hainsin!

-Ben hain olsam yağmur yağmaz.

Dede yağmura

-Yağmur, yağmur... Sen niye bu kadar hainsin?

-Ben hain olsam otlar, çimen bitmez.

Dede çimenlere dönmüş:

-Çimen, çimen... Sen niye bu kadar hainsin?

-Ben hain olsam küçük küçük kuzular beni yiyemez.

Dede kuzuya dönmüş:

-Kuzu, kuzu... Sen niye bu kadar hainsin?

-Ben hain olsam canavarlar, tilkiler beni yiyemez.

Dede canavara dönmüş:

-Canavar, canavar... Sen niye bu kadar hainsin?

-Ben hain olsam köpekler beni kovalamaz.

Dede köpeğe dönmüş.

-Köpek, köpek... Sen niye bu kadar hainsin?

-Ben hain olsam çoban bana sopa vurmaz.

Dede çobana dönmüş:

-Çoban, çoban... Sen niye bu kadar hainsin?

-Ben hain olsam sıçanlar ekmeklerimi yemez.

Dede sıçana dönmüş:

-Sıçan, sıçan... Sen niye bu kadar hainsin?

-Ben hain olsam kediler beni yemez.

Dede kediye dönmüş:

-Kedi, kedi... Sen niye bu kadar hainsin?

-Elbette hain olurum. Sıcacık ekmeği yaparlar, varır üstüne yatarım. Kenara, köşeye süt mayalarlar. Varır kapağını açar, üstünün suyunu içerim. Sobayı yakarlar, sıcak yere kurulurum. Ben hain olmayacağım da kim hain olacak? ” (K. K. 3).

7. Diken

“Bir kuş varmış. Bu kuşun ayağına diken batmış. Kuş, Ayşe teyzeye gelmiş.

-Ayşe teyze, Ayşe teyze! Benim ayağıma diken battı. Dikenimi çıkarıver.

Ayşe teyze dikenini çıkarmış. Kuş da,

-Ayşe teyze benim dikenim burada kalsın. Ben dolaşıp da geleyim, demiş.

Kuş gitmiş, günlerce gelmemiş. Ayşe teyze de fırında ekmek yaparken çırpısı yetmemiş.

Dikenini fırına atmış. Kuş da geri dönmüş. Kuş, Ayşe teyzeye:

-Dikenimi almaya geldim, demiş. Ayşe teyze,

-Dikenini fırına attım, deyince kuş başlamış bağırmaya.

-Ben dikenimi isterim, ya fırını verirsin ya dikenimi bulursun. Kuş susmak bilmeyince Ayşe teyze de

-Başımı ağrıttın durdun. Al git fırını, demiş.

Kuş, kanatlarını yaymış. Kadın da fırını kuşun kanadının üzerine koymuş. Kuş da fırını alıp götürmüş.

Kuş, Fatma teyzenin yanına gitmiş.

-Fatma teyze, Fatma teyze... Bu fırın sizde kalsın.

Fatma teyze de

-Şöyle koyuver, demiş.

Fatma teyzenin inekleri varmış. İnekleri suya çıkarmış. İnekler suya giderken kaşınacağım, sürtüneceğim derken fırını yıkmışlar.

Kuş dönüp dolaşıp gelmiş. Bakmış ki fırın yerinde yok. Fatma teyzeye sormuş:

-Fatma teyze benim fırın nerede?

-İnek kaşınacağım derken fırını göçürdü.

-Ben karışmam, fırınımı isterim. Ya fırınımı bulursun ya ineğini verirsin. Ya fırınımı bulursun ya ineğini verirsin.

Fatma teyze de

-Aman, aman... Başımı ağrıtmı, al şu ineği git, demiş.

Kuş da ineği tutup götürmüş. Dilber teyzenin yanına gitmiş.

-Dilber teyze, Dilber teyze! Bu inek senin yanında dursun. Ben dolaşıp da geleyim.

Dilber teyze de tamam, demiş.

Dilber teyzenin bir kızı varmış, kız hastalanmış. Doktor da et yedirin yoksa çocuğunuz ölecek demiş. Onlar kuş gelmez, ineği aramaz nasıl olsa deyip ineği kesmişler. Kuş da gelip benim ineğim nerde deyince olanları anlatmışlar. Kuş yine başlıyor bağırmaya

-Ya ineğimi bulursun ya kızını verirsin. Kuşun bağırmasından usanıp kızını vermişler.

Kuş yolda bir çalgıcıyla karşılaşmış. Çalgıcı sormuş,

-Kız yanında nereye gidiyorsun?” diye kuş da anlatmış.

Çalgıcı da “Kızı bana ver, sen şu sazı al.” demiş. Kuş kabul etmiş. Sazı alıp tepeye çıkmış. Başlamış türkü söylemeye

-”Bir dikene bir fırın aldım, bir fırına bir inek aldım. Bir ineğe bir kız aldım. Bir kıza bir saz aldım... Dıngır, dıngır, dıngır...

Rüzgâr esip kuşu savurmuş. Saz bir yana kuş bir yana gitmiş. Burda masal sona ermiş” (K. 3).

8. Halı Silkeleyen Kız

“Annesi babası tarlaya giden kız evi temizliyormuş. Beyoğlu da köyde geziyormuş. Halı silkelerken kızı görüp âşık olmuş. Nasıl yapsam diye düşünmeye başlamış. Kapısını çalsam laf söz olur. Kız da kapıyı açmaz. Eski kıyafetleri giymeye karar vermiş. Ayaklarına çarık, sırtına kaput, başına sarık sarmış. Tık tık diye kapıyı çalmış. Kız da ‘Kimdir o?’ diye sormuş. ‘Ekmek arasına peynir kıstır da getir.’ demiş. Kız ekmeği hazırlamış. Kapının arasından uzatmış. Beyoğlu ‘Meramım ekmek değil, seni görmeye geldim.’ demiş. Kız da ‘Olmaz, açamam kapıyı.’ demiş. ‘Aç sen kapıyı.’ diye Beyoğlu kızı zorluyor. O zaman kız:

Benim adım
Havva Kadın
Bir pusam
Yüz bin altın
Yüz bin altın veremezsin
Sen de beni alamazsın.

Dede de:

Benim adım
Ali, Veli
Çadırım altın kubbeli
Bende çoktur dünya malı
Ben bir güzel aşığıyım

deyip üzerindekiyi çıkarmış. Kız, Beyoğlu’nu görünce beğenmiş:

Yansın mumlar
Olsun âşık
Ben de deme oldum âşık
Ey başına çarpmasın eşik
Haydi dedem gir içeri

Kız, Beyoğlu’nu içeri almış. Annemgil bağdalar, onlar gelince uykuya dalacaklar. Biz de seninle kaçarız demiş. Beyoğlu’nu da ambara saklamış. Annesigil gelince onlara sofraya hazırlamış. Onlar öğlen sığağında dinlenirken ahırdan eşeği çıkarmışlar. Kız eşeğe binmiş, Beyoğlu da ata binmiş, düşmüşler yola. Beyoğlu’nun evine yaklaşıncı altın kubbe gözükmüş. Beyoğlu ‘Havva Kadın, bak parlayan ışığı görüyor musun? O benim evimin çatısı.’ Evlerine gidince düğünleri yapılmış. Kırk gün kırk gece sürmüş. Köyden de bir dedeyi düğüne çağırmışlar. Dedenin atının ayakları mumdan, burnu fincanda, gözleri

camdan, kuyruğu kamçıdan, karnı davuldan, heybesi de helvacı kâğıdındanmış. Dede, düğüne gitmiş. Düğünden dönerken dedenin heybesinin bir tarafına helva bir tarafına pilav doldurmuşlar. At yol kenarında kül görmüş. Külü görünce eşinmek istemiş. Sahibi olmaz dese de atı durduramamış. Külün içinde de ateş varmış. Atın ayakları erimiş, gözleri çatlamış, burnu patlamış, karnı patlamış. Helvacı kâğıdından heybesi de erimiş. Dede bakmış ki hiçbir şey kalmayacak kemikler ziyan olmasın demiş. Bir kemiği ısırılmış, ısırılmış. Atmış, Ali Dede'nin bacağını kırmış. Diğer kemiği ısırılmış, ısırılmış. Atmış Veli Dede'nin bacağını kırmış. Burada masal sona ermiş” (K. K. 3).

9. Köse Dede

“Bir varmış bir yokmuş. Köyün biri Sakarya Nehri'nin yakınındaymış. Köyde Köse diye bir adam yaşarmış. Köse sürekli muziplikler yapıp insanları güldürür, eğlendirirmiş. Hep şaka yaptığı için de insanlar ona yalancı dermiş. Köse'nin kendisine yalancı denilmesi hiç hoşuna gitmezmiş. Ne zaman ki birisi ona yalancı dese çok sinirlenir çok kızarmış. Ama insanlar onu kızdırıp eğlenmekten geri durmazmış. Yine günlerden bir gün köyün meydanındaki kahvede oturanlar Köse'nin ileriden kahveye doğru geldiğini görünce Köse'yi yanlarına çağırılmışlar. Köse'ye ‘Hadi Köse bize bir yalan söyleyiver de bizi bir güldür.’ demişler. Yalan lafını duyan Köse yine çok sinirlenmiş ama bu sefer bunlara bir ders vermek istemiş ve kahvede oturanlara ‘Sakarya nehrinden balık akıyor, her taraf balık dolmuş. Siz de yalan peşindesiniz. Gidin balıkları toplayın.’ demiş. Bunu duyanlar doğruca evlerine koşmuş. Kapacak, çuval, sandık ne varsa toplayıp doğruca Sakarya Nehri'nin kenarına gitmişler, varmışlar. Bakmışlar ki Sakarya'nın kenarında balık da yokmuş başka bir şey de... Balık olmadığını görenler Köse'nin onlara bir oyun oynadığını anlamışlar. Köse'ye çok kızan bu köylüler ‘Biz de bunu Köse'nin yanına bırakmayız.’ deyip ‘Ona dersini verelim.’ demişler. Ne yapacaklarını aralarında düşünmüşler. Sonra aralarından biri demiş ki ‘Herkes hayvanlarının gübresinden getirsin, gece herkes uyuduktan sonra gidip gübreleri Köse'nin evinin önüne dökelim.’ demiş. Bu fikir herkesin hoşuna gittiğinden ve bunu yapmaya karar vermişler. Akşam olmuş. Herkes evine çekilip yattıktan sonra bakmışlar Köse'nin evinde de ışık sönmüş. Herkes yanında getirdikleri hayvan gübrelerini doğruca Köse'nin evinin önüne dökmüşler. Köylüler Köse'nin evinde uyuduğunu zannederek, gübreleri bir güzel saçmışlar Köse'nin evinin önüne. Hâlbuki Köse ışığı kapattıktan sonra onların bir iş çevirdiğini anladığı için evinin penceresinde perdenin aralığından gizlice olup bitenleri seyrediyormuş. Getirdikleri gübreleri saçıp, herkes evine gittikten sonra Köse almış eline küreği, çuvalı evinin önüne döktükleri gübreleri süpürüp çuvala doldurmuş. Sabah da erkenden gübre dolu çuvalı sırtlayıp düşmüş yola. Sakarya Nehri boyunca akşama kadar yol gittikten sonra hem hava karardığından, hem de sırtındaki çuvalı taşımaktan yorulduğu için Sakarya'nın kenarında bir ateş yakayım gece burada dinleneyim, sabah yine erkenden çıkarım yola demiş. Hava iyice kararmış. Köse karnını doyurup, tam uykuya çekilecekken biraz öteden insan sesleri gelmeye başlamış. Şöyle kafasını uzatıp kim bu insanlar diye bakınca. Kırk haramileri görmüş. Köse Kırk Haramilere fark ettirmeden onları izleyeyim derken çıkarttığı çitirtıları duyan Kırk Haramilerin Reisi de Köse'yi fark etmiş orada. Aslında Kırk haramilerin reisi Köse'yi severmiş, yaptıkları muziplikler hoşuna gidermiş. Köse'yi gören

Kırk Haramilerin Reisi Köse'yi yanlarına çağırması, gelip kendilerine muziplikler yapmasını, onları biraz güldürüp eğlendirmesini istemiş. 'Köse, gel sen de bizim yanımıza, bu gece sen de bizim yanımızda yat.' demiş Reisleri. Köse aslında onları kırmaz; güldürür, eğlendirir. Köse ilk önce ne diyeceğini bilememiş, fakat aklına yine bir kurnazlık gelmiş ve onlara 'Yok gelmem gelirsem siz benim çuvalımı elimden alırsınız.' demiş. Kırk haramilerin reisi de merak etmiş. 'Ne var ki demiş senin çuvalında ?' Köse de 'Altın var. Çuvalım altın dolu. Gelirsem siz benim altınlarımı çalarsınız.' demiş. Kırk haramilerin reisi önce bir şaşırarak bu Köse' de bu kadar altın ne gezer diye, sonra Köse'ye demiş ki 'Biz senin altınlarını ne yapalım? Bizim zaten katırlar yükü altınımız var.' demiş. Ne dedilerse de Köse yanlarına gitmeye ikna olmamış. Kırk haramiler de daha fazla ısrar etmemiş. Köse saatler ilerledikçe bir taraftan da kırk haramileri dinliyormuş. Kırk haramilerin yatıp uyuduklarını görünce hemen gitmiş. Çuvalındaki hayvan gübrelerini Sakarya'ya boşaltmış. Çuvalı da bir güzel yıkayıp yanı başına koymuş. Sabah olunca erkenden uyanmış. Kırk haramilerin yavaş yavaş uyandığını görünce basmış yaygarayı, başlamış bağırma. 'Siz benim altınlarımı çalmışsınız hırsız haramiler! Benim altınlarımı geri verin!' diye ha boyuna bağıryormuş. Köse'nin bağırdığını duyan kırk haramilerin reisi ne olup bittiğini öğrenmek için Köse'yi yanına çağırarak. Köse'ye ne olduğunu sorduğunda Köse de 'Akşam yatarken yanımda bir çuval dolusu çuval altınım vardı. Sabah kalktığımda çuvalım bomboş kalmış. Siz benim altınlarımı çalmışsınız.' demiş. Kırk haramilerin reisi Köse'ye 'Ya biz senin altınlarını ne yapalım? Bizde çok altın var. Seninkileri niye alalım.' dese de Köse hem bağıryormuş hem de altınlarımı istiyorum diyormuş. Zaten Köse'yi de seven Kırk haramilerin reisi bütün adamlarına emir vermiş. Demiş ki 'Herkes Köse'ye kendi çuvalından altın versin.' Reislerinden korkan kırk haramiler hemen üç altın ondan beş altın ondan bir avuç ondan iki avuç ondan derken Köse'nin çuvalını altınla doldurmuşlar. Çuvalı altın dolan Köse hemen doğruca geri köyüne doğru yola çıkmış. Köyüne vardığında köy meydanındaki kahvelerinin önünde sırtındaki altın dolu çuvalı yere indirince altınların şıkırtısını duyan köylüler iyice meraklanmış. Kahvede oturanlar hem çuvalın içinde ne olduğunu, hem de Köse'ye yaptıklarından dolayı Köse'nin ne tepki vereceğini merak ediyorlarmış. En sonunda dayanamayıp sormuşlar Köse'ye 'Ne getirdin? Çuvalında ne var?' diye Köse de zaten onlardan bunu sormasını bekliyormuş. Köylülerin bu sorusu üzerine hemen hazırcevaplığı sayesinde başlamış anlatmaya. 'Geçen akşam hayvanlarınızın gübrelerini getirip benim evimin önüne dökmekle çok mu iyi yaptık sandınız? Ben o gübreleri siz gittikten sonra çuvala doldurdum. Kasabanın pazarına götürdüm. Bir kepçesi bir altın diye satınca gökte döndü (kapış kapış satıldı). Bu altınları da o gübreleri satarak kazandım.' demiş. Köse'yi

dinleyen köylüler altınları pırıl pırıl görünce de Köse'ye inanmış ve hepsi hayvanlarının gübrelere doldurmaya gitmiş. Hayvan gübrelere çuvallara doldurup kasabaya pazara satmaya götürmüşler. Köylüler kasabanın pazarında hayvan gübrelere açınca her taraf kokudan pislikten geçilmemiş. 'Köylülere pazara hayvan pisliği getirilir mi?' diye kızmışlar ve köylüler orada pataklamışlar. Köylüler dayağı yiyince akılları başlarına gelmiş. Köse'nin yine onları oyuna getirdiğini yine kandırdığını anlamışlar. Buna çok öfkelenen köylüler Köse'ye bu sefer çok iyi bir ders vermek istemiş. Kendi aralarında 'Ne yapalım, ne yapalım?' diye düşünürken aralarından birisi çıkmış ve demiş ki onu bu defa çok korkutmamız lazım. 'Bizim şu köyün camisinin avlusundaki koca kavak ağacını kestirelim. Kavaktan bir güzel kafes yaptıralım. Kafesin içine Köse'yi atalım. Köse'ye de diyelim ki seni Sakarya Nehri'ne bu kafesle beraber atacağız. Senden kurtulacağız.' Fikri herkes çok beğenmiş ve gitmişler köydeki kavak ağacını kestirmişler. Marangoza da kavaktan bir güzel kapalı kutu kafes yaptırmışlar. Sonra Köse'nin gelmesini beklemişler. Köse tam Cuma günü ortaya çıkmış. Köylüler Köse'yi kolundan tuttuğu gibi kafesin içine atmışlar. 'Seni bu kafesle beraber Sakarya Nehri'ne atacağız. Bize çok oyun oynadın, çok kandırdın. Senin yaptıkların canımıza tak etti. Senden artık kurtuluyoruz.' demişler. Tam da o sıra cuma selası okunmaya başlamış. Köylülerin niyeti aslında Köse'yi korkutmakmış fakat inandırıcı olsun diye kimse bir açık vermiyormuş. Sela okununca aralarından birisi demiş ki 'Biz şimdi atarsak cuma vakti arkasından çok fazla seyrine bakamayız. Köse burada beklesin. Biz cumaya girip çıkalım namazdan sonra atarız.' demişler. Ve köylüler cumaya girmiş. Camiye köylüler cuma namazı için girince Köse de bunu fırsat bilip kafesinin içinden başlamış bağırmağa: 'Ben Bey'in kızını almam atsanız da almam atmasanız da almam. Almam da almam.' diye ha boyuna bağırıp duruyormuş. Köse bir yandan böyle bağırırken köyün ilerisinde bir tepede koca bir koyun sürüsü olan çoban da olan biteni izliyormuş. Köylülerin camiye girdiğini gören Çoban, Köse'nin de hiç susmadan bağırıldığını duyunca doğruca Köse'nin yanına gitmiş. Sonra Köse'ye sormuş. 'Hayırdır seni buraya niçin attılar? Sen niye bağırıyorsun?' diye Köse de başlamış anlatmaya 'Bana beyin kızını vereceklermiş. Ben de Bey'in kızını almak istemiyorum. Ben almam deyince beni kafese koyup Sakarya Nehri'ne atmak istediler. Atsalar da almam atmasalar da almam!' Köse'nin anlattıklarını Çoban duyunca Köse'ye 'Yahu sen deli misin? Hiç Bey'in kızı alınmaz mı? Niye inat ediyorsun?' demiş. Köse de "Madem öyleyse gel sen al beyin kızını." demiş. Çoban da "Tamam." demiş. Köse'yi kafesten çıkarmış, sonra kendi girmiş. Köse de kafesi kilitleyip çobanın sürüsünün başına gitmiş. Bu sırada köylüler camiden çıkmaya başlamış. Köylüler camiden çıkarken kafesin içinde de çoban 'Ben Bey'in kızını alırım. Atsanız da alırım atmazsanız da alırım!'

diye bağıırıyormuş. Tabii köylüler kafesin içindekini Köse zannettikleri için zaten Köse'ye kızmışlar bir de Köse 'Bey'in kızını alırım!' diye bağırınca ya demişler 'Biz seni korkutmak için koymuştuk bu kafese ama sen atılmayı hak ettin. Seni Böylece Sakarya'ya atalım kurtulalım senden.' deyip kafesi tuttukları gibi Sakarya'ya atmışlar. Bu sırada Köse de tepeden olan biteni izliyormuş. Köylüler Köse'yi Sakarya'ya attık artık diye kurtulduklarına sevinirken hava da kararmaya başlamış. Akşam olmuş. Köse sürüsünü köye doğru getirmeye başlamış. Koyunların çanları şingır şingır çalarken Köse de sürünün arkasından köyün meydanına kahvenin önüne doğru gelmiş. Köse'yi gören köylüler çok şaşırmış. Köse'yi Sakarya attıklarını zannettikleri için Sakarya'dan hem de kafesin içinden nasıl kurtulduğunu, bu koyun sürüsünü nereden bulduğunu merak ediyorlarmış. Kahvenin önüne gelen Köse'ye köylüler sormuş 'Ya Köse biz seni Sakarya'ya atmadık mı? Hem de kafesin içine kapatıp atmadık mı? Sen bu koyunları nereden buldun? Anlat bakalım.' demişler. Köse de yine hazır cevaplılığıyla başlamış anlatmaya demiş ki 'Siz beni kafese kapatıp Sakarya'ya atmakla çok mu iyi yaptık sandınız? Siz beni Sakarya'ya atınca ben Sakarya'nın içinden akan bu koyun sürüsüne denk geldim. Kafesten hemen kurtuldum. Sonra bu koyunları topladım Sakarya'dan. Beni biraz daha derine atsaydınız bir bu kadar daha koyun toplardım.' demiş. Köylüler koyunları da görünce Köse'ye yine inanmışlar. Hepsi koyun toplamak için Sakarya gitmiş birer birer atlamaya başlamış. Atlayanı Sakarya sürükleye sürükleye götürüyormuş. Atlayanı götürüyormuş. En son köyün yaşlı ninesi ile yaşlı dedesi kalmış. Nine diyormuş ki 'Önce sen atla' dede diyormuş ki 'Önce sen atla' birbirleriyle inatlaşırken dede nineyi itivermiş. Nine düşünce kırkıcık kırkıcık diye diye giderken dede 'Bırak kırkını ellisini. Şöyle hepsini topla da gel.' diyor. Ninenin koyunları toplayamayacağını fark eden dede kendini suya atmış. Koskoca köyde kimse kalmamış. Bütün köy Köse'ye kalmış" (K. K. 3).

10. Peri Kızı (Üç Turunçlar)

“Bir gün yaşlı bir kadın çeşmeye suya gitmiş. Su testini çeşmenin kenarına bırakmış. Orada gördüğü yongaları, odunları yakacak için toplamaya başlamış. O zamanın Beyoğlu, yaşlı teyzenin testine bir taş atıp testi kırılmış. Testini kırılan yaşlı teyze duruma üzülmüş, Beyoğlu’na ‘Üç turunçlara nasip olaydın.’ demiş. Üç turunçlar perili bir ağacın meyveleriymiş. Beyoğlu evine gittikten sonra dertlenmiş, yaşlı teyzenin ne demek istediğini düşünüp durmuş. Babasına ‘Ben evden gideceğim.’ demiş. Babası ‘Oğlum nereye gideceksin, ne yapacaksın? Olmaz!’ dese de Beyoğlu ‘İlla gideceğim.’ deyip kıyafetini kuşanmış, atını eyerleyip çıkmış yola. Üç turunçlara gitmek çok zormuş. Engellerin aşılması gerekiyormuş.

Yola çıkan Beyoğlu bir kocakarıya rastlamış. Kocakarı ‘Nereye gidiyorsun oğlum?’ diye Beyoğlu’na sormuş. Beyoğlu, ‘Üç turunçlara gidiyorum.’ demiş. Kocakarı ‘Oraya gitmeden önce karşına bir dev anası çıkacak. O dev anasını gördüğün zaman sakın kendini gösterme, saklan. O, çocuklarına sürekli ekmek yapar. Fırının başında bir göğsünü bir tarafa öbürünü diğer tarafa attığı zaman ah, anam deyip göğsünü emersen seni evladı olarak görür. Canını ancak o vakit kurtarırsın. Yoksa öbür türlü seni öldürür.

Beyoğlu kocakarının yanından ayrılmış. Kadının dediği gibi dev anasının göğsüne yapışıp ah anam diyerek emmiş. Dev anası ‘Sen beni emmeyeydin yapacağı biliyordum.’ demiş. Bu sınavı geçen Beyoğlu, o gece dev anasına misafir olmuş. Sabah olunca dev anası Beyoğlu’nu belli bir yere kadar götürmüştü. Ona gideceği yerleri göstererek ‘Şuraya vardığın zaman karşına oluk, köpek ve koyun çıkacak. Çeşmenin oluğunu temizleyeceksin. Kemik koyunun önünde, ot da köpeğin önünde olacak. Kemiği koyunun önünden köpeğin önüne otu da köpeğin önünden koyuna doğru koyacaksın. Bunu yaparsan oradan geçersin. Yoksa ne köpek seni rahat bırakır ne de koyunun yünleri senin yolunu açar. Daha sonra karşına çıkan büyük ağaçtan üç tane turunç alacaksın. Onun dalını kopardığın zaman hemen soyma, turunçlar ‘Su, su...’ diyecekler. Suya yanaştıramazsan ölecekler, diye Beyoğlu’na nasihat etmiş. Beyoğlu da ‘Tamam’ diyerek düşmüş yola. Dev anasının dediği gibi çeşmenin oluğunu temizlemiş. Kemiği koyunun önünden köpeğin önüne otu da köpeğin önünden koyuna doğru koymuş. Büyük ağaçtan üç turuncu toplamış. Beyoğlu, dev anasının dediklerinin doğru olup olmadığını merak ediyormuş. Birinci turuncu soymuş. ‘Su, su...’ diye ölmüş. İkincisi de ‘Su, su...’ diye ölünce üçüncü turuncu çeşme başına kadar götürmüştü. Beyoğlu üçüncü turuncu çeşme başında soymuş ve turuncu ölümden kurtarmış. Turuncun içinden bir genç kız çıkmış. Beyoğlu, genç kızını atına bindirip yola çıkmış. Köye

yaklaştıklarında Beyoğlu, peri kızını kavak ağacının yanına oturtmuş. ‘Beni burada bekle, davul zurna getirip düğün yapacağım sana.’ diyerek uzaklaşmış. Bu arada çingene kızı çamaşır yıkamaya gelmiş. Bez yıkayacak becerememiş, ocak kuracak becerememiş. Peri kızı kavak ağacının altında çingene kızına ne yapacağını tarif ediyormuş. Peri kızı ne kadar tarif ettiyse de çingene kızı yapamamış. En sonunda çingene kızı peri kızına ‘Buraya gel de göster.’ demiş. Peri kız dere kenarına inmiş. Bir yandan ne yapacağını göstermiş bir yandan da çingene kızıyla sohbet etmişler. Çingene kızı da peri kızına ‘Senin tılsımın var mı?’ diye sormuş. Peri kızı da ‘Evet, var.’ diye cevap vermiş. ‘Kulağıma şöyle dürtüverirsen yok olurum.’ demiş. Çingene kızı da dürtüveriyor. Peri kızı balık olup dereye düşmüş. Çingene kızı da peri kızının yerine geçmiş. Davul zurna getiren Beyoğlu’na çingene kızı kendini peri kızı gibi göstermiş. Beyoğlu bir farklılık olduğunu anlasa da düğün yapılmış.

Aradan zaman geçmiş. Dere kenarına çingene kızıyla Beyoğlu gittikçe bir balık zıplayıp duruyormuş. Peri kızının balık olduğunu bilen çingene kızı balığı kıskanmış. ‘İlla o balıkları ya pişirip yiyeceğiz ya da öldüreceğiz.’ demiş. Beyoğlu ‘Bu balık ne güzel kıyılır mı?’ dese de çingene kızını ikna edememiş. Balıkları temizleyip kızartmışlar. Balığın pullarından kavak ağacı bitmiş. Kavak ağacı bir gecede uzamış. Bu kavağın da peri kızı olduğunu anlayan çingene kızı Beyoğlu’na ‘İlla bu kavağı keseceksin.’ demiş. Çingene kızını yine ikna edemeyen Beyoğlu kavağı kesmiş. Çingene kızı kavak kesilirken etrafa sıçramasın diye her yeri çadırla kapattırsa da kavak kesilirken çadırın arasından çıra parçası fırlamış. Bunu da masalın başındaki testisi kırılan yaşlı teyze bulmuş. ‘Çıra çok güzel.’ deyip koynuna sokup evine götürmüş. Eve götürmüş ama yakmaya da kıyamamış. Çırayı yatakların arasına sokmuş. Yaşlı teyze evden dışarı çıkıp döndüğünde evdeki işlerin yapıldığını görüyor. Evde insan gezinmiş gibi her işim görülmüş diye şaşırıyor. Yemeği pişmiş, evleri derlenmiş toplanmış. ‘Allah Allah kim geldi benim evime!’ diye şaşırıyor. Nine evde yokken peri kızı yorganın arasından çıkıp evleri derleyip toplayıp silip süpürüyor, yemeğini pişiriyormuş. Ninenin sesini duyunca da yorganın arasına giriyormuş. Nine olanlara anlam veremeyince gözetlemeye karar vermiş. Bir yere saklanmış, peri kızı yorganın arasından çıkıp evi temizlemiş, yemek pişirmiş. Yaşlı teyze, peri kızı yorganın içine girecekken kolundan tutmuş. Nine ‘Sen de kimsin’ demiş. Peri kızı da ‘Ben de bir Allah kuluyum.’ deyip başından geçenleri anlatmış. Nine de ‘Beyoğlu’nu sana ben yolladım, sizi ben bir araya getireceğim.’ demiş.

Evdekinin peri kızı olmadığından şüphelenen Beyoğlu çaresiz kalmış. Bir şey de diyemeyince aşkından, sevdasından yataklara düşmüş. Beyoğlu’nun durumunu öğrenen Peri

kızı çorba yapmış. Nineden yaptığı çorbayı Beyoğlu’na götürmesini istemiş. Çorbayı içen Beyoğlu çorbayı yapanın peri kızı olduğunu anlamış. ‘orbanın sahibi nerde?’ diye yaşlı teyzeye sormuş. Yaşlı teyze olanları bir bir Beyoğlu’na anlatmış. Gerçekler ortaya çıkınca Beyoğlu sormuş: ‘Kırk katır mı istersin kırk satır mı?’. ‘Kırk satırı napayım ben, kırk katır ver de hiç değilse binerek giderim.’ demiş. Kırk katırın arkasına da kırk teneke bağlamışlar. Tenekeler katıra battıkça katır da seke tüve (hoplaya zıplaya) kızı üstünden hoplatmış. Çingene kızı cezasını bulmuş. Beyoğluyla peri kızının düğünleri de kırk gün kırk gece sürmüş” (K. K. 3).

11. Padişahın Üç Kızı

“Padişah evdeyken kızlarına ‘Dünyadaki en tatlı nedir?’ diye sormuş. Büyük kızı ‘Şekerdir, baldır, kaymaktır.’ diye cevap vermiş. Padişah ‘Sen geç.’ demiş. Ortanca kızı da aynı cevabı vermiş. Ona da ‘Geç.’ demiş. Küçük kıza sıra geldiğinde küçük kız soruya ‘Babacığım dünyadaki en tatlı şey tuzdur.’ diye cevap vermiş. Padişah ‘Hadi şuradan tuz olur mu?’ diye küçük kızına kızmış. Kız cevabında inatlaşınca padişah ‘Sen benim dediğimi saymadın, ben de seni köyün en tembel insanıyla evlendireceğim.’ demiş. Köyün en tembel insanı da öyle tembelmiş öyle tembelmiş ki yataktan kendini kaldıramazmış. Kolunu kaldırarak hali olmazmış, ağzına çorba tuttururmuş. Kız oğlanla evlenmiş. Çok fakir, yiyecek ekmeğe muhtaçmışlar. Babası bunları evlendirmiş ama sahip çıkmamış. Kendi ekmeğinizi kendiniz bulun hesabı yapıyormuş. Kız döve döve tembel oğlanı hizaya sokmuş. Bir gün, iki gün işe yolla derken kız arttırıp para biriktirmeye başlamış. Mal mülk sahibi olmaya başlamışlar. Gel zaman git zaman küçük kızın kardeşleri de evlenmiş. Küçük kız babasını yemeğe çağırmış. Kız yemekleri pişirmiş fakat hepsi tuzsuz, hiçbirine tuz atmamış. Hep beraber sofraya oturmuşlar. Padişah yemekleri yiyince ‘Hımm...’ demiş. Kız ‘Babacığım dünyada en tatlı neymiş biliyor musun?’ diye sormuş. Babası ‘Tamam, kızım. Sen haklıymışsın. Dünyada en tatlı gerçekten de tuzmuş.’ diye cevap vermiş. ‘Sen beni tuz dedim diye köyün en tembeliyle evlendirdin. Ama bak bakalım tuzsuz hiçbir şeyin tadı var mı?’ demiş. Küçük kız hem babasına hayat dersi vermiş hem de işe yaramaz, tembel bir insana iş öğretmiş” (K. K. 3).

Ek 3. Sözlü Kaynaklar

(Kaynak Kişiler)

Aşağıda tezin hazırlama sürecinde yardımcı olan kaynak kişilerin listesi yer almaktadır. Alfabetik olarak verilen listede; önce kaynak şahısların ad ve soyadları, doğum yeri ve yaşları, öğrenim durumu, mesleği, verdiği ürünleri kimden öğrendiği, görüşme tarihi yer almaktadır.

1. Nefise AKALIN, Küre köyü, 92, ilkokul mezunu, ev hanımı, komşularından 07/07/2024.
2. Necla KIRIŞ, Küre köyü, 82, ilkokul mezunu, ev hanımı, mahalledeki yaşlılardan, 07/07/2024.
3. Zeliha GÖCEN, Küre köyü, 53, ortaokul mezunu, ev hanımı, babaannesinden ve babasından, 06/07/2024.

Ek 4. İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Uygunluğu

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı : E-34183927-020-00000960799

3.07.2024

Konu : 2024/03-156 Protokol Numaralı Başvurunuz Hk.

Sayın: Neslihan GÖCEN

Masalların Türkçe Öğretim Programındaki Kök Değerler Bakımından İncelenmesi: Bilecik İli Söğüt İlçesi Örneği başlıklı ve 2024/03-156 protokol numaralı başvuru kurulumuz tarafından 28.06.2024 tarihli toplantıda incelenmiş ve toplantıya katılan kurul üyelerinin oy birliği ile başvurunuzun hakkında “**UYGUNDUR**” kararı verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Eyup AKIN
Kurul Başkanı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: CFB7ADBC-1319-405B-ABCA-E0BED207972B

Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/aksaray-universitesi-ebys>

Adres: Aksaray Üniversitesi

Telefon No: 03822883078 Faks No: 03822883007

e-Posta: İnternet Adresi: <https://www.aksaray.edu.tr/>

KEP Adresi:

Ayrıntılı bilgi için: Tuğba YİĞİT

Memur

Telefon No: 03822883078

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://e-belge.aksaray.edu.tr/ad1re/si1nden/cfb7adbc-1319-405b-abca-e0bed207972b> kodu ile erişebilirsiniz.

Bu Belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 5. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

TARİH/SAAT.....

GÖRÜŞMECİ.....

GİRİŞ

Merhaba Değerli Kaynak Kişi,

Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans yapmaktayım. Bu araştırmada siz değerli kaynak kişilerin görüşlerinin alınması amaçlanmaktadır. Bu görüşme sürecinde söyleyeceklerimin tümü gizlidir ve araştırma dışındaki herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Sonuçlarda kesinlikle isminiz kullanılmayacaktır.

1. Başlamadan önce sormak istediğiniz bir şey var mı?
2. Görüşmeyi izin vererseniz kaydetmek istiyorum.
3. Bu görüşmenin yaklaşık 60 dakika sürmesini bekliyorum. Görüşmemiz süresince size on adet soru soracağım.
4. İzin vererseniz başlamak istiyorum.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

1. Yaşadığınız yörede hangi masallar anlatılıyor?
2. Masallar nerede, ne zaman anlatılıyor?
3. Masalları kimlerden öğrendiniz?
4. Masal anlatıcılığını meslek olarak yapan kimseler var mı?
5. Yetişkin ve çocuklar için farklı masallar anlatılmakta mıdır?
6. Masal anlatanlara karşılık olarak herhangi bir şey (para, hediye...) veriliyor mu?
7. Anlatılan masallar ne kadar sürmektedir?
8. Masallar anlatılırken masal olduğu belirtilir mi?
9. Dinleyiciler anlatılan masallara inanıyor mu?
10. Geçmişten bugüne masalların anlatılma sıklığında değişim hangi yönde olmuştur?*

* Yukarıda yer alan sorular “Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler” (Tan, 2003), “Halk Bilimi ve Derleme Metotları” (Sezen, 2005), “Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri” (Ekici, 2018) ve “Sahada Folklor Derleme Teknikleri” (Türkmen, 1992-1993) kitaplarında yer alan sorular örnek alınıp zenginleştirilerek hazırlanmıştır.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU		
Öğrencinin Adı Soyadı: Neslihan GÖCEN		EVET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 7 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşlukları ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

İmza:

Danışman: Prof. Dr. Rabia Gökçen KAYABAŞI